

Perhebarometri 2022

Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla?

Tiia Sorsa, Noora Lehtonen & Anna Rotkirch

Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E57/2023

Julkaisija: Väestöliitto ry, Väestöntutkimuslaitos
Kalevankatu 16B, PL 849, 00101 Helsinki www.vaestoliitto.fi
Kustantaja: Väestöliitto ry
Kalevankatu 16B, PL 849, 00101 Helsinki

© Kirjoittajat ja Väestöliitto ry
ISBN 978-952-226-222-6 (painettu)
ISBN 978-952-226-223-3 (verkko)
ISSN 1455-2191 (painettu)
Ulkoasu, kannen valokuva ja taitto: Lena Malm
Helsinki, 2023
Paino: Hansaprint Oy

Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E57/2023

Sisällys

Esipuhe	7
Keskeiset tulokset	9
1 Johdanto	17
Suomen syntyvyyden kehitys	17
Mitä väliä syntyvyydellä on?	20
Pitkittänyt tie lapsitoiveesta toteutukseen	21
Yhteiskunnalliset kriisit, epävarmuus ja syntyvyys	23
Perhebarometrin tarkoitus ja rakenne	25
2 Aineistot, tutkimuskysymykset ja menetelmät	27
Rekisteritiedoilla täydennetty GGS-kyselyaineisto	27
Perhebarometrikysely 2022 -aineisto	30
Tutkimuskysymykset ja käytetyt muuttajat ja menetelmät	31
3 Lapsilukuihanteet ja todelliset lapsiluvut	35
Suomalaisten ihanteellinen ja aiottu lapsiluku	35
Ihanteellisen lapsiluvun kehitys kokonaishedelmällisyyden selittäjänä?	36
Ihanteelliset lapsiluvut eri väestöryhmissä	37
Ihanteiden, aikeiden ja toteutuneen lapsiluvun erot	40
Yhteenveto: Puuttuvat 0,6 lasta	46
4 Miksi suomalaiset toivovat ja eivät toivo lapsia	47
Lapsen saamiseen liitettyt hyvät puolet	48
Lapsen saamiseen liitettyt huonot puolet	50
län merkitys kokemukselle hyvistä ja huonoista puolista	51
Yhteenveto: Ei niin pahaa etteikö jotain hyvääkin	53
5 Syyt siirtää lastensaantia	55
‘Oletko suunnitellut hankkivasi lisää lapsia?’	56
Syyt lykätä lastensaantia tai pysyä lapsettomana	56
Lapsiperheellisten syyt lykätä toivottua lastensaantia	62
Syyt lykätä lastenhankintaa tai olla hankkimatta lapsia vuonna 2015 ja vuonna 2021	66
Yhteenveto: Miksi lastensaantia ei ainakaan tällä hetkellä suunnitella?	68

6	Epävarma tulevaisuus, epävarma lapsiluku?	69
	Huolestuneisuuden ja epävarmuuden mittarit ja analyysitavat	69
	Maailmanpoliittiset huolenaiheet, lapsilukuihanteet ja aiottu lapsiluku	72
	COVID-19-pandemian vaikutukset lastensaantiin	77
	Ukrainan sodan vaikutukset lastensaantiin	82
	Yhteenveto: Kriisien moninaiset vaikutukset	84
7	Lähteet	85
8	Liitteet	
1	GGs Suomen aineiston painottaminen vuoden 2022 Perhebarometriä varten	87
2	Yksittäisten huolenaiheiden yhteys lapsilukuihanteisiin ja aikeisiin regressiomalleissa	89
3	Suomen GGS-kyselydataan yhdistetyt rekisteritiedot	99

Taulukko 1.	GGs vastaajien osuudet painottamattomassa ja painotetussa aineistossa sekä vastaavat jakaumat väestössä.	29
Taulukko 2.	Perhebarometrikyselyn vastaajat painottamattomassa ja painotetussa aineistossa	32
Taulukko 3.	Ihanteelliset lapsiluvut 20–45-vuotiaille, korkeintaan kolmilapsisille	39
Taulukko 4.	Ihanteellisen ja toteutuneen lapsiluvun ero 35–45-vuotiailla suomalaisilla	42
Taulukko 5.	Ihanteellisen ja aiotun lapsiluvun ero 25–34-vuotiailla suomalaisilla	44
Taulukko 6.	Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt myönteiset ja kielteiset mielikuvat ikäryhmittäin ja lapsilukuihanteen mukaan	52
Taulukko 7.	20–45-vuotiaiden lastenhankinta-aiheet	55
Taulukko 8.	Jos ajattelet tulevaisuutta, kuinka huolestunut olet seuraavista asioista?	70
Taulukko 9.	Yleisen huolestuneisuuden yhteys lapsilukuihanteeseen ja -aikeeseen	72

Kuvio 1.	Suomen kokonaishedelmällisyys ja syntyneiden määrät vuosina 2000–2022	18
Kuvio 2.	Kuinka monta ensimmäistä, toista, kolmatta ja neljättä lasta syntyi Suomessa vuosina 1988–2021 suhteessa vuoteen 2010	19
Kuvio 3.	Suomalaisten lapsiluvut ikäryhmittäin ja sukupuolen mukaan vuonna 2021	20
Kuvio 4.	Kokonaishedelmällisyys Pohjoismaissa ja Virossa vuosina 2000–2021	24
Kuvio 5.	Suomalaisten 20–45-vuotiaiden lapsilukuihanteet itselle eri vuosina ja eri kyselyissä	36
Kuvio 6.	Suomalaisten jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan vuosien 2015, 2018 ja 2022 Perhebarometrikyselyissä sekä vuoden 2021 GGS-kyselyssä	38
Kuvio 7.	Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt myönteiset mielikuvat nollaa ja useampaa lasta ihanteena pitävillä sekä lapsilukuihanteestaan epävarmoilla	49
Kuvio 8.	Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt kielteiset mielikuvat nollaa ja useampaa lasta ihanteenaan pitävillä sekä lapsilukuihanteestaan epävarmoilla	50
Kuvio 9.	20–34-vuotiaiden lapsettomien naisten ja miesten nimeämät syyt sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista (%)	58
Kuvio 10.	35–45-vuotiaiden lapsettomien naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista (%)	59
Kuvio 11.	20–45-vuotiaiden lapsettomien, ihannelapsiluvukseen vähintään yhden lapsen maininneiden naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista (%)	60
Kuvio 12.	20–45-vuotiaiden lapsettomien, ihannelapsiluvukseen nolla lasta maininneiden naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä olla suunnittelematta lapsia (%)	62
Kuvio 13.	10 yleisimmin mainittua lastensaannin lykkäämisen syytä 20–45-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla (%)	63
Kuvio 14.	10 yleisimmin mainittua lastensaannin lykkäämisen syytä 20–45-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla, joiden lapsilukuihanteena oli vähintään kaksi lasta (%)	64
Kuvio 15.	10 yleisimmin mainittua lastensaannin lykkäämisen tai lasten hankkimatta jättämisen syytä 20–45-vuotiailla kahden tai kolmen lapsen vanhemmilla (%)	65
Kuvio 16.	Ilmastomuutoksesta huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan	74
Kuvio 17.	Liikakansoituksesta huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan	74

Kuvio 18. Liikakansoituksesta huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen aiotun lapsiluvun mukaan.	75
Kuvio 19. Talouskriiseistä huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen aiotun lapsiluvun mukaan.	76
Kuvio 20. Sotilaallisista konflikteista huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen aiotun lapsiluvun mukaan.	77
Kuvio 21. "Ovatko lapsilukua koskevat toiveesi muuttuneet koronapandemian vuoksi?"	78
Kuvio 22. "Onko koronapandemia vaikuttanut siihen, milloin sait tai suunnittelet saavasi lapsia?"	80
Kuvio 23. "Onko tänä vuonna alkanut sota Ukrainassa ja muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne vaikuttanut lastensaantia koskeviin suunnitelmiisi?"	82

Esipuhe

Alkanut 2020-luku on ollut yllätyksiä täynnä. Näin on myös suomalaisten lastensaannin kannalta: vuosien 2020 ja 2021 syntyvyyden toipuminen on jälleen laskenut vastoin useimpia ennusteita. Nyt käsillä oleva Perhebarometri pureutuu muuttuneen lastensaannin ydinkysymyksiin: miten monta lasta ihmiset nykyään haluavat, ja miksi? Onnistuvatko suomalaiset toteuttamaan lastensaantia koskevia toiveitaan, vai onko syntyvyyden laskun atakana kasvava ero toiveiden ja todellisuuden välillä?

Syntyvyys ja lastensaanti on joka neljäs vuosi Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen vuosittaisen Perhebarometrin aiheena. Väestöliitto toteuttaa perhebarometriaineistojen keruun ja tulosten juurruttamisen yhteistyössä Alli Paasikiven Säätiön kanssa. Muut aiheemme ovat perhepolitiikka, parisuhteet ja seksuaalisuus sekä perhesuhteet ja ystävyys. *Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla?* on jatkoa raporteille *Miksi vanhemmuutta lykätään?* (2017), *Miksi syntyvyys laskee?* (2015), *Milloin on lapsen aika?* (2010), *Eri teitä vanhemmuuteen* (2005) ja *Saako haikara tulla käymään?* (2002).

Kuten otsikoista ilmenee, lähestymme aihetta ennen kaikkea tutkijan uteliaisuudella. Arvopohjamme on ihmisoikeuksissa ja niihin keskeisesti kuuluvissa seksuaali- ja lisääntymisoikeuksissa. Mikään toivottu lapsiluku ei ole 'väärä' tai toista parempi, oli se sitten nolla tai kahdeksan. Haluamme voimaannuttaa ihmisiä toteuttamaan itseään myös perheellistymiseen ja lapsiperheellistymiseen liittyvissä toiveissaan ja päättäjiä tekemään Suomesta entistä perheystävällisemmän.

Väestöliiton Perhebarometrien sarja on jo kolme vuosikymmentä selvittänyt edustavilla kyselyaineistoilla, mitkä ovat suomalaisten lapsilukua ja lasten ajoittamista koskevat ihanteet. Kyselymme ovat kansainvälisestikin ainutlaatuisia. Usein kyselyissä tiedustellaan vastaajien aikomuksia saada lapsia, mutta ihanteita on kysytty harvemmin, vaikka ne ovat aivan keskeisiä lastensaantia koskevien aikeiden ymmärtämiseksi.

Tässä Perhebarometrissa on poikkeuksellisesti kaksi aineistoa. Perinteisen perhebarometrikyselyn lisäksi Väestöliitto toteutti kansainvälisen Generations and Gender Surveyn (GGS) Suomessa. GGS-kyselyssä tiedusteltiin vastaajien suhtautumista yhteiskunnallisiin kriiseihin ja lastensaantiin liittyviin kokemuksiin uudella tavalla. GGS myös mahdollistaa kieliryhmien välisiä sekä kansainvälisiä vertailuja jatkossa. GGS-kyselyä hyödynnetään laajasti ympäri maailmaa erityisesti perheitä, tasa-arvoa, työelämää ja lastensaantia koskevissa tutkimuksissa.

Perhebarometrin kirjoittajat Tiia Sorsa ja Noora Lehtonen ovat toteuttaneet vaa-

tivien aineistojen analyysin ja raportoinnin tiukalla aikataululla. Olen sydämellisesti kiitollinen panoksestanne, energisyydestänne ja iloisuudestanne myös silloin, kun etätyöt ja sairastumiset asettivat omia haasteitaan.

GGs-Suomi keruun keskeiset toteuttajat Suomessa olivat Väestöliiton Venla Berg, Maija Grönberg, Anna Erika Hägglund, Miika Mäki, Anna Rotkirch ja Tiia Sorsa. Perhebarometrikyselyn 2022 toteutuksesta vastasi Noora Lehtonen, tukena koko Väestöntutkimuslaitoksen tiimi.

Tietoasiantuntija Tiina Helamaa on vastannut barometrin julkaisusta ja auttanut myös oikoluvussa. Tutkija Miika Mäki on avustanut rekisteriaineistojen yhdistämisessä. Taittäjä ja graafikko Lena Malm on tehnyt kannen ja vastannut taitosta sekä uudesta väriskaalastamme. Olemme kiitollisia Väestöliiton kannustavista kollegoista sekä ennen kaikkea kyselyihin kärsivällisesti vastanneista tuhansista ihmisistä.

Kiitämme lämpimästi Svenska kulturfondenia, Suomen Kulttuurirahastoa sekä Alli Paasikiven Säätiötä Generations and Gender Surveyn aineistokeruun tuesta ja Alli Paasikiven Säätiötä perhebarometrikyselyn aineistokeruun toteutuksesta. Ilman säätiöiden tukea nämä kansainvälisestikin arvokkaat aineistot olisivat jääneet keräämättä. Perhebarometritutkijan työtä tuki Opetus- ja kulttuuriministeriö. Yhteistyö Tilastokeskuksen kanssa oli jälleen sujuvaa: lämmin kiitos erityisesti Markus Ravolle, Johanna Jaakkolalle ja Marjut Pietiläiselle.

Julkaisu on osa Väestöliiton tuoreen tutkimusprofessorin Antti Tanskasen kanssa johtamaani Sosiaaliset verkostot, syntyvyys ja hyvinvointi ikääntyvässä väestössä (NetResilience) -tutkimuskonsortiota (345184 ja 345183). NetResilience kuuluu Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston Väestönmuutos-tutkimusohjelmaan.

Käyttämämme aineistot ovat tutkijoiden käytössä ilmaiseksi avoin data -periaattemme mukaisesti. Aineistot sisältävät valtavasti jatkotutkimusaiheita, joista julkaisemme tulevien vuosien aikana tarkempia tieteellisiä analyyskejä. Kutsumme syntyvyyden tutkimusverkostoomme Syntyyn lisäksi mukaan kaikki syntyvyyden tutkimisesta kiinnostuneet tutkijat. Toivottavasti yhteistyöllä onnistumme ratkaisemaan syntyvyyden kehityksen mysteerit!

Helsingissä 4.12.2022

Anna Rotkirch

Tutkimusjohtaja, Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos

Varajohtaja ja Syntyvyys-tutkimuksen johtaja, Sosiaaliset verkostot,

syntyvyys ja hyvinvointi ikääntyvässä väestössä (NetResilience) -tutkimuskonsortio

Keskeiset tulokset

Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla?

Suomen syntyvyys laski merkittävästi 2010-luvulla. Lapsia saadaan aiempaa vähemmän ja aiempaa vanhempina. Kyse ei nykyisten arvioiden mukaan ole tilapäisestä notkahduksesta, vaan tällä hetkellä hedelmällisessä iässä olevat suomalaiset tulevat elämänsä aikana saamaan huomattavasti vähemmän lapsia kuin sukupolvet ennen heitä.

Syntyvyyden laskussa on ainakin osittain kyse siitä, että lapsia ei haluta yhtä montaa kuin aiemmin. Syyt sille, miksi osa haluaa lapsia enemmän ja osa vähemmän tai ei ollenkaan, ovat moninaisia. Oli lapsilukutoive nolla tai kymmenen, kyse on yksilön omasta päätöksestä. Yhteiskunnan ja yhteisöjen tehtävä on varmistaa, että jokainen saa tarvitsemansa tuen perhetilanteelleen ja -toiveelleen.

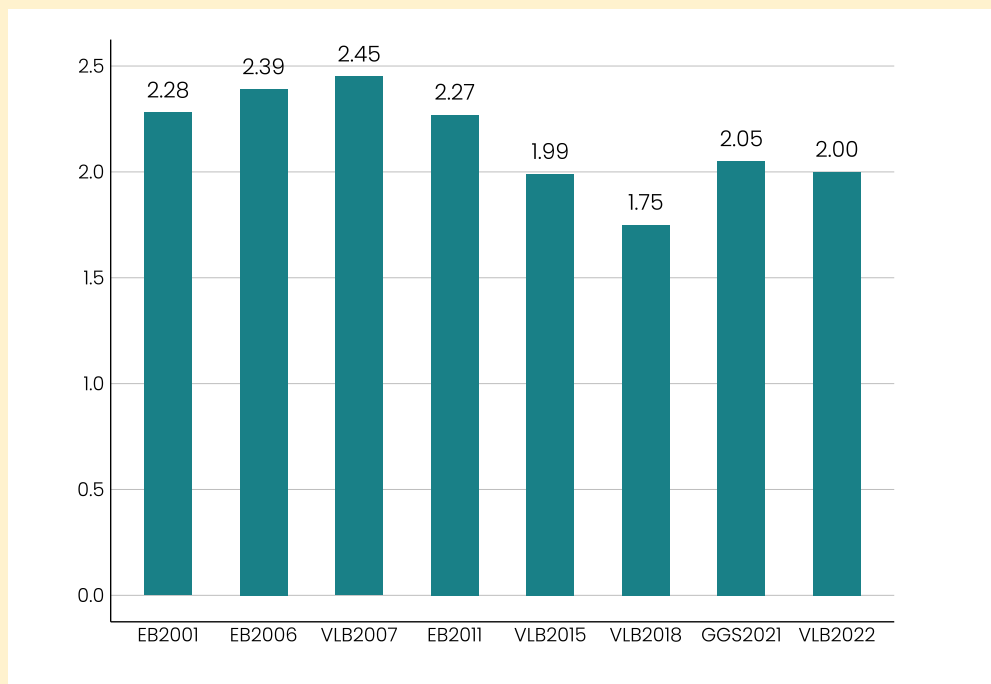
Väestöliiton Perhebarometrissä päivitimme tietojamme suomalaisten ihanteellisista lapsiluvuista ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä selityksistä, miksi lastensaantia lykätään. Käytössämme on kaksi tuoretta, väestöä edustavaa kyselytutkimusta, Generations and Gender Survey Suomi (GGS) ja Perhebarometrikysely 2022 (VLB), joiden tietosisällöt täydentävät toisiaan. Kysyimme ensimmäistä kertaa laajasti muun muassa ilmastonmuutoksen ja yhteiskunnallisten kriisien vaikutuksesta lastensaantitoiveisiin. Tässä esitämme keskeisimmät tulokset.

- Suomalaisista 20–45-vuotiaista valtaosa, noin 85 prosenttia, toivoisi tai olisi toivonut itselleen lapsia ihanteellisessa versiossa elämästään.
- Kaikki lapsia toivovat tai aikovat eivät onnistu niitä saamaan, tai he saavat vähemmän lapsia kuin olisivat toivoneet. Vielä lapsettomista 20–34-vuotiaista lapsia aikoo hankkia noin kaksi kolmesta, 35–45-vuotiaista vain reilu kolmannes.
- Muita enemmän lapsia toivovat korkeimmin koulutetut, maaseudulla asuvat, parisuhteessa elävät, uskonnolliset sekä ruotsinkieliset.
- Ne, jotka eivät toivo itselleen lapsia, pitävät muita asioita elämässä tärkeämpinä eivätkä koe, että lapsen saaminen toisi heidän elämäänsä merkittäviä hyviä puolia.
- Matala tai nollan lapsen ihanne on kuitenkin yleinen myös elämäntilanteisiin liittyvistä syistä, esimerkiksi ilman kumppania elävillä ja matalasti koulutetuilla.
- 2020-luvun maailma näyttää osalle lastenhankintaiässä olevista suomalaisista sellaisena, johon he eivät halua saada lapsia. Huolet ilmastonmuutoksesta ja liikkakansoituksesta sekä talouskriiseistä ovat yhteydessä siihen, että osa ei halua lainkaan lapsia, tai he haluavat vähemmän lapsia kuin ne, jotka eivät ole näistä tekijöistä huolissaan.

Suomalaiset haluavat keskimäärin kaksi lasta

2000-luvulla tehtyjen Eurobarometrien ja Väestöliiton perhebarometrikyselyiden perusteella 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä lapsia haluttiin keskimäärin 2,3. Ihanne laski 2010-luvulla. Vuonna 2022 ihanteet eivät kuitenkaan enää laske ja ovat kohonneet suhteessa vuoden 2018 kyselyyn. Tuoreimpien kyselyiden perusteella suomalaiset 20–45-vuotiaat pitävät itselleen ihanteellisena lapsilukuna noin kahta lasta.

Suomalaisten ihanteellinen lapsiluku keskimäärin eri vuosina

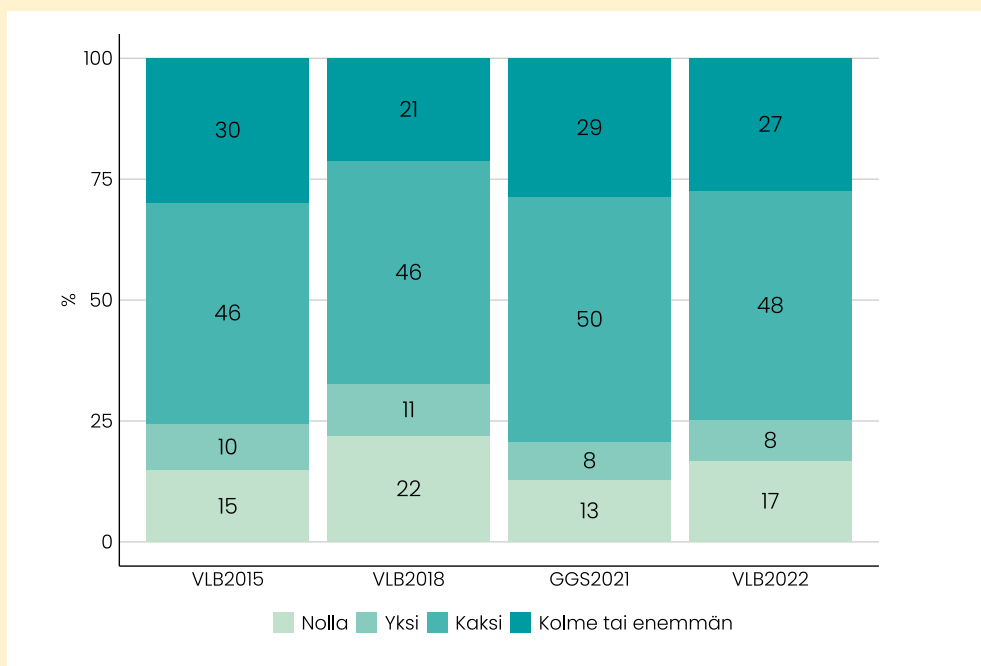

Suomalaisten 20–45-vuotiaiden lapsilukuihanteet itselle eri vuosina ja eri kyselyissä. Vain alle nelilapsiset vastaajat. EB = Eurobarometri, VLB = Väestöliiton perhebarometrikysely, GGS = Generations and Gender -kysely. Luvut ovat painotettuja keskiarvoja.

Nollaa lasta ihanteenaan piti noin 15 prosenttia (GGS: 12,9 %, VLB: 16,9 %), eli suunnilleen yhtä moni kuin vuonna 2015. Keskimääräistä vähemmän lapsia ihanteenaan pitävät korkeintaan perusasteen koulutuksen suorittaneet, kaupunkien ydinalueilla asuvat, ne, jotka eivät ole parisuhteessa ja ne, jotka eivät koe olevansa lainkaan uskonnollisia. Muita enemmän lapsia toivovat vastaavasti kaikkein korkeimmin koulutetut, maaseudulla asuvat, parisuhteessa elävät ja itsensä uskonnollisiksi kokevat. Naisten ja miesten välillä aiemmissa Perhebarometreissä havaittu ero ihanteellisissa lapsilu-

vuissa näyttää sen sijaan kaventuneen lähes olemattomaksi alle 35-vuotiailla. Ruotsinkieliset erottuivat suomenkielisistä suuremmalla ihanteellisella lapsiluvulla, ja heillä erityisesti kolmea tai sitä useampaa lasta toivovien osuus on korkea.

Ihanteellisen lapsiluvun jakaumat eri vuosina

Suomalaisten jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan vuosien 2015, 2018 ja 2022 perhebarometri-kyselyissä sekä vuoden 2021 GGS-kyselyssä.

Puuttuvat 0,6 lasta

Vaikka ihanteellinen lapsiluku on noin kaksi lasta, lapsia saadaan merkittävästi tätä vähemmän. Aiottu lapsilukukin on ihannetta alempi: 25–34-vuotiaat suomalaiset pitävät ihanteenaan noin kahta lasta, mutta aikovat hankkia vain noin 1,8 lasta.

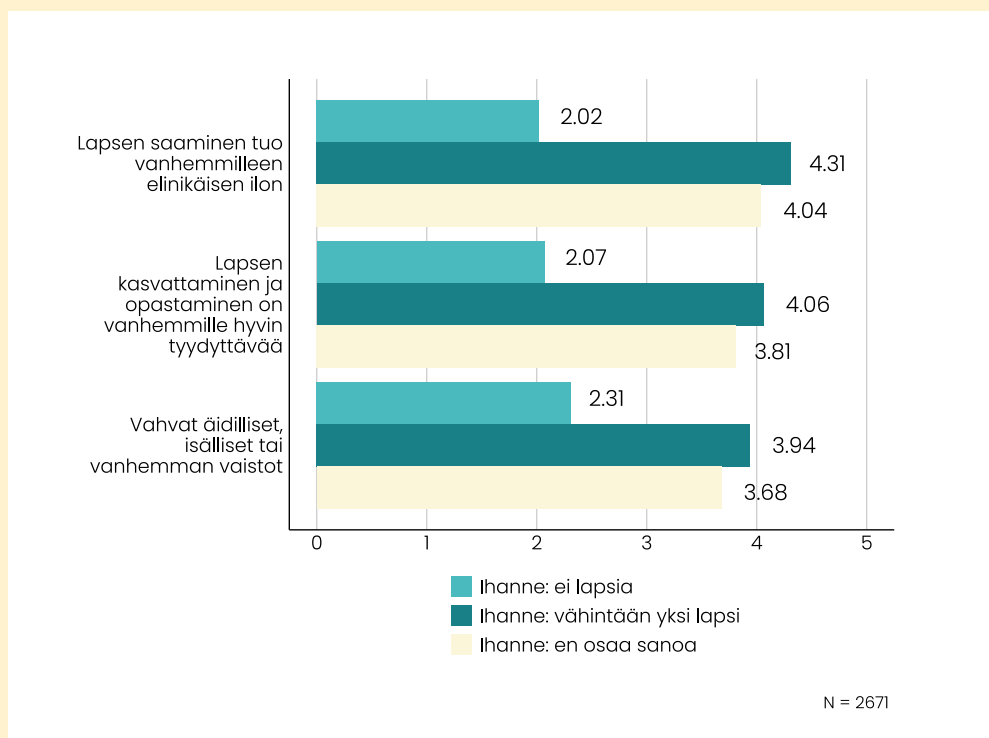
Suomalaisten toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välinen ero on iso: 0,66 lasta 35–45-vuotiaiden ikäryhmässä ja 0,59 lasta vielä 46–54-vuotiaillakin. Kun tarkastelimme 35–45-vuotiaita eri väestöryhmissä, missään ryhmässä ei ollut niin montaa lasta kuin he itse olisivat keskimäärin itselleen ihanteena pitäneet. Ero toivottujen ja toteutuneiden lasten välillä on erityisen suuri niillä, jotka eivät elä parisuhteessa: heillä on peräti 1,28 lasta vähemmän kuin olisi ollut heidän ihanteensa. Jos kaikki ”puuttuvat” lapset saataisiin, suomalaisten keskilapsiluku olisi noin kaksi lasta, kun se nyt näyttää jäävän reilusti sen alle.

Suomalaiset arvioivat lasten tuomaa iloa hyvin eri lailla, huonoista puolista ollaan samaa mieltä

Ihmisillä on erilaisia syitä, miksi he yrittävät tai eivät yritä saada lapsia. Pyysimme kyselyvastaajia arvioimaan, miten tärkeiksi he kokevat erilaiset lapsen saamiseen liittyvät tekijät päätökselleen yrittää tai olla yrittämättä saada lapsia.

Sekä nollaa että useampaa lasta ihanteenaan pitävät ja lapsilukuihanteestaan epävarmat arvottavat lasten saamiseen liittyvät kielteiset puolet melko lähelle toisiaan. Sen sijaan lasten saamiseen liittyvien myönteisten puolien kohdalla erot ovat suuria: nollaa lasta ihanteenaan pitävien keskiarvot ovat vain noin puolet vähintään yhtä lasta toivovien keskiarvoista.

Kuinka tärkeitä seuraavat syyt ovat lastensaantipäätöksen kannalta?

Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt myönteiset mielikuvat nollaa ja useampaa lasta ihanteenaan pitävillä sekä lapsilukuihanteestaan epävarmoilla. Tärkeimpien syiden keskiarvot.

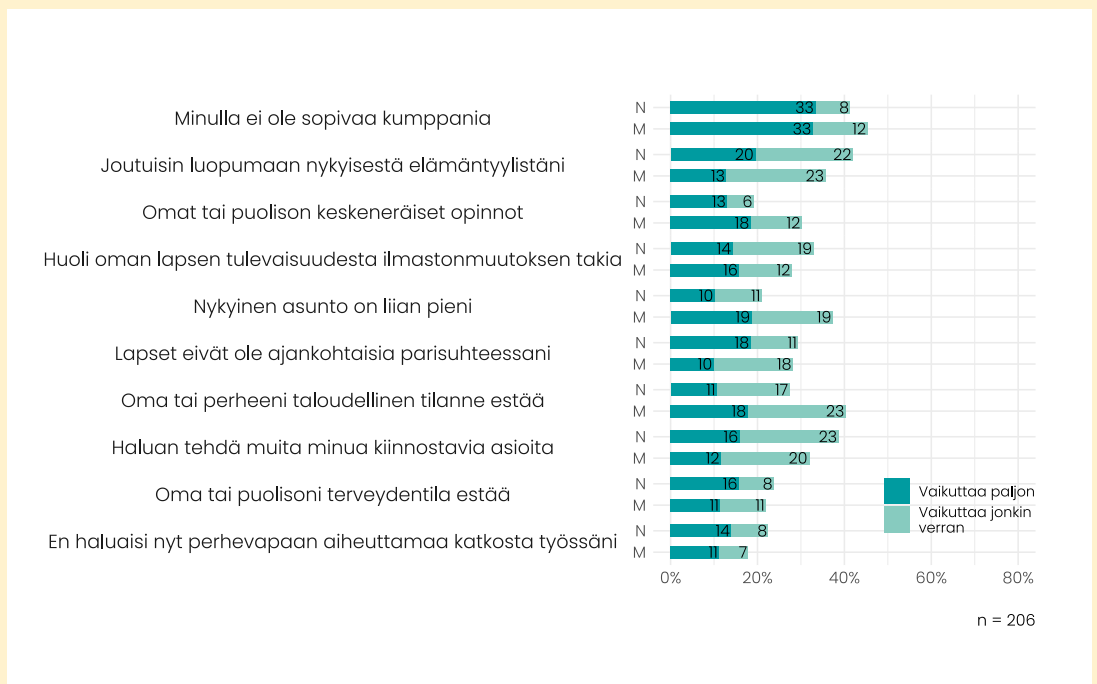
Työn ja perheen yhteensovittaminen aiempaa useammin lykkäämisen taustalla

Millaisia syitä suomalaisilla on lykätä vanhemmuutta tai olla saamatta lapsia? Vastajat saivat valita 29 syytä. Ryhmittelimme vastauksia vastaajien iän, nykyisen lapsiluvun ja lapsilukuihanteen mukaan.

Lapsettomat, joiden ihanne vähintään yksi lapsi

Sopivan kumppanin puute rajoittaa edelleen monen sellaisen lapsettoman lastenhan-
kintaa, joka ihannetilanteessa toivoisi saavansa vähintään yhden lapsen. Osa heistä
ei myöskään ole vielä valmis luopumaan nykyisestä elämäntyylistään, tai omat tai
puolison opinnot ovat kesken. Myös monet muut syyt vaikuttavat lykkäämiseen, niistä
merkittävimpana huoli lapsen tulevaisuudesta ilmastonmuutoksen takia.

Miksi lapsettomat mutta lasta toivovat siirtävät lastensaantia?

20–45-vuotiaiden lapsettomien, ihannelapsiluvukseen vähintään yhden lapsen maininneiden naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista, 2022 (%). Ne vastaajat, jotka olivat saavuttaneet ilmoittamansa ihanneikä tulla vanhemmaksi, N=naiset; M=miehet

Lapsettomat, joiden ihanne nolla lasta

Nollaa lasta ihanteenaan pitävien tärkein syy olla hankkimatta lapsia on, etteivät he vain halua saada lapsia. Lasten sijaan he haluavat tehdä muita kiinnostavia asioita, eivätkä halua luopua nykyisestä elämäntyylistään.

Yhden lapsen vanhemmat

Yhden lapsen vanhemmilla yleisin syy sille, ettei toista lasta ole ainakaan juuri tällä hetkellä suunnitteilla, on halutun lapsiluvun täyttyminen. Toiseksi merkittävimmäksi syyksi lastensaannin lykkäämisen syistä nousi työn ja pienen lapsen hoidon yhteensovitus. Oman tai perheen taloudellisen tilanteen koki vaikuttavan vajaa kolmannes niin miehistä kuin naisista.

Miksi yhden lapsen vanhemmat eivät ainakaan juuri nyt suunnittele toista lasta?

10 yleisimmän mainittua lastensaannin lykkäämisen syytä 20–45-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla (%). N=naiset, M=miehet.

Alle 35-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla keskeisin syy lykätä lastensaantia oli perheen taloudellinen tilanne. Erityisesti miehet mainitsivat myös lukuisia muita syitä, kuten omat tai puolison keskeneräiset opinnot, oman työtilanteen epävarmuuden, yhteiskunnan riittämättömän tuen sekä ongelmat parisuhteessa. Tämän ikäryhmän naisista viidennes ja miehistä vajaa kolmannes mainitsi syyksi oman halutun lapsiluvun saavuttamisen.

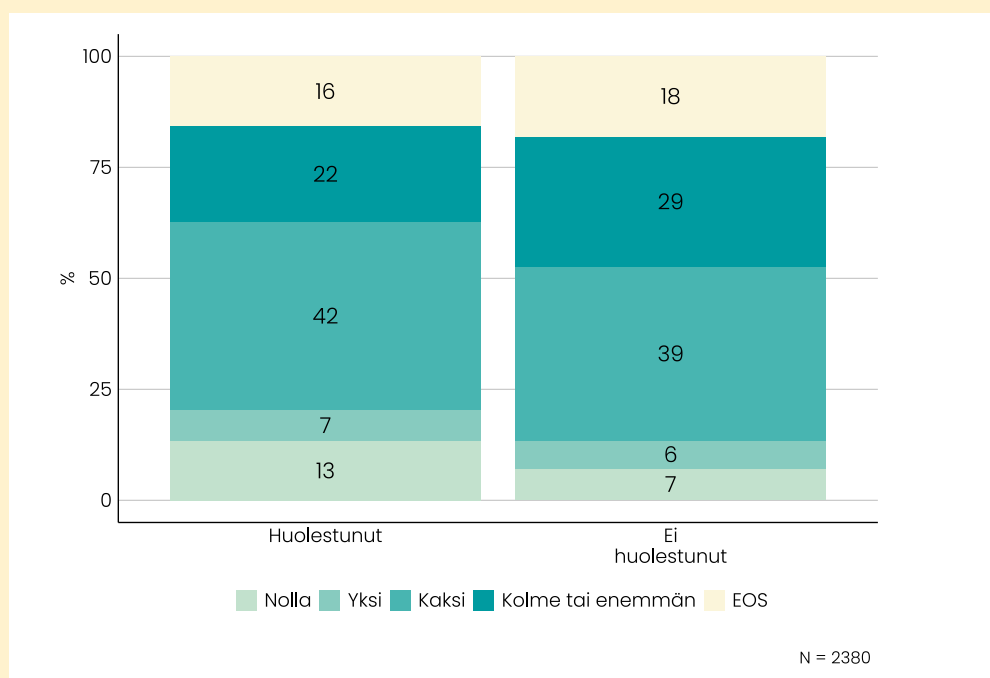
Työelämän vaateet nousivat tämän vuoden perhebarometrikyselyssä aiempaa selvemmin esiin. Joka neljäs kysymystä arvioinut yhden lapsen vanhempi mainitsi sen vaikuttavan aikeisiin paljon, kun vuonna 2015 noin joka kymmenes piti tekijää erittäin tärkeänä syynä lykätä lastensaantia. Joka neljäs kysymystä arvioinut yhden lapsen vanhempi mainitsi sen vaikuttavan aikeisiin paljon, kun vuonna 2015 noin joka kymmenes piti tekijää erittäin tärkeänä syynä lykätä lastensaantia.

Huoli ilmastonmuutoksesta yhteydessä matalampaan ihanteelliseen lapsilukuun

Ilmastonmuutoksen yhteys lastenhankintaan on puhututtanut viime aikoina paljon. Tässä Perhebarometrissä noin kolmannes niistä, jotka ihanteellisessa tilanteessa toivoisivat itselleen lapsia, piti huolta ilmastonmuutoksesta vähintään jokseenkin tärkeänä syynä sille, etteivät he tällä hetkellä suunnitelleet lastenhankintaa.

Tutkimme asiaa Perhebarometrissä myös toisesta näkökulmasta: onko huoli ilmastonmuutoksesta yhteydessä lapsilukuihanteeseen, kun niitä kysytään toisistaan erillään? Mitä huolestuneempi vastaaja oli ilmastonmuutoksesta, sitä pienempi oli hänen itselleen ihanteellisena pitämänsä lapsiluku. Erityisen näyttävä ero lapsilukuihanteissa oli, kun vertasi ilmastonmuutokseen merkittävästi vaikuttavasta liikakansoituksesta huolissaan olevia niihin, jotka eivät olleet siitä huolissaan.

Huoli liikakansoituksesta ja ihanteellinen lapsiluku

Pandemian ja Ukrainan sodan yhteys lastensaantiajatuksiin

Esitämme ensimmäistä kertaa Suomessa edustavilla aineistoilla, miten suomalaiset kokevat COVID-19-pandemian ja Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaan vaikuttaneen lapsilukutoiveisiinsa tai lastensaannin ajoittamiseen.

Enemmistö vastaajista katsoi elokuussa 2022, ettei pandemia tai Ukrainan sota ole vaikuttanut heidän lastensaantitoiveisiinsa tai -aikeisiinsa. Noin viiden prosentin kohdalla koronapandemia alensi ja noin viiden prosentin kohdalla se vahvisti toivetta lastensaannista. Sota lisäsi niin ikään viiden prosentin lastensaantitoiveita, mutta alensi hieman useamman, noin joka kymmenennen lapsia koskevia toiveita tai aikeita. Pandemian ja sodan vaikutukset näkyivät ennen kaikkea nuorilla, erityisesti miehillä. Nuorista alle 30-vuotiaista miehistä noin 15 prosentilla pandemia oli kasvat-
tanut lapsitoivetta. Samalla sota oli vähentänyt joka viidennen alle 25-vuotiaan naisen toivetta saada lapsi.

1 Johdanto

Maailma tuntuu 2020-luvulla olevan myllerryksessä. On pandemiaa, sota Euroopassa ja energiakriisi kurkistelee oven raosta. Elämänpiiri on pysyvästi laajentunut fyysisestä maailmasta sosiaaliseen mediaan.

Muutokset vaikuttavat jokaisen suomalaisen elämään.

Tämän Perhebarometrin keskiössä on kysymys, miten globaalit kriisit ja 2020-luvun maailma heijastuvat hedelmällisessä iässä olevien suomalaisten lastenhankintasuunnitelmiin. Kuka ylipäätään haluaa lapsia, ja miksi? Jos lapsia halutaan, kuinka monta? Mikä vaikuttaa siihen, että toiset haluavat enemmän ja toiset vähemmän tai eivät ollenkaan lapsia?

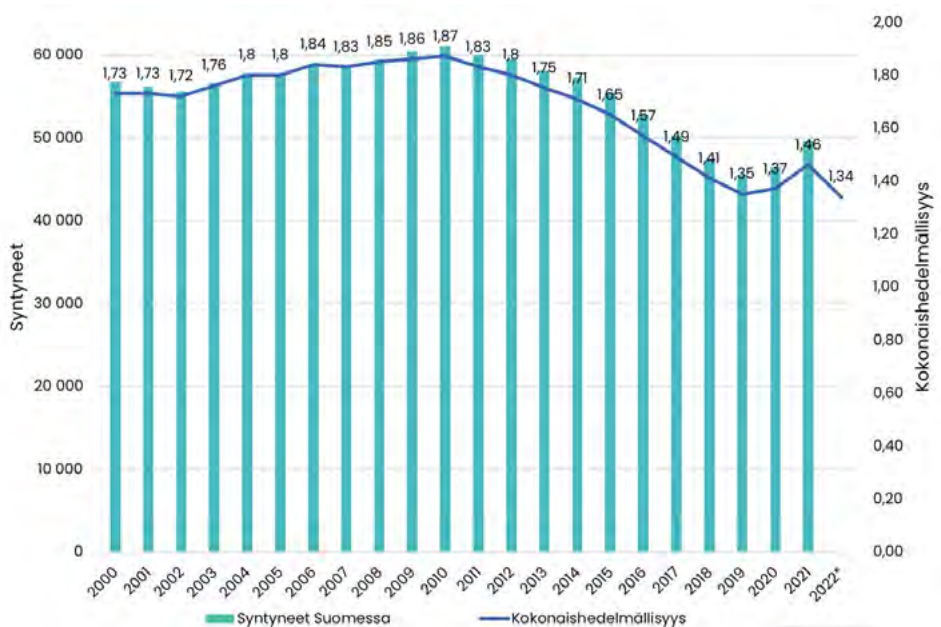
Ennen kuin tarkastelemme näitä kysymyksiä, esittelemme tässä johdannossa Suomen syntyvyyden viimeaikaista kehitystä ja lastensaantia koskevien ihanteiden ja aikeiden tutkimusten merkitystä. Lopussa esittelemme raportin rakenteen ja keskeiset käsitteet.

Suomen syntyvyyden kehitys

Suomen syntyvyys on ennennäkemättömässä murroksessa. Toisen maailmansodan jälkeen aina 1970-luvun alkuun asti syntyneet suomalaisnaiset ovat saaneet tasaisesti keskimäärin melkein kaksi lasta elämänsä aikana. Vuosittainen kokonaishedelmällisyys, eli vuosittain hedelmällisessä iässä oleville naisille syntyneiden lasten määrä suhteessa ikäluokan kokoon, on tuon ikäluokan hedelmällisimmän kauden, eli vuosien 1965–2015, aikana vaihdellut 2,46 ja 1,5 välillä. Vaihtelu on kuitenkin ollut tilapäistä, ja aiempien vuosien vähäisemmät lapsimäärät ovat korvautuneet seuraavina vuosina. Siksi lopullinen lapsiluku tuona aikana on ollut keskimäärin noin 1,9 lasta naista kohti.

Pitkä ylisukupolvinen jatkumo on kuitenkin ohi. Suomen kokonaishedelmällisyys laski ennennäkemättömällä tavalla 2010-luvulla, vuoden 2010 1,87:stä vuoden 2019 1,37:ään. Kuten Kuvio 1 osoittaa, vuonna 2020 ja 2021 syntyvyys piristyi hetkellisesti, mutta syntyvyyden toipuminen on tätä kirjoittaessa uudelleen ohi. Vuodesta 2022 tuli jälleen yksi ennätyksellisen alhaisen syntyvyyden vuosi.

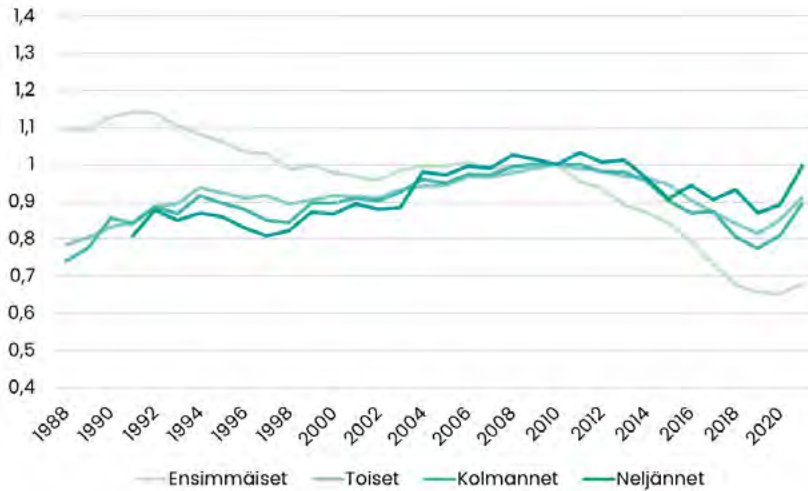
Kuvio 1: Suomen kokonaishedelmällisyys ja syntyneiden määrät vuosina 2000–2022

Kokonaishedelmällisyyden laskun 2010-luvulla odotettiin ainakin osittain johtuvan siitä, että suomalaiset olivat alkaneet siirtää lastenhankinnan aloittamista myöhemmäksi. Ensisynnyttäjien keski-ikä kohosi 28,2 vuodesta vuonna 2010 noin 30 ikävuoteen vuonna 2021 (THL, 2022.) Näyttää kuitenkin siltä, että kokonaishedelmällisyyden laskussa ei ole kyse vain lastensaannin ajoituksen siirtämisestä, vaan lapsia syntyy suomalaisille aiempaa vähemmän koko elämän aikana. Kohorttihedelmällisyyden, eli tiettyinä vuosina syntyneiden naisten lopullisen lapsiluvun, ennustetaan nyt alentuvan alle 1,75:een vuoden 1985 paikkeilla syntyneillä naisilla ja jopa 1,6:een 1995 syntyneillä (Hellstrand ym., 2021). 1,75 lasta naista kohden on totuttu pitämään alhaisen syntyvyyden rajana. Syntyvyysemme kuuluukin koko maailman alhaisimpiin: vähemmän lapsia naista kohden syntyy vain muutamissa Etelä-Euroopan ja Aasian maissa.

Suurin osa, noin kolme neljäsosaa, kokonaishedelmällisyyden 2010-luvun laskusta johtui siitä, että esikoisia syntyi vähemmän kuin aikaisemmin (Hellstrand, Nisén, & Myrskylä, 2020). Kuviossa 2 esitetään, miten monta esikoista, toisia, kolmansia tai ja neljänsiä (tai sitä korkeammassa järjestyksessä olevia) lapsia syntyi Suomessa suhteessa tilanteeseen vuonna 2010. Kuviossa esikoisten syntyvyyden suhteellinen muutos näkyy alimpana, laskevana käyränä.

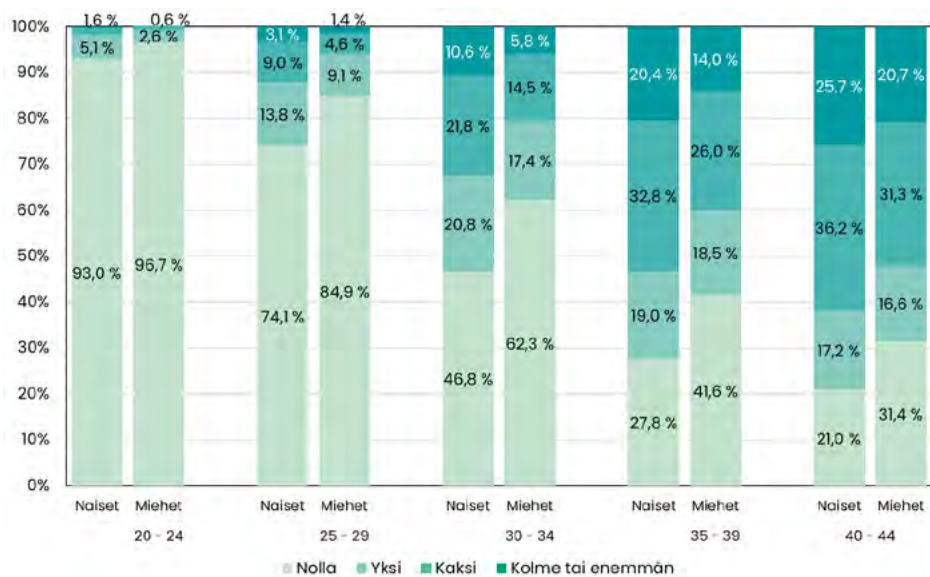
Kuvio 2. Kuinka monta ensimmäistä, toista, kolmatta ja neljättä lasta syntyi Suomessa vuosina 1988–2021 suhteessa vuoteen 2010

Vuonna 2020 alkanut ja vuoden 2021 aikana jatkunut syntyvyyden toipuminen koski mielenkiintoista kyllä kaikkia lapsilukuja. Tässä Suomi poikkeaa mm. Norjasta, jossa COVID-19-pandemian alussa tehdyt lapset syntyivät enimmäkseen heille, joilla jo oli yksi tai kaksi lasta (Nisén ym., 2022).

Nykyään yhä suurempi osa suomalaisista ei saa lainkaan lapsia, ja kolmilapsisten tai sitä suurempien lapsiperheiden osuus vähenee myös. Toisen maailmansodan jälkeisiin ikäluokkiin kuuluvista naisista lapsettomina pysyi noin 16 prosenttia ja noin 30 prosenttia sai kolme lasta tai enemmän. Nykyisistä 40–44-vuotiaista useampi kuin joka viides nainen ja melkein joka kolmas mies (21 % ja 31 %) ei ole saanut omaa lasta. Koska etenkin naisille on lisääntymisbiologian takia epätodennäköistä saada lapsia enää 45 ikävuoden jälkeen, noin neljännes–viidennes ikäluokasta tulee siis pysymään lapsettomina. Kolme tai sitä enemmän lapsia on noin joka viidennellä. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Suomalaisien lapsiluvut ikäryhmittäin ja sukupuolen mukaan vuonna 2021.

Mitä väliä syntyvyydellä on?

Mutta mitä väliä syntyvyydellä on, ja onko sen lasku hyvä vai huono asia?

Syntyvyys on yksi väestönmuutoksen kolmesta peruspilarista. Yhdessä *kuolleisuuden* ja *muuttoliikkeen* kanssa se määrää, kuinka paljon ja minkä ikäisiä ihmisiä väestöön kuuluu, eli millainen on Suomen *väestörakenne*. Väestönmuutosten takana on miljoonia syvästi henkilökohtaisia kokemuksia ja päätöksiä: missä asun, kenen kanssa, haluanko ja pystynkö lisääntymään, ja milloin sekä mihin kuolen.

2020-luvulla Suomen väestö kuuluu maailman ikääntyneimpiin, ja jatkaa ikääntymistään. Tämä johtuu toisaalta siitä, 80 vuotta täyttäneitä ihmisiä on paljon aiempaa enemmän, ja toisaalta siitä, että lapsia on syntynyt aiempaa vähemmän.

Väestön ikääntyminen vaikuttaa lukuisiin asioihin alkaen ihmisten sosiaalisista verkostoista aina työvoimatarjontaan ja poliittiseen vaikuttamiseen (Komp & Aartsen, 2013). Suomen julkinen talous – terveydenhuolto- ja koulujärjestelmistä eläkejärjestelmään – on suunniteltu toimimaan nuoremman, 1970-luvulla vallinneen väestörakenteen varassa. Syntyvyyden aleneminen ja kaupungistuminen ovat viime vuosikymmenen aikana yhä useammin johtaneet siihen, että kouluja ja sairaaloita on suljettu pienenevien väestöjen alueilta. Sosiaali- ja terveystalouden karsiminen näyttää tällä hetkellä väistämättömältä myös vuonna 2022 aloittaneilla uusilla hyvinvointialueilla, niin kustannussyistä kuin työvoimapulasta johtuen. Julkisen sektorin toiminnoista vain eläkejärjestelmä on viime vuosikymmenten aikana tietoisesti ja ennakoivasti sopeutunut väestön ikääntymiseen. Niin pääomatuotot kuin eläkkeiden sitominen elinajanodotteeseen ovat omiaan varmistamaan, että eläkejärjestelmämme

kestää vuosisadan loppuun. Silti syntyvyyden kehityksellä on merkittävä vaikutus myös tähän. (Tikanmäki ym., 2022.)

Syntyvyyden aleneminen on globaalisti hieno asia niin ekologisen, sosiaalis-inhimillisen kuin taloudellisenkin kestävyys näkökulmasta. Suomessa syntyvyys on kuitenkin pudonnut niin alhaiseksi, että se voi vaikeuttaa kaikkien kestävyys osa-alueiden toteutumista. Mikäli lapsia on vähemmän kuin ihmiset toivovat, inhimillinen kestävyys ei toteudu. Taloudellis-sosiaalisen kestävyys kannalta taas olisi suotavaa, että peräkkäiset ikäluokat eivät olisi hyvin erisuuruisia. Ekologiseen kestävyys pääseminen taas tarvitsee investointeja, joita on vaikea tehdä, jos taloudellinen kestävyys ei ole kunnossa.

Siksi olisi suotavaa, että kaikki toivotut lapset myös saataisiin (Rotkirch, 2021; Sorsa, 2020.) Näin ei kuitenkaan ole, vaan ero itselle ihanteellisena pidetyn ja aiotun lapsiluvun välillä on suuri. Suomessa jää siis jokaiselta ikäluokalta puuttumaan paitsi heidän itsensä, myös yhteiskunnan toivomia lapsia.

Väestön kehitys heijastaa myös yhteiskunnan menestystä ja houkuttelevuutta. Väestön ikääntyminen on usealla lailla merkki vauraudesta, kehityksestä ja koulutuksesta. Kuolleisuuden aleneminen aina vuoteen 2020 asti tarkoittaa, että ihmiset ovat saaneet elää aiempaa pidempään, ja pysyneet myös terveempinä pidempään (Jylhä ym., 2019). Positiivinen nettomaahanmuutto – eli että maahan muuttaa enemmän ihmisiä kuin sieltä pois – on jo useita vuosia ylläpitänyt Suomen väestönkasvua ja osoittaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa on jotain, joka saa jo siihen kuuluvat jäämään ja toisaalta houkuttelee ihmisiä myös muualta. Molemmat näistä ovat nyky-Suomen onnistumisia. Entä aleneva syntyvyys? Kertooko se onnistumisesta, epäonnistumisesta, vai molemmista?

Jotta kysymykseen voisi vastata, on tiedettävä, mistä syntyvyyden aleneminen johtuu.

Pitkittynyt tie lapsitoiveesta toteutukseen

Syntyvyyden alenemisen kaikkia syitä ei täysin tunneta. Tiedämme kuitenkin, että lapsilukuihanne ja lastensaannin ajoitus vaikuttavat siihen melko paljon.

Lapset eivät enää ole välttämättä keskiössä, kun nuoret aikuiset suunnittelevat elämänsä. Nuorten hyvä elämä -tutkimushankkeessa (Eronen ym., 2022) selvitettiin, mitä 20–29-vuotiaat nuoret haluavat saavuttaa elämässään. Tärkeimmiksi nousivat parisuhde ja rakkaus, mielekäs työ ja vakaa toimeentulo, jotka olivat yli joka toisella viiden tärkeimmän asian joukossa. Vasta näiden jälkeen nuoret listasivat esimerkiksi hyvinvointinsa. Omien lasten saamista piti tärkeimpien asioiden joukossa reilu kolmannes vastaajista. Tulos on monella tapaa kiinnostava ja parantaa ymmärrystä pian tai jo lastensaanti-iässä olevien suomalaisten mielenmaisemasta. Nuoret siis tavoittelevat rakkautta ja parisuhdetta, mutta vain joka kolmas pitää omien lasten saamista tärkeänä. Uraa arvostetaan jopa yli oman hyvinvoinnin.

Myös Väestöliiton perhebarometrikyselyiden perusteella läheskään kaikki eivät ihannoï lapsiperhe-elämää. Sen sijaan, että lastenhankintaiässä ja sitä lähestymässä olevat suomalaiset kysyisivät itseltään, milloin haluan lapsia, yhä useampi kysyykin, haluanko lapsia lainkaan. Vuosina 1985–1994 syntyneistä lapsettomista suomalaisista peräti noin joka viides pitää nollaa lasta ihanteellisena lapsilukunaan (Savelieva ym., 2022). Tämä on poikkeuksellisen suuri osuus verrattuna esimerkiksi moniin Euroopan maihin.

Monille heistäkin, jotka lapsia haluavat, on tärkeää saada parisuhde, työ ja muu elämä ensin ”valmiiksi”. (Miettinen, 2015; Rotkirch ym., 2017). Tämän vuoksi vanhemmaksi tuloa lykätään myöhemmäksi elämässä. Keskimääräinen ikä tulla äidiksi tai isäksi on tasaisesti noussut viime vuosikymmenten aikana ja oli Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2021 naisilla 30 (THL, 2022) ja miehillä 31,9 vuotta (Tilastokeskus, 2021). Lisääntymisbiologia rajoittaa kuitenkin mahdollisuuksia tulla raskaaksi ja synnyttää terve lapsi erityisesti naisilla. Keskimäärin noin 35 ikävuoden jälkeen naisen hedelmällisyys lähtee jyrkkään laskuun. Koska biologia ei jousta muun elämän vaatimusten mukana, lykkääminen voi johtaa siihen, ettei lapsia tulekaan tai että niitä tulee vähemmän kuin vanhemmat olisivat toivoneet. Lykkääminen tai lasten hankkimatta jättäminen voi ja usein johtuukin myös siitä, että sopivaa kumppania lasten saamiseen ei ole, tai ettei lapsia yrittämisestä huolimatta tule. Sekä miehillä että naisilla voi myös olla erilaisia geneettisiä tai terveydentilaan liittyviä syitä, miksi lapsen saaminen ei onnistu tai on vaikeaa. Lisäksi se, onko lasta haluavalla puoliso, ja jos on, parisuhteen toimivuus ja haluaako puoliso lapsia, on monella toivotun lisääntymisen esteenä. Myös sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen voivat rajoittaa mahdollisuuksia tulla vanhemmaksi. Adoptio on mahdollista ja hedelmöityshoitoja on saatavilla, mutta molempiin on tietyt kriteerit, mahdollisesti pitkät jonotusajat ja merkittävät taloudelliset kustannukset. Niiden kohdalla, jotka lapsia toivovat, tie toivotun lapsiluvun toteutukseen on usein yhä vaikeampi kulkea.

Jos lapsia ei halua, sekä laki että käytettävissä olevat ehkäisy- ja raskaudenkeskeytysmenetelmät tukevat yksilön valintaa. Myös kulttuurimme ja sosiaaliset normit tukevat nykyään jokaisen oikeutta valita itselleen lapsettomuuden, joskin kummekuntaa saattaa silti vielä esiintyä vapaaehtoisesti lapsettomia kohtaan. Siten nyky-Suomessa lapsettomana on usein helpompi pysyä – onhan se jokaisen lähtökohta – kuin tulla vanhemmaksi.

Näistä syistä suomalaiset saavat keskimäärin vähemmän lapsia kuin toivovat. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen perhebarometrikyselyissä ja kansainvälisissä Eurobarometreissä suomalaiset 20–45-vuotiaat pitivät ihanteellisena lapsilukuna itselleen noin 2,3 lasta (Miettinen, 2015), mutta heidän lopullisen lapsilukunsa ennustetaan jäävän jopa alle 1,7:ään (Hellstrand ym., 2021). Kutsumme eroa toteutuvan tai toteutuneen ja ihanteellisen lapsiluvun välillä jatkossa toive-toteutuseroksi tai lyhemmin toive-eroksi (engl. *child gap*). Toive-toteutusero kapenee iän myötä kahdesta syystä: toisaalta ihmiset saavat osan toivomistaan lapsista tai kaikki toivomansa lapset,

mutta toisaalta he tyypillisesti myös madaltavat ihannettaan, jos se näyttää jäävän kauas heidän toteutumassa olevasta lapsiluvusta.

Toive-toteutuserosta huolimatta väestön ihanteellisen lapsiluvun tuntemisesta on hyötyä, kun yritetään päätellä, mikä tietyn kohortin lopullinen lapsiluku tulee olemaan. Ihanteet ovat yleensä korkeammat kuin aikeet, ja aikeet korkeammat kuin toteutunut lapsiluku. Siten ihanteellinen lapsiluku toimii kattona, jonka yli toteutunut lapsiluku ei tule nousemaan, ellei ihanteissa yllättäen tapahdu jostain poikkeuksellisesta syystä merkittäviä muutoksia ylöspäin. Ihanteellisen lapsiluvun kehityksestä ajassa voi myös päätellä, mihin suuntaan toteutuva lapsiluku on menossa tulevien vuosien ja vuosikymmenten aikana. Tietyn kohortin toteutuneen lapsiluvun voi nimittäin todeta vasta, kun he ovat ohittaneet lastenhankintaiän, mitä väestötilastoissa pidetään yleisesti 45–50 ikävuotena. Ihanteellista tai aiottua lapsilukua voi sen sijaan tiedustella kyselytutkimuksilla jo paljon aiemmin, kuten tämän Perhebarometrin kyselyissä olemme tehneet.

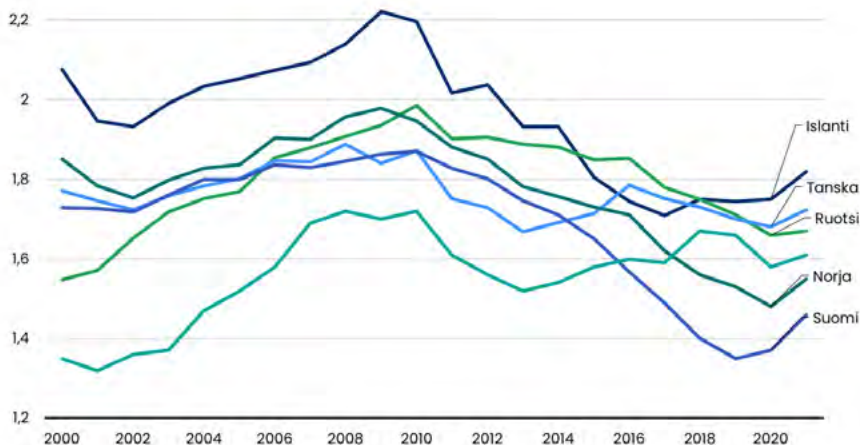
Yhteiskunnalliset kriisit, epävarmuus ja syntyvyys

Yhteiskunnallisen epävarmuuden yhteys syntyvyyteen on nykytutkimuksessa keskeinen ja Suomessa toistaiseksi varsin vähän tutkittu aihe. Keskeinen teema tässä julkaisussa on epävarmuuden ja maailmankriisien mahdollinen vaikutus lastensaantiin. Olemme erityisen kiinnostuneita talouskriisien ja työttömyyden, ilmastonmuutoksen ja liikakansoituksen sekä pandemioiden ja sotien yhteydestä lastensaantisuunnitelmiin.

Pitkään on tiedostettu, että talouden ja työllisyyden kehityksellä on yhteys syntyvyyteen. Kansantalouden elinvoimaisuus ja työttömyys vaikuttavat kokonaishedelmällisyyteen tyypillisesti siten, että kriisin aikana lastenhankintaa lykätään ja siksi kokonaishedelmällisyys laskee tilapäisesti. Talouden taas elpyessä lapsia saadaan enemmän. (Sobotka ym., 2011.) Suomi ei ole tästä tyypillisin esimerkki: meidän 1990-luvun alun laman aikana kokonaishedelmällisyys laski 1,85:stä vain 1,7:ään. Matillista laskua on selitetty sillä, että 1990-luvun perhepoliittiset uudistukset rohkaisivat niitä perheitä, joilla oli jo lapsia, saamaan lisää lapsia. (Comolli ym., 2021; Vikat, 2002). Uuden vuosituhannen alussa taloudenkin kasvaessa syntyvyys sitten nousi tasaisesti vuoteen 2010 mennessä 1,87:ään.

Vuoden 2008 talouskriisin aiheuttamasta notkahduksesta ei Suomessa ollut vuoteen 2020 mennessä toivuttu aivan sitä edeltäneelle tasolle bruttokansantuotteella mitattuna. 2010-luvun taloudelliset haasteet saattoivat alueellisesti alentaa syntyvyyttä muun muassa työllisyystilanteen kautta (Mikkola ym., 2020). Suomen syntyvyyden laskua ei voi kuitenkaan tyhjentävästi selittää makrotalouden muutoksilla. Tämä ilmenee etenkin kansainvälisessä vertailussa: Norjan syntyvyys on laskenut melkein yhtä jyrkästi, vaikka maa ei ole kokenut talouskriisejä (ks. Kuvio 4).

Kuvio 4. Kokonaishedelmällisyys Pohjoismaissa ja Virossa vuosina 2000–2021.

Aikaisempien Perhebarometrien perusteella elämäntyyliin ja arvoihin liittyvillä tekijöillä on yhä suurempi merkitys lastensaannin lykkäämisessä. Siksi Väestöliitto on puhunut “uudesta lastensaantimaisemasta” (Rotkirch, 2020), jossa kulttuuristen tekijöiden ja teknologian murroksen sekä arvojen ja luottamuksen merkitys korostuu perinteisten perhepoliittisten tekijöiden rinnalla (vrt. Comolli ym., 2021; Vignoli ym., 2020).

Tämän valossa monet perhetutkijat ovat pohtineet koetun epävarmuuden kasvun merkitystä länsimaiden syntyvyyden nykyisessä laskussa. Yksi oletus on ollut, että yhteiskunnalliset kriisit luovat epävarmuutta, joka vaikuttaa lastensaantitöiveisiin. Toinen hypoteesi on, että koettu epävarmuus liittyy pikemmin omiin voimavaroihin ja jaksamiseen. Molemmat vaikuttavat tulevaisuutta koskeviin tarinoihin ja siihen, miten oma vanhemmuus nivoutuu osaksi nuorten aikuisten omia tulevaisuusnarratiiveja. (Vignoli ym., 2020.) Näitä oletuksia on kuitenkin ollut vaikeaa tutkia sopivien kansainvälisten aineistojen puuttumisen vuoksi.

Erityisesti ilmastonmuutoksen ja maapallon suuren väkiluvun merkityksestä nuorten lastenhankinnassa on keskusteltu mediassa viime aikoina melko paljon. Tutkimusta aiheesta on kuitenkin vähän. Poikkeuksena ovat Väestöliiton aiemmat perhebarometrikselyt. Niissä liikakansoituksella ei ollut juuri lainkaan yhteyttä vastaajien lastensaantiin, ja kysymys poistettiin kyselyistä 2000-luvun alussa. Niiden lisäksi aihetta käsiteltiin tuoreessa laajassa kansainvälisessä kyselytutkimuksessa, jossa kysyttiin muiden kysymysten ohella suoraan, saako ilmastonmuutos vastaajan epäröimään lastensaantia (Hickman ym., 2021). Sen mukaan peräti kaksi viidestä suomalaisesta 16–25-vuotiaasta epäröi lastenhankintaa ilmastonmuutoksen vuoksi.

Toinen laaja yhteiskunnallinen kriisi on vuonna 2020 alkanut COVID-19-pandemia. Ensimmäisen pandemiavuoden aikana Suomen syntyvyys nousi, mutta on sen jälkeen taas lähtenyt laskuun (vrt. Kuvio 1). Syntyvyyden nousu kuitenkin alkoi jo ennen kuin pandemia olisi voinut siihen vaikuttaa. Siksi on hankalaa osoittaa, onko heilahtelussa ollut kyse suoraan tai epäsuorasti pandemian vaikutuksista. Ensimmäisen perusteellisen arvion mukaan voi varmuudella sanoa, että Suomen syntyvyys jatkoi toipumista pandemiasta huolimatta, aina vuoteen 2022 saakka. Erityisesti alkuvuonna 2022 syntyneiden kohdalla voi puhua pienestä ”pandemialisästä”, jollainen nähtiin myös muissa Pohjoismaissa. (Nisén ym., 2022.) Tässä Perhebarometrissä raportoimme suomalaisten omia näkemyksiä, onko pandemia vaikuttanut heidän lastensaantiinsa ja millä lailla. Kun lastensaanti-ässä olevien kokemaa huolta pandemioista verrataan heidän lastensaanti-ihanteisiinsa ja -aikeisiinsa, yhteys aukeaa hieman paremmin. Jos huolella pandemiasta olisi yhteys lastensaantiin, voitaisiin todeta, että syntyvyyden heilahtelussa on ainakin osittain kyse juuri pandemian vaikutuksesta. Jos yhteyttä taas ei ole, kyseessä on jokin pandemiaan epäsuorasti liittyvä tai täysin muu syy.

Kolmas laaja kriisi on Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, joka laajamittaisesti alkoi helmikuussa 2022. Raportoimme tässä ensimmäistä kertaa alustavasti Euroopan uuden sodan yhteyksiä suomalaisten lastensaantiaikeisiin.

Perhebarometrin tarkoitus ja rakenne

Kyselytutkimuksilla mitattava *ihanteellinen lapsiluku* pyrkii kuvaamaan, kuinka monta lasta henkilö toivoisi tai olisi toivonut saavansa, jos hän saisi aidosti valita. Suomessa ihmiset saavat suurella todennäköisyydellä korkeintaan niin monta lasta, kuin he haluavat, ja usein vähemmän (ks. Luku 3). Siksi väestön ihanteellinen lapsiluku ja muutokset siinä vaikuttavat *toteutuneeseen syntyvyyteen*. Ihanteellisessa lapsiluvussa tapahtuvaa ajallista muutosta tarkkailemalla voi arvioida, mihin suuntaan toteutuva syntyvyys on menossa.

Selvitämme ihanteellisen lapsiluvun alenemista ja lastensaannin lykkäämistä kahdella tuoreella aineistolla: talvella 2021–2022 kerätyllä kansainvälisellä *Generations and Gender* -kyselyllä sekä alkusyksystä 2022 kerätyllä, tuoreimmalla perhebarometrikyselyllä. Aineistot sekä analyysissä käytetyt menetelmät esitellään luvussa 2.

Ensimmäisessä tulosluvussa (Luvussa 3) kuvaamme lapsilukuihanteen ajallista kehitystä ja tarkastelemme, miten muun muassa ikä, koulutus ja parisuhdestatus ovat yhteydessä siihen. Tarkastelemme myös, kuinka suuri ero ihanteen ja toteutuneen lapsiluvun välillä on ja onko tämän *toive–toteutuseron* suuruudessa eroja väestöryhmien välillä. Toive-toteutuseroja vertailemalla voi päätellä, onko jollain väestöryhmällä suurempia vaikeuksia saada toivomaansa lapsimäärää kuin toisilla. Jos näin on, tämä kertonee hyvinvointivaltion epäonnistumisesta taata kaikille samat mahdollisuudet elää toivomansa kaltaista elämää. Luku vastaa ensimmäisiin tutkimuskysymyksiim-

me: **Mikä on suomalaisten ihanteellinen lapsiluku, ja miten se on kehittynyt 2000-luvulla? Miten ihanne vaihtelee väestöryhmittäin? Onko ihanteen ja todellisen lapsiluvun välillä eroa, ja jos, miten toive-toteutuseron suuruus vaihtelee väestöryhmittäin?**

Ihmiset voi jaotella ihanteellisen lapsiluvun mukaan kolmeen: niihin, joiden ihanne on nolla lasta, niihin, joiden ihanne on yksi tai enemmän, ja niihin, jotka eivät tiedä, haluavatko tai kuinka monta lasta haluavat. **Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että toiset päättävät yrittää saada lapsia ja toiset eivät? Mikä saa ihmiset epäilemään?** Luvussa 4 tarkastelemme, millaisia painoarvoja suomalaiset antavat erilaisille syyille yrittää tai olla yrittämättä saada lapsia sen mukaan, kuuluvatko he nollaa vai useampaa lasta ihanteenaan pitäviin vai eivätkö he osaa sanoa ihanteellista lapsilukuaan. Näkevätkö lapsia toivovat vain lapsen mukanaan tuomat hyvät puolet, ja nollaa lasta ihanteenaan pitävät päinvastoin vain huonot puolet?

Luvussa 5 tarkastelemme, **mitkä tekijät saavat suomalaiset lykkäämään lastenhankintaa tai olemaan hankkimatta lapsia ja miten syyt ovat muuttuneet sitten vuoden 2015 perhebarometrikyselyn.** Lykkääminen nimittäin vaikuttaa syntyvyyteen, sillä kaikki lapsen saantia toivovat mutta sitä lykkäävät eivät ehdi saada lapsia tai toivomaansa lapsimäärää ennen kuin lisääntymisbiologia tulee vastaan ja lasten saaminen vaikeutuu iän vuoksi. Luvun avulla voi pohtia myös barometrin läpi punaisena lankana kulkevaa kysymystä, kuvaako syntyvyyden aleneminen hyvinvointivaltion onnistumista vai epäonnistumista. Kumpaan kategoriaan lasten saannin lykkäämiseen tai lapsivapaan elämän valitsemiseen johtavat syyt kuuluvat?

Perhebarometrin viimeisessä luvussa tarkastelemme, vaikuttavatko erilaiset oman elämänpiirin ulkopuolelta tulevat globaalit epävarmuustekijät lastensaantiaikeisiin ja -ihanteisiin. Kiinnostuksen kohteena on, kuinka huolissaan vastaajat ovat talouskriiseistä ja työttömyydestä, ilmastonmuutoksesta ja liikakansoituksesta sekä pandemioista ja sodista, ja vaikuttavatko huolet lapsilukuihanteisiin ja -aikeisiin. Aiemman tutkimuksen perusteella talouskriisien tiedetään olevan yhteydessä vuosittaisen kokonaishedelmällisyyden tilapäisiin notkahduksiin, ja ilmastonmuutoksen on spekuloitu vaikuttavan nuorten lastensaantiaikeisiin. COVID-19-pandemian vaikutuksesta lastensaantiin on tehty jonkin verran tutkimusta, mutta vaikuttavatko pandemioiden uhat lastensaannin ihanteisiin? Entä onko odotettavissa, että Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan vähentäisi suomalaisten lastensaantia ihanteiden tai aikeiden laskun kautta? Tutkimuskysymyksenä siis on, **ovatko kokemukset globaaleista uhkakuvista, erityisesti talouteen ja työllisyyteen, ilmastonmuutokseen ja liikakansoitukseen sekä pandemioihin ja sotiin liitetyt huolet, yhteydessä ihanteelliseen tai aiottuun lapsilukuun?**

2 Aineistot, tutkimus- kysymykset ja menetelmät

Hyödynnämme kahta tuoretta kyselytutkimusaineistoa: talvella 2021–2022 kerättyä *Generations and Gender Survey*:ta (GGS) ja alkusyksystä 2022 kerättyä Perhebarometrikyselyä. Molemmissa kyselyissä oli mukana kysymyksiä lastensaannista ja siihen liittyvistä tekijöistä, mutta muuten ne ovat hyvin erilaiset. Keruuajankohdat poikkesivat jonkin verran toisistaan ja otokset poimittiin eri tavoin. Molempiin kyselyihin lisättiin painokertoimet, joilla kyselyvastaukset pyritään saamaan lähemmäs väestötasoa, toisiaan ja vuosien 2015 ja 2018 Perhebarometriaineistoja, joita hyödynnämme ajallisten vertailujen osalta.

Kyselytutkimuksiin liittyvien epävarmuuksien vuoksi emme oleta aineistojen antavan samoja tuloksia, mutta niiden tuloksia yhdistämällä saamme kuitenkin yhtä kyselyaineistoa tarkemman kuvan suomalaisesta lastensaannin maisemasta. GGS- ja vuoden 2022 Perhebarometriaineisto kuvataan seuraavaksi tarkemmin. Myöhemmissä luvuissa kerromme aina, kummasta aineistosta tulos ja siihen liittyvät analyysit ovat peräisin.

Rekisteritiedoilla täydennetty GGS-kyselyaineisto

Generations and Gender Survey (GGS) on eurooppalainen kyselytutkimus, jota on tehty vuodesta 2004. Sen tavoitteena on tuottaa pitkittäisaineistoja, joilla voi tutkia väestön ja perherakenteiden muutoksia. Suomi toteutti GGS kyselyn ensimmäistä kertaa talvella 2020–2021. Väestöliitto vastasi vuodesta 2020 alkaen GGS Suomen kyselyn suunnittelusta ja koordinoinnista aina kyselyvastausten yhdistämiseen rekisteritietoihin sekä nyt näiden ensimmäisten tulosten tuottamiseen. GGS Suomen kyselyn rahoittivat Suomen kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden ja sen tukena toimi kansallinen ohjausryhmä, johon osallistuivat keskeiset syntyvyyden tutkijat, yliopistot ja tutkimuslaitokset.

GGS Suomen vastaajiksi haluttiin edustava otos Manner-Suomessa asuvia 18–54-vuotiaita suomalaisia ja Suomessa vakituisesti asuvia. 19 600 henkilön otos valittiin ositetulla satunnaisotannalla väestörekisteristä, jonka hoiti Taloustutkimus Oy. Osituksessa yliedustettiin ruotsinkielisiä alueittain sekä 18–45-vuotiaita. Ruotsinkielisiä

yliedustettiin, jotta heitä voitaisiin tilastollisesti luotettavalla tavalla verrata suomen- ja muunkielisiin, ja koska suomen- ja ruotsinkielisten väliset erot perheellistymisessä tulee jatkossa olemaan yksi keskeinen tutkimuskohde. Nuoria, hedelmällisessä iässä olevia ylliedustettiin, koska kyselyn keskeisenä kiinnostuksenkohteena olivat lastensaantiin liittyvät kysymykset.

Otokseen valikoituneille suomalaisille lähetettiin postilla kutsukirjeet, joissa oli kullekin otokseen valitulle henkilölle henkilökohtainen linkki kyselylomakkeelle verkossa. GGS:n kansainvälinen taustaorganisaatio NIDI (*Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute in the University of Groningen*) keräsi ja tallensi kyselyvastaukset omalle palvelimelleen ja toimitti aineiston Väestöliitolle keruun päätyttyä. Kysely kerättiin 18.10.2021-31.3.2022. Keruu-aika osuu siis yhteen COVID-19 pandemian rajoitusten purkamisen kanssa, ja suurin osa vastanneista on vastannut ennen kuin Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan alkoi helmikuussa 2022. Tämä on hyvä pitää mielessä vastauksia tulkitessa, sillä mukana on kysymyksiä muun muassa siitä, kuinka paljon vastaajat ovat huolissaan pandemioista ja sodista.

GGs-kyselyn keruu ei ollut ihanteellinen vastausinnokkuuden näkökulmasta, sillä vain 3620 otokseen valikoituneista 19 600 henkilöstä lähti vastaamaan kyselyyn. Niitä, jotka pääsivät kyselyn loppuun asti, on vieläkin vähemmän. Pidimme kaikki vastaamisen aloittaneet mukana aineistossa, sillä alhaiseksi jääneen vastausprosentin vuoksi kaikki vastaukset ovat tärkeitä. Kyselyvastausten lisäksi meillä on käytössämme rekisteriaineistoista peräisin olevia tietoja koko otoksesta, joten tarvittaessa osaa kyselystä puuttuvista tiedoista voi täydentää yhdistelemällä rekisterin ja kyselyn muiden vastausten tietoja. Rekisteriaineistojen tietoja on saatavilla 3343 vastaajalle. Tiedot alkavat vuodesta 1987 ja niitä päivitetään vuoteen 2026 asti. Luettelo kyselyvastauksiin yhdistetyistä rekisterimuuttujista löytyy raportin liitteestä 2.

Rekisteritietoihin yhdistämisen jälkeen GGS Suomen aineisto painotettiin edustamaan Suomen väestöä. Ensin koko otokselle laskettiin peruspainot, joilla korjattiin yliotoksen tuottamia vinoumia kieliryhmän, maakunnan ja iän mukaan. Kyselyyn vastanneille laskettiin lisäksi vastauskatopainot, joilla pyrittiin tasapainottamaan esimerkiksi naisten ja korkeasti koulutettujen muita suurempia osuuksia vastaajissa. Vastauskatopainoissa huomioitiin ikä, sukupuoli, koulutus, asuinpaikka ja lapsiluku. Peruspaino ja vastauskatopaino yhdistettiin lopullisiksi painokertoimiksi, joita käytetään kaikissa tämän Perhebarometrin analyyseissä, ellei toisin mainita. Painokertoimet on muodostettu samankaltaisesti kuin vuosien 2015 ja 2022 Perhebarometrien painot, jotta tulokset niiden ja GGS-aineiston välillä olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia. Myöhempiä tutkimuksia varten on mahdollista ottaa painotuksessa huomioon myös muita taustamuuttujia. Painottaminen on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Taulukossa 1 on kuvattu vastaajien osuuksia painotetussa ja painottamattomassa aineistossa eräiden barometrin kannalta keskeisten taustamuuttujien mukaan sekä vastaavien väestöryhmien osuuksia Suomen väestössä.

Taulukko 1. GGS vastaajien osuudet painottamattomassa ja painotetussa aineistossa sekä vastaavat jakaumat väestössä. 18–54-vuotiaat vakituisesti Suomessa asuvat henkilöt (pl. Ahvenanmaa).

		Painottamaton osuus (%)	Painotettu osuus (%)	N (%)	Väestö 2021 (%)
Ikä	18–29 v	35.7	33.5	1209	30.8
	30–39 v	33.5	28.2	1132	28.9
	40–54 v	30.8	38.3	1043	40.3
Sukupuoli	Miehet	41.2	50.1	1393	51.4
	Naiset	58.8	49.9	1991	48.6
Kieli	suomi	74.1	89.6	2509	83.8
	ruotsi	21.4	4.5	725	4.3
	muu	4.4	5.8	150	11.9
Koulutus (korkein suoritettu tutkinto)	Korkeintaan perusaste tai tuntematon	10.6	13.9	358	19.3
	Keskiaste	37.7	48.5	1277	46.1
	Alempi korkea-aste	28.7	23	971	21.0
	Ylempi korkea-aste	23	14.7	778	13.6
Lapsiluku	0	56	52.7	1895	50.1
	1	12.6	13.6	425	14.2
	2	20.2	21.7	685	21.5
	3+	11.2	12	379	14.2
Asuinpaikka*	Sisempi kaupunki-alue	49.1	47	1662	43.9
	Ulompi kaupunki-alue	21.9	23.7	741	24.8
	Kaupungin kehysalue	9.6	9.6	326	10.3
	Maaseutu	19.4	19.6	655	21.0

* Alueluokitus puuttui väestössä 1,5 prosentilta kohdejoukosta. Väestöosuuksissa nämä jätettiin pois laskusta, vastaajille oikea alueluokitus päätettiin muiden tietojen perusteella (2kpl).

Perhebarometrikysely 2022 -aineisto

Perhebarometrikysely kerättiin elokuussa 2022 verkkopohjaisesti. Sen rahoittivat Alli Paasikiven säätiö ja Väestöliitto ry. Kyselyn toteutuksesta vastasi Kantar TNS Oy, jonka suomalaista väestöä edustavasta Gallup Forum -vastaajaneelistä aineiston 20–59-vuotiaiden vastaajajoukko kerättiin ositettuna satunnaisotantana. Vastaajaneeli edustaa suomalaista väestöä, ja siihen on värvätty satunnaisesti vastaajia Manner-Suomen alueelta. Paneelin koko on n. 40 000 aktiivista vastaajaa. Otannassa lapsiperheiden osuutta lisättiin yli heidän todellisen väestöosuutensa, jotta lapsiperheellisiä vastaajia olisi riittävä määrä vastaajajoukossa.

Kyselyyn vastasi yhteensä 3 398 henkilöä, joista 1 820 oli naisia ja 1 568 miehiä. Vastaajista 7 ilmoitti sukupuolekseen ”muu” ja kaksi vastaajaa ei halunnut vastata sukupuolta koskevaan kysymykseen. Muita kuin naisia tai miehiä oli sen verran vähän, että heitä ei voi raportoida tuloksissa. Jotta aineisto vastaisi edustamaansa väestöä mahdollisimman hyvin, käytettiin analyyseissä painokertoimia korjaamaan vinoumia osuuksissa. Vastaajajoukkoa oikaistiin iän, sukupuolen (nainen tai mies), asuinpaikan, koulutuksen sekä sen suhteen, oliko heillä taloudessaan alaikäisiä lapsia.

Vuoden 2022 Perhebarometrikyselyn aiheena oli perhepolitiikka ja aineistoa tullaan käyttämään vuoden 2023 perhepoliittisessa Perhebarometrissa. Kyselyssä oli kuitenkin myös osioita liittyen lastensaantiaikeisiin ja -ihanteisiin, joita olemme poimineet valikoiden tämän Perhebarometrin analyyseihin. Kun tuloksia verrataan aiempiin Perhebarometreihin, erityisesti vuoteen 2015, on kuitenkin huomattava, että kyselyn aihepiiri on erilainen. Tuolloin kyselyssä keskityttiin nimenomaisesti perhesuhteisiin ja lastenhankintaan, joten myös vastaajajoukko on oletettavasti rajautunut mielenkiinnonkohteidensa pohjalta hieman eri tavoin. Tiedonkeruutapa oli tuolloin kuitenkin samanlainen.

Kyselyaineistosta rajattiin tämän Perhebarometrin kannalta keskeinen, 20-45-vuotiaiden vastaajajoukko (N=2009) analyyseihin. Taulukossa 2 analyysiaineiston vastaajajoukko on eritelty sukupuolen, ikäryhmän, lapsiluvun sekä koulutuksen mukaan. Analyyseissä, joissa tulosten vertailtavuus vuoteen 2015 on haluttu säilyttää, on vastaajajoukko rajattu niihin vastaajiin, joilla on korkeintaan kolme lasta. Vuonna 2015 aineistonkeruu kohdentui korkeintaan kolmilapsisiin vastaajiin.

Taulukko 2. Perhebarometrikyselyn vastaajat painottamattomassa ja painotetussa aineistossa, 20–45-vuotiaat vastaajat (N=2009).

		N	Painottamaton osuus (%)	Painotettu osuus (%)
Sukupuoli	Naiset	8888	4.2	51.2
	Miehet	1111	55.3	48.4
	Muu	7	0.3	0.3
	Ei tiedossa	3	0.1	0.1
Ikä	20–34v.	933	46.4	56.3
	35–45v.	1076	53.6	43.7
Koulutus	Perusaste	91	4.5	6.1
	Keskiaste	798	39.7	48.3
	Alempi korkea-aste	715	35.6	30.5
	Ylempi korkea-aste	393	19.6	14.7
	Muu koulutus/ Ei tiedossa	12	0.6	0.6
Lapsiluku	0	944	47	58
	1	332	16.5	13.8
	2	476	23.7	18.1
	3	149	7.4	5.3
	4+	81	4	3
	Ei tiedossa	27	1.3	1.8

Tutkimuskysymykset ja käytetyt muuttujat ja menetelmät

Tässä Perhebarometrissa on neljä pääasiallista tutkimuskysymystä:

1. Mikä on suomalaisten ihanteellinen lapsiluku, ja miten se on kehittynyt 2000-luvulla? Miten ihanne vaihtelee väestöryhmittäin?
2. Onko ihanteen ja nykyisen lapsiluvun välillä eroa, ja jos, miten toive-toteutuseron suuruus vaihtelee väestöryhmittäin?
3. Miksi lapsia halutaan ja ei haluta? Millaisia syitä suomalaisilla on lykätä lastensaantia tai olla hankkimatta lapsia, ja miten syyt ovat muuttuneet vuodesta 2015?
4. Ovatko globaalit uhkakuvat, erityisesti talouteen ja työllisyyteen, ilmastonmuutokseen ja väestönkasvuun sekä pandemioihin ja sotiin liitetyt huolet, yhteydessä lastensaantiaikeisiin?

Tarkastelemme kysymyksiä pääosin GGS-aineiston avulla. Perhebarometrikyselyn tuloksia käytämme tukemaan GGS-kyselyn tuloksia, lastensaannin lykkäämisen tai siitä luopumisen syiden analysoimiseen, sekä pandemian ja Ukrainan sodan vaikutusten analyysissä. Kaikissa analyysissä käytämme vastanneille laskettuja painokertoimia, eli tulokset pyrkivät vastaamaan koko väestöä.

Tarjoamme kuvailevia tuloksia siitä, miltä Suomen 18–54-vuotiaan väestön lastensaantiaikeet ja ihanteet näyttävät. Epävarmuustekijöitä ja globaaleja uhkakuvia analysoidessamme hyödynnämme lisäksi regressioanalyysiä, jotta voimme kontrolloida muiden tekijöiden, kuten iän ja sukupuolen, vaikutusta tuloksiin. Havainnollistamme analyysijämme kuvioin ja taulukoin.

Tutkimme lastensaantiin liitettyjä ajatuksia lähinnä lapsilukuihanteen avulla. Ihanteen lisäksi tulevaa lastensaantia voi tarkastella lastensaantiaikeilla, jotka olivat mukana sekä GGS- että Perhebarometrikyselyissä. Valitsimme tarkastelumme keskiöön ihanteet, sillä GGS-kyselyn vastaajat olivat osanneet vastata siihen paremmin kuin aiottuun lapsilukuun: ihanteelliseen lapsilukuun jätti vastaamatta alle kolmannes vastaajista, aiottuun noin puolet. Todellisen lapsiluvun mittarina käytämme GGS-kyselyn analyysissä väestörekistereistä saatavaa tietoa henkilön omista biologisista ja adoptoiduista lapsista yhteensä ja Perhebarometrikyselyssä vastaajapaneelistä saatua tietoa.

Väestöryhmittäisiä eroja vertailemme GGS-kyselyn analyysien osalta sukupuolen, iän, koulutuksen, kielen, asuinpaikkatyyppin, parisuhdestatuksen ja uskonnollisuuden mukaan. Näistä viisi ensimmäistä perustuvat rekisteritietoihin. Sukupuoleksi Suomessa rekisteröidään joko mies tai nainen. Tämän vuoksi tässäkin Perhebarometrissä vertaillaan sukupuolten välisiä eroja kahdessa luokassa, vaikka kyselyvastausten perusteella tiedämme, että vastaajien joukossa oli myös muihin sukupuoli-identiteetteihin itsensä lukevia. Ikänä käytämme GGS-kyselyn analyysissä otantavuoden eli vuoden 2021 ja syntymävuoden erotusta, koska se oli saatavilla rekisteritiedoista. Ryhmittelemme ikää vertailuissa eri tavoin tilanteeseen sopivasti, tyypillisesti esimerkiksi kymmenen vuoden ikäryhmiin.

Koulutuksen ryhmittelemme osuuksien analyysissä neljään tai kolmeen. Kolmeen luokitellessamme yhdistämme perusasteen suorittaneet ja ne, joilta tieto puuttuu niihin, joilla on korkeintaan keskiasteen tutkinto. Muut kaksi luokkaa ovat korkeintaan alempi korkea-asteen tutkinto ja ylempi korkea-asteen tutkinto. Koulutustietoa ei ollut saatavilla väestörekistereissä vuodelta 2021, minkä vuoksi käytämme rekisteritietoa vuodelta 2020. Muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä vastaajia oli vastaajien keskuudessa niin vähän, että kieliryhmittäisiä eroja tarkastellaan vain näiden välillä. Asuinpaikkatyyppit perustuvat Suomen Ympäristökeskuksen (SYKE) kaupunki-maaseutuluokitukseen. Luokitus on alun perin seitsenluokkainen, mutta osuuksia vertaillessamme yhdistämme neljä maaseutuluokkaa, jotta vastaajamäärät kussakin luokassa riittäisivät tilastollisesti luotettaviin analyysihin. Kaikki tässä Perhebarometrissä käyttämämme rekisterimuuttajat ovat peräisin Tilastokeskuksen henkilötietojen pitkittäisaineistosta (FOLK).

Parisuhdestatuksessa haluttiin käyttää vastanneiden omaa ilmoitusta, sillä esimerkiksi erillään asuvien seurustelusuhteista ei ole rekisteriaineistossa tietoa. Parisuhteessa oleminen luokiteltiin kahteen: parisuhteessa ja ei-parisuhteessa oleviin yksinkertaisella kysymyksellä: “Oletko tällä hetkellä parisuhteessa?”. Uskonnollisuus ei myöskään ole rekistereistä saatava tieto, vaan sitä tiedusteltiin kyselyvastaajilta: “Huolimatta siitä kuulutko johonkin tiettyyn uskontokuntaan, kuinka uskonnollinen koet olevasi?” Vastausvaihtoehdot olivat nollasta (ei lainkaan uskonnollinen) kymmeneen (erittäin uskonnollinen).

3 Lapsilukuihanteet ja todelliset lapsiluvut

uinka monta lasta suomalaiset nykyään toivoisivat saavansa? Kuinka moni toivoo nollaa, yhtä, kahta tai vähintään kolmea lasta? Miten ihanteet vaihtelevat väestöryhmittäin? Entä kuinka kauaksi ihanteet jäävät todellisista lapsiluvuista? Luvussa vastaamme näihin kysymyksiin ja vertaamme lukuja aiempien vuosien tilanteisiin.

Suomalaisten ihanteellinen ja aiottu lapsiluku

Esitämme ensin ihanteellista lapsilukua koskevat vastaukset kahdesta eri aineistosta. GGS-kyselyssä vastaajia pyydettiin ilmoittamaan, *mikä on tai olisi ollut sinun **ihanteellinen** lapsilukusi* (GGS) sekä *oletko **aikeissa** saada lapsen/lisää lapsia seuraavan kolmen vuoden aikana*, ja *jos et saa lasta seuraavan kolmen vuoden aikana, **aiotko** yrittää saada lasta/lapsia ollenkaan*. Tätä tarkennettiin vielä kysymällä, kuinka monta lasta vastaajat aikoivat saada. Perhebarometrikyselyssä ihanteellisesta lapsiluvusta kysyttiin lähes samalla kysymyksellä: *mikä on tai olisi ollut sinun oma **ihanteellinen** lapsilukusi*, mutta aikeista kysyttiin vain yleisemmin, *oletko **suunnitellut** hankkivasi lapsia tai lisää lapsia*. Vastaajia ei rajattu iän puolesta, joten kysymyksiin vastasi GGS:ssä 18–54-vuotiaita ja perhebarometrikyselyssä 20–59-vuotiaita suomalaisia. Vastausten perusteella pystyy siis parhaimmillaan ennustamaan, mikä suomalaisten toteutunut lapsiluku tulee olemaan yli 20 vuoden päästä – tai ainakin rajan, jota se tuskin ylittää.

Kuten kysymyksistä huomaa, ihanteellinen lapsiluku pyrkii tavoittamaan ihmisten toivoman lapsiluvun, mikäli he voisivat aidosti valita, eivätkä heidän terveytensä, elämäntilanteensa tai muut syyt rajoittaisi lastenhankintaa. Voi toki olettaa, että todellisuudessa elämän tosiasiat vaikuttavat joko siihen, minkä vastaajat kokevat ihanteelliseksi lapsiluvukseen tai siihen, minkä he ilmoittavat. Aiottu tai suunniteltu lapsiluku kuvaa ihanteellista lapsilukua huomattavasti suunnitellumpaa toimintaa, jossa esimerkiksi elämäntilanne ja parisuhdestatus on todennäköisesti jo huomioitu. Ihanteet ja aikeet vaihtelevat elämän varrella jonkin verran (ks. esim. Gemmil 2019). Ihanteellinen lapsiluku on tyypillisesti aiottua korkeampi.

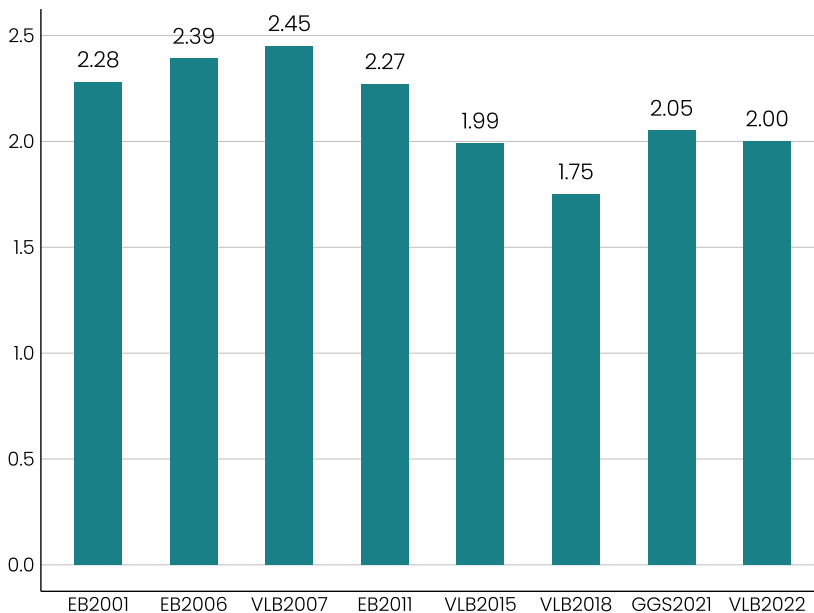
Vaikka aikeet kuvaavat todenmukaisempaa käsitystä, niiden tielle voi tulla yllättäviä esteitä, ja läheskään kaikki lasta kolmen vuoden sisään aikovat eivät tässä onnistu. 2010-luvun alussa Suomessa vain noin 40 prosenttia niistä, jotka ilmoittivat aikovansa

saada esikoisen lähiaikoina, sai esikoisen kahden vuoden seuranta-aikana (Lainiala, 2012). Seuraavaksi tarkastelemme lähinnä ihanteellista lapsilukua, mutta toive-toteutuseron kohdalla tarkastelemme nuoremmalle ikäryhmälle ihanteen ja aikeen välistä eroa, eli toive-aie-eroa, sillä he eivät ole vielä ehtineet saamaan juurikaan lapsia eikä heidän toive-toteutuseroaan siksi ole mielekästä vertailla.

Ihanteellisen lapsiluvun kehitys kokonaishedelmällisyyden selittäjänä?

Väestöliiton perhebarometrikyselyissä on vuosina 2007, 2015, 2018 ja nyt vuonna 2022 kysytty 20–45-vuotiaiden, korkeintaan kolmilapsisten suomalaisten ihanteellista lapsilukua itselleen. Sama kysymys on esitetty Eurobarometrikyselyissä vuosina 2001, 2006 ja 2011, sekä nyt vuonna 2021 kerättyssä GGS Suomi-kyselyssä. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana keskimääräinen ihanteellinen lapsiluku vaihteli noin 2,3

Kuvio 5. Suomalaisten 20–45-vuotiaiden lapsilukuihanteet itselle eri vuosina ja eri kyselyissä. Vain alle nelilapsiset vastaajat. EB = Eurobarometri, VLB = Väestöliiton perhebarometrikysely, GGS = Generations and Gender -kysely. Luvut ovat painotettuja keskiarvoja.

lapsen tuntumassa ja näytti nousevan tasaisesti. 2010-luvulla ihanteellinen lapsiluku sen sijaan oli selvästi alhaisempi (ks. Kuvio 5). Samaan aikaan vuosittainen kokonaishedelmällisyys laski mittaushistorian alhaisimmille tasoille (ks. Johdantoluvun Kuvio 1).

Ihanteellisen lapsiluvun samanaikainen voimakas lasku kertoo, että syntyvien lasten määrän väheneminen johtui ainakin osittain siitä, että lapsia myös toivottiin vähemmän. Erityisesti niiden osuus, jotka eivät toivoneet lainkaan lapsia, kasvoi 2010-luvun kyselyissä.

Kuten Kuvio 5 näkee, 2020-luvulla suomalaiset toivovat itselleen keskimäärin kahta lasta. Ihanteellisen lapsiluvun lasku on siis pysähtynyt, mutta kuten Johdannossa kerrottiin, kokonaishedelmällisyyden lasku näyttää jatkuvan edelleen. Ihanteiden muutokset eivät siis näytä selittävän tämänhetkistä laskua syntyvyydessä.

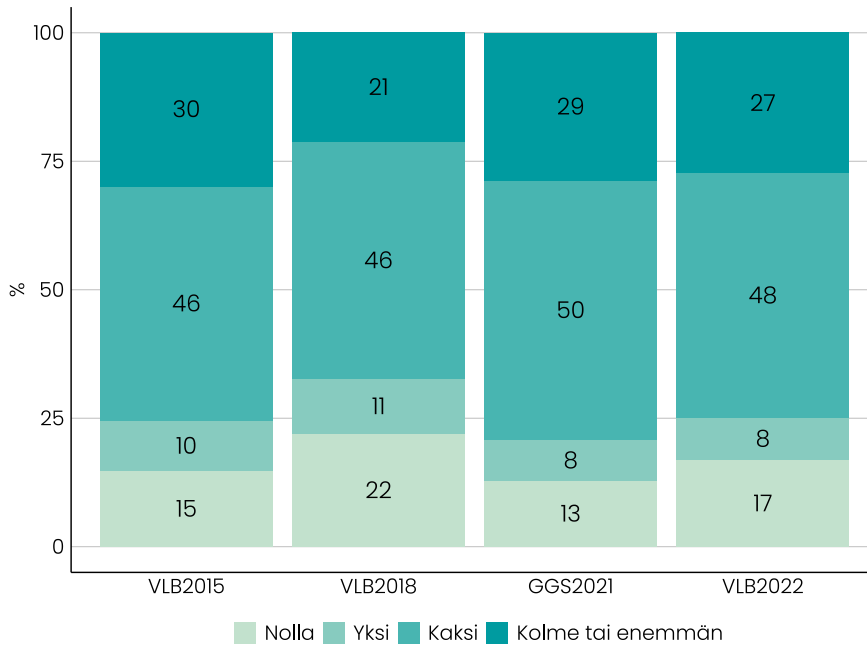
Ihanteelliset lapsiluvut eri väestöryhmissä

Vaikka ihanteellinen lapsiluku on nyt korkeampi kuin vuoden 2018 perhebarometrikyselyn perusteella näytti, on se silti matalampi kuin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen luvut. Lasku johtuu pitkälti siitä, että suomalaisista yhä suurempi osa on aiempien perhebarometrikyselyiden perusteella pitänyt ihanteellisena lapsilukunaan nollaa lasta. Samaan aikaan kun lapsettomien osuus väestössä kasvaa (Tilastokeskus, 2020), lapsetonta elämää ihanteenaan pitävien ja suunnittelevien osuus on kasvanut kyselyissä siten, että vuosina 1975–1984 syntyneistä lapsettomista 20–35-vuotiaista suomalaisista noin 4–10 prosenttia toivoi pysyvänsä nollalapsisina, kun vuosina 1985–1994 syntyneistä vastaavan ikäisistä näin toivoi noin 20 prosenttia. (Savelieva ym., 2022)

Kun tarkastellaan GGS:n ja tuoreimman perhebarometrikyselyn vastaajien ihanteellisia lapsilukuja verrattuna vuosien 2015 ja 2018 kyselyihin, näyttäisi, että nollalapsisuuden suosion kasvu on pysähtynyt ja jopa laskenut hieman verrattuna vuoden 2018 poikkeuksellisen alhaiseen lapsilukuihanteeseen nähden. Vuonna 2015 kaikista 20–45-vuotiaista, korkeintaan kolmilapsisista suomalaisista 14,8 prosenttia piti nollaa lasta itselleen ihanteellisimpana lapsimääränä. Vuonna 2018 luku oli kohonnut 22 prosenttiin vastaavista suomalaisista. Vuoden 2021 GGS-kyselyn mukaan nollaa lasta ihanteena pitävien osuus olisi laskenut roimasti, peräti 12,9 prosenttiin, mutta vuoden 2022 perhebarometrikyselyn mukaan nollaa lasta ihanteenaan pitävien osuus korkeintaan kolmilapsisista 20–45-vuotiaista suomalaisista olisi nyt noin 16,9 prosenttia. (Kuvio 6.) Juuri nollaa lasta ihanteenaan pitävien osalta on siis vaikeaa sanoa mitään varmasti. GGS:n ja viimeisimmän perhebarometrikyselyn välinen ero voi selittyä vastaajajoukkojen eroilla, sillä GGS-kysely perustui satunnaisotokseen väestörekistereistä ja perhebarometrikysely valmiiseen vastaajajaneeliin (ks. Luku 2).

Kaksilapsisuuden ylivoimainen suosio on sen sijaan vain vahvistunut, ja nykyisin noin joka toinen suomalainen toivoo itselleen kahta lasta. Kolmea tai sitä useampaa lasta toivoo vajaa kolmannes.

Kuvio 6. Suomalaisten jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan vuosien 2015, 2018 ja 2022 Perhebarometrikyselyissä sekä vuoden 2021 GGS-kyselyssä.

Suomalaiset eroavat niin lapsilukujen kuin niitä koskevien ihanteiden mukaan. Tarkastelimme lapsilukuihanteen keskiarvoja ja suomalaisten jakautumista ihanteellisen lapsimäärän mukaan GGS-aineistossa sukupuolen, koulutuksen, iän, kieliryhmän, parisuhdestatuksen, alueen ja uskonnollisuuden mukaan (taulukko 3). Nollaa lasta ihanteenaan pitävät muita useammin ne, jotka eivät elä parisuhteessa, jotka asuvat kaupunkien keskusta-alueilla ja jotka ovat suorittaneet korkeintaan perus- tai keskiasteen tutkinnon. Lisäksi nollaa lasta itselleen toivovat muita enemmän ne, jotka eivät koe olevansa lainkaan uskonnollisia. Ikäryhmittäin tarkastellen vanhimmassa ikäryhmässä on nuorempia vähemmän nollaa ja yhtä lasta toivovia ja erityisen paljon kahta lasta toivovia. Naisten ja miesten välillä ei näy juuri eroa, kun tarkastellaan kaikkia ikäryhmiä yhdessä, joskin naisista jonkin verran miehiä suurempi osuus toivoisi itselleen kolmea tai sitä useampaa lasta. Aiemmissa Perhebarometreissä naisten lapsilukuihante on ollut miehiä korkeampi. Tässä Perhebarometrissä ero havaittiin vain 35–45-vuotiaiden ryhmässä. Näyttäisi siis siltä, että naisten ja miesten väliset erot ovat tasoittuneet tätä nuoremmissa ikäryhmissä.

Taulukko 3. Ihanteelliset lapsiluvut 20–45-vuotiaille, korkeintaan kolmilapsisille. Keskiarvot ja osuudet prosentteina, poisluettuna ne vastaajat, jotka eivät vastanneet tai osanneet sanoa (EOS: 17.8 % vastaajista).

		Keskiarvo	Ihante: 0 lasta (%)	Ihante: 1 lapsi (%)	Ihante: 2 lasta (%)	Ihante: 3 tai enemmän (%)	N ¹
Kaikki		2.05	12.9	7.9	50.5	28.7	2134
Ikä	20–29 v.	2.09	14.1	6.8	47.9	31.2	797
	30–39 v.	1.97	14	10.2	48.5	27.4	875
	40–45 v.	2.1	9.3	5.9	57.9	26.9	462
Sukupuoli	Miehet	2.02	13.3	7.6	52.7	26.4	839
	Naiset	2.08	12.6	8.2	48.3	30.9	1295
Koulutus	Korkeintaan perusaste tai tuntematon	1.83	23	10.8	38	28.3	111
	Keskiaste	2.02	14.6	7.7	49.3	28.4	889
	Alempi korkea-aste	2.09	9.3	9	54.1	27.5	613
	Ylempi korkea-aste	2.18	7.3	5.5	55.6	31.6	521
Lapsiluku	0	1.8	21.1	9.1	46.9	22.9	1241
	1	2.05	3.9	17.4	55.6	23.1	297
	2	2.34	NA ²	NA	69	28.6	439
	3 tai enemmän	3.19	NA	NA	14	85.7	157
Kieli	suomi	2.04	13.3	7.8	50.3	28.5	1599
	ruotsi	2.23	8	8.1	46.6	37.3	453
	muu	2.13	NA	NA	56.3	25.3	82
Asuin- paikka	Sisempi kaupunkialue	1.9	15.7	9.3	51.3	23.6	1102
	Ulompi kaupunkialue	2.17	10.2	8.2	50.8	30.8	468
	Kaupungin kehysalue	2.18	11	3.5	52.1	33.4	199
	Maaseutu	2.27	9.4	5.4	46.5	38.7	365
Pari- suhde- status 1)*	Parisuhteessa	2.11	10.4	7.5	52.1	30	1618
	Ei parisuhteessa	1.88	19.9	9.2	46.1	24.8	502
Uskon- nollisuus	Ei lainkaan uskonnollinen	1.71	23.3	7.9	46.9	21.8	602
	Hieman uskonnollinen	1.98	10.7	9.9	54.5	24.9	668
	Enemmän kuin hieman uskonnollinen	2.41	6.2	5.8	47.9	40.1	658

¹ N = Ihanteeseen ja taustamuuttujakysymykseen vastanneiden (muut kuin rekisteritaustamuuttuja) määrä ilman EOS ja puuttuvia vastaajia.

² Jos vähintään yhdessä solussa oli vähemmän kuin 9 havaintoa, sen eikä toiseksi pienimmän solun osuutta ole ilmoitettu (NA).

GGs-aineistossa on mahdollista verrata suomen- ja ruotsinkielisiä suomalaisia. Ruotsinkielisissä on huomattavan vähän nollaa lasta toivovia verrattuna suomenkielisiin. Heillä myös kolmea lasta toivovien osuus on suurempi kuin suomenkielisillä, ja siksi heillä on suomenkielisiä huomattavasti korkeampi ihanteellinen lapsiluku itselle. Kie-
liryhmien erojen tarkempi selittäminen on tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

GGs-kyselyn perusteella lapsilukuihanteiden vaihtelu väestöryhmittäin ei ole juuri muuttunut vuodesta 2015, vaan siinä on edelleen suunnilleen samansuuruisia tai ainakin samansuuntaisia eroja. Myös vuoden 2015 Perhebarometriaineistossa nollaa lasta itselleen toivoivat erityisesti ne, joilla ei ole parisuhdetta, pääkaupunkiseudulla elävät, korkeintaan perusasteen koulutuksen saaneet, pienituloiset ja työttömät.

Tämän perusteella vaikuttaakin, ettei nollalapsisuuden ihannoimisessa välttämättä ole kyse vapauden kaipuusta tai itsensä ja unelmiensa toteuttamisesta lapsivapaasti. Ainakin osittain kyse saattaa olla myös mahdollisuuksien epätasa-arvosta, vanhemmuudelle asetetuista vaatimuksista ja elämän epävarmuudesta (vrt. Savelieva ym., 2022).

Ihanteiden, aikeiden ja toteutuneen lapsiluvun erot

Seuraavaksi tarkastelemme eroa toteutuneiden ja toivottujen lasten määrissä (toive-toteutuseroa tai lyhemmin toive-ero) ja eroa toiveiden ja aikeiden välillä eli toive-ai-
eroa.

Lapsi-ihanteiden ja toteutuvan lapsiluvun yleisiä eroja ei tunneta, ja ne näyttäisivät vaihtelevan kyselystä toiseen. Eron suuruutta voi jonkin verran arvioida GGS-kyselyyn vastanneiden, ”todennäköisimmän” lastensaanti-ian ohittaneiden, eli 46–54-vuotiaiden toteutuneiden ja ihanteellisten lapsilukujen perusteella. Toki on muistettava, että iän myötä ihanne laskee tyypillisesti lähemmäs toteutuvaa lapsilukua. Silti ihanteellisten ja toteutuneiden lukujen välillä on eroa tässä ryhmässä.

Kaikkien 46–54-vuotiaiden keskimääräinen ihanteellinen lapsiluku aineistossa on 2,3 lasta. Tämänhetkinen toteutunut lapsiluku heillä on kuitenkin vain 1,71, eli heillä on keskimäärin 0,59 lasta vähemmän kuin he toivoisivat. Toki ero pienenee tästä hie-
man, sillä osa (varsinkin miehistä) tulee tulevaisuudessa vielä saamaan ”puuttuvia” lapsiaan.

GGs-kyselyyn vastanneilla 35–45-vuotiailla ero toiveen ja toteutuneen lapsiluvun välillä on 0,66 lasta. Ero on hieman suurempi kuin vuoden 2015 Perhebarometrissä (keskimäärin 0,4–0,5 lasta väestöryhmästä riippuen). Koska 35–45-vuotiailla on vielä enimmillään 10 vuotta väestötieteessä ajateltua hedelmällistä ikää jäljellä, kun taas 45 vuotta täyttäneet ovat jo tuon iän ohittaneet, näyttääkin siltä, että vuoden 2015 Perhebarometrikyselyn vastaajat pääsivät ihanteelliseen lapsilukuunsa paremmin kuin GGS-kyselyyn vastanneet ovat päässeet.

Väestöryhmittäin tarkastellessa toive-toteutuserossa ja toive-aie-erossa on hie-
man vaihtelua. Eri ikäisillä suomalaisilla on luonnollisesti eroja toteutuneen ja
toivotun lapsiluvun välillä, sillä osa nuorempiin ikäluokkiin kuuluvista ei ole ehtinyt
vielä saada lapsia tai kaikkia lapsiaan. Siksi tarkastelemme tässä toive-toteutuseroja
35–45-vuotiailla suomalaisilla, joista suurin osa on jo ehtinyt ainakin aloittaa lasten
hankkimisen, jos niitä tulee saamaan. Toive-aie-eroja tarkastelemme 25–34-vuotiail-
la, joista reilusti alle puolet on ehtinyt saada lapsia, mutta joilla voi olettaa jo olevan
suunnitelmia lasten saamisesta tai lapsettomana pysymisestä.

Taulukoissa 4 ja 5 on esitetty nuoremman ikäluokan osalta heidän aiottu ja ihan-
teellinen lapsilukunsa, näiden välinen absoluuttinen ero sekä eron suhde ihanteeseen.
Vanhemman ikäryhmän osalta on esitelty nykyinen ja ihanteellinen lapsiluku, näiden
välinen absoluuttinen ero ja eron suhde ihanteelliseen lapsilukuun. Taulukoissa esi-
tetyt ihanteelliset lapsiluvut poikkeavat jonkin verran aiemmin esitetyistä, sillä tässä
tarkasteluun on otettu vain tietty ikäryhmä ja lisäksi toive-aie-eroja tarkastellessa vain
ne vastaajat, jotka vastasivat sekä kysymykseen ihanteellisesta että aiotusta lapsilu-
vusta.

35–45-vuotiaiden vastaajien nykyiset lapsiluvut vaihtelivat niiden, jotka eivät ole
parisuhteessa 0,63 lapsesta maaseudulla asuvien 2,06:een. Vastaajat, jotka eivät olleet
parisuhteessa ja maaseudulla asuvat pitivät muissakin luvuissa kärkisijoja. Ilman pa-
risuhdetta olevilla sekä ei lainkaan uskonnollisilla oli alin ihanteellinen lapsiluku, 1,91
ja maaseudulla asuvilla korkein ihanteellinen lapsiluku, 2,57.

Ilman parisuhdetta elävillä oli tarkasteltavista väestöryhmistä suurin absoluutti-
nen (eli ihanne miinus nykyinen lapsiluku) ja suhteellinen (eli absoluuttinen ero jaet-
tuna ihanteellisella lapsiluvulla) ero ihanteen ja todellisen lapsiluvun välillä. Heillä oli
peräti 1,28 lasta, eli 67 prosenttia, vähemmän lapsia kuin mitä he pitivät ihanteellise-
na. Maaseudulla asuvilla ihanteen ja todellisen lapsiluvun ero oli 0,51 lasta, tai noin 20
prosenttia suhteessa ihanteeseen.

Parisuhteessa ja ilman parisuhdetta elävien väliset erot ovat vertailussa verrokki-
ryhmien välisistä eroista suurimmat, mikä käy järkeen ja on linjassa aiempien Perhe-
barometrien tulosten kanssa. Sopivan kumppanin puute on keskeisimpiä syitä, miksi
lastenhankintaa lykätään tai lapset jätetään kokonaan hankkimatta. Ilman sopivaa
kumppania lasten saaminen on huomattavasti vaikeampaa kuin kumppanin kanssa.
Ei siis ole ihme, että todelliset lapsiluvut ovat ilman kumppania elävillä matalammat
kuin parisuhteessa olevilla. Eroa on kuitenkin myös ihanteissa: parisuhteessa olevat
toivovat keskimäärin 2,25 lasta itselleen, kun ilman parisuhdetta elävät toivovat vain
1,91 lasta. Kaikki ilman parisuhdetta elävät eivät mahdollisesti halua parisuhdetta ja
sen tuomia lastensaantimahdollisuuksia.

Taulukko 4. Ihanteellisen ja toteutuneen lapsiluvun ero 35–45-vuotiailla suomalaisilla.

		Nykyinen lapsiluku	Ihanteellinen lapsiluku	Absoluuttinen ero	Suhteellinen ero (%)	N
Kaikki		1.54	2.2	0.66	29.95	920
Sukupuoli	Miehet	1.49	2.09	0.6	28.71	369
	Naiset	1.6	2.31	0.71	30.74	551
Koulutus	Korkeintaan keski-asteen tutkinto	1.54	2.18	0.64	29.36	311
	Alempi korkea- asteen tutkinto	1.53	2.21	0.68	30.77	305
	Ylempi korkea- asteen tutkinto	1.55	2.23	0.68	30.49	304
Kieli	suomi	1.54	2.19	0.65	29.68	700
	ruotsi	1.75	2.27	0.52	22.91	184
Asuinpaikka	Sisempi kaupunkialue	1.19	1.94	0.75	38.66	380
	Ulompi kaupunkialue	1.53	2.24	0.71	31.7	229
	Kaupungin kehysalue	1.76	2.28	0.52	22.81	116
	Maaseutu	2.06	2.57	0.51	19.84	195
Parisuhde- tilanne	Parisuhhteessa	1.71	2.25	0.54	24	776
	Ei pari- suhhteessa	0.63	1.91	1.28	67.02	140
Uskonnolli- suus	Ei lainkaan uskonnollinen	1.28	1.91	0.63	32.98	244
	Hieman uskonnollinen	1.6	2.13	0.53	24.88	265
	Enemmän kuin hieman uskonnollinen	1.68	2.46	0.78	31.71	337

Todennäköisesti kyse on myös siitä, että ihmiset madaltavat ihannettaan vastaamaan paremmin elämäntilanteesta kumpuavaa arviotaan todellisesta lastensaannistaan. Joka tapauksessa toive-toteutusero on valtava ilman parisuhdetta elävillä. Vaikka heidän toiveensakin on muihin verraten pieni, reilusti alle kaksi lasta, heillä on reilusti yli yksi lapsi vähemmän lapsia kuin he toivoisivat – ja on muistettava, että luvussa ovat mukana vain 35–45-vuotiaat vastaajat, joilla ei ikänsä puolesta ole enää kovin montaa hedelmällistä vuotta jäljellä.

Myös maaseudulla asuvat erottuvat omassa verrokkiryhmässään eli vertaillaessa vastaajia asuinpaikan suhteen. Kaupungin keskusta-alue näyttäytyy vähiten lapsia ja myös pienimpiä lapsilukuihanteita suosivana paikkana. Mitä maaseutumaisemmaksi mennään, sitä enemmän lapsia vastaajilla on sekä todellisuudessa että toiveissa. Erot ihanteiden välillä ovat pienempiä kuin toteutuneissa lapsiluvuissa, ja niinpä kaupungeissa asuvilla on maaseutua ja kaupungin kehysalueita suuremmat toive-toteutuserot.

Näitä poikkeuksia lukuun ottamatta väestöryhmien väliset erot toive-toteutuseroissa ovat pääosin melko pieniä. Miehillä esimerkiksi nykyinen keskimääräinen lapsiluku tässä ikäryhmässä oli noin 1,49 lasta, eli 0,11 lasta vähemmän kuin samankäisillä naisilla. Miehillä oli kuitenkin naisia pienempi ero ihanteen ja toteutuneen lapsiluvun välillä, sillä tässä ikäryhmässä heillä oli naisia huomattavasti alempi lapsilukuihanne. Koulutusluokkien välillä minkäänlaisia eroja ei oikeastaan havaittu, kun korkeintaan perusasteen suorittaneet yhdistettiin pienen lukumääränsä vuoksi keskiasteen suorittaneiden kanssa.

Uskonnollisuus on yhteydessä sekä ihanteelliseen että nykyiseen todelliseen lapsilukuun siten, että uskonnollisemmilla on suuremmat ihanteet mutta myös suuremmat todelliset lapsiluvut kuin vähemmän uskonnollisilla. Ei lainkaan uskonnollisilla ja enemmän kuin hieman uskonnollisilla onkin lähes samansuuruiset suhteelliset erot toiveen ja toteutuksen välillä. Suomen- ja ruotsinkielisten välillä näyttäisi olevan eroa: ruotsinkieliset toivovat ja saavat suomenkielisiä enemmän lapsia, ja heillä toive-toteutusero on suomenkielisiä pienempi.

Nuoremman ikäryhmän toive-aie-erot ovat pienempiä kuin vanhemman ikäryhmän toive-toteutuserot. Absoluuttisten erojen vaihtelu on välillä 0,1–0,34, suhteellisten noin 5–15 prosenttia. Suurimmillaan toive-aie-ero on enemmän kuin hieman uskonnollisilla. He siis toivoisivat voivansa saada enemmän lapsia kuin aikovat saada. Tämä todennäköisesti selittyy sillä, että heillä on myös tarkastelluista väestöryhmistä korkein ihanne. Hieman uskonnolliset taas ovat ihanteessaan realistisimpia suhteessa aikeeseensa, eli heillä toive-aie-ero on pienin kaikista tarkastelluista väestöryhmistä.

Taulukko 5. Ihanteellisen ja aiotun lapsiluvun ero 25–34-vuotiailla suomalaisilla.

		Aiottu lapsiluku	Ihanteellinen lapsiluku	Absoluuttinen ero	Suhteellinen ero (%)	N
Kaikki		1.79	1.99	0.2	10.02	632
Suku- puoli	Miehet	1.77	1.97	0.2	10.15	250
	Naiset	1.81	2	0.19	9.5	382
Koulutus	Korkeintaan keski-asteen tutkinto	1.7	1.91	0.21	10.99	247
	Alempi kor- kea-asteen tutkinto	1.9	2.05	0.15	7.32	210
	Ylempi kor- kea-asteen tutkinto	1.91	2.18	0.27	12.39	175
Kieli	suomi	1.75	1.95	0.2	10.26	462
	ruotsi	2.12	2.32	0.2	8.62	142
Asuin- paikka	Sisempi kaupunkialue	1.69	1.87	0.18	9.63	349
	Ulompi kaupunkialue	2.07	2.22	0.15	6.76	130
	Kaupungin kehysalue	1.78	2.09	0.31	14.83	54
	Maaseutu	1.7	2	0.3	15	99
Parisuh- detilanne	Parisuhhteessa	1.83	2.03	0.2	9.85	523
	Ei parisuhhteessa	1.66	1.86	0.2	10.75	105
Uskon- nollisuus	Ei lainkaan uskonnollinen	1.44	1.59	0.15	9.43	169
	Hieman uskonnollinen	1.76	1.86	0.1	5.38	201
	Enemmän kuin hieman uskonnollinen	2.05	2.39	0.34	14.23	195

Verrokkiryhmien sisällä eroja toive-aie-eroissa ei havaittu tai ne olivat hyvin pieniä sukupuolten, kieliryhmien ja parisuhdetilanteiden välillä. Ihanteet ja aikeet kuitenkin vaihtelivat, ja toive-aie-erojen vaihtelun vähäisyys selittyikin sillä, että ne, joilla ihanteellinen lapsiluku on pieni, myös aikovat saada muita vähemmän lapsia. Tässä ikäryhmässä naiset ja miehet toivovat ja aikovat saada suunnilleen yhtä paljon lapsia, naiset vain aavistuksen miehiä enemmän. Ruotsinkielisten aikeet ja ihanteet ovat molemmat 0,37 lasta suomenkielisiä korkeammat. Ero ruotsinkielisten ja suomenkielisten aikeiden ja ihanteiden välillä on siis suurempi kuin esimerkiksi parisuhteessa ja ilman parisuhdetta olevilla (0,17 sekä aiotussa että ihanteellisessa lapsiluvussa).

Koulutusryhmien, asuinpaikan ja uskonnollisuuden suhteen ihanteet, aikeet ja niiden väliset erot vaihtelevat melkoisesti. Mitä korkeampi koulutus, sitä korkeampi keskimääräinen ihanteellinen lapsiluku vastaajilla on. Aiottu lapsiluku on matalin korkeintaan keskiasteen suorittaneilla, 1,7 lasta, mutta korkea-asteen suorittaneilla aikeessa ei juuri ole eroa, vaan se on molemmissa ryhmissä noin 1,9 lasta. Suhteellisia toive-aie-eroja vertaillen havaitaan, että alemman korkea-asteen suorittaneilla toive-aie-ero on vain reilu seitsemän prosenttia, keskiasteella noin 11 prosenttia ja korkeimmin koulutetuilla koulutusasteista suurin, noin 12 prosenttia.

Asuinpaikkojen välillä vaihtelu on suurta, mutta vastaajia on niin vähän, ettei tarkka vertailu ole luotettavaa: Jos tässä ryhmässä tarkasteltaisiin vain ihanteita, maaseudulla ja kaupunkien kehysalueilla olisi muita suuremmat ihanteet. Kun otetaan mukaan vain ne vastaajat, jotka ovat ihanteen lisäksi vastanneet myös aikeeseen, näyttääkin, että eniten lapsia toivottaisiin ulommilla kaupunkialueilla. Siksi tarkempien päätelmien tekeminen asuinpaikkojen välisistä eroista jätetään mahdollisten jatkotutkimusten tehtäväksi.

Uskonnollisuuden suhteen aikeissa ja ihanteissa nähdään sama kuin vanhemman ikäryhmän ihanteita ja toteutuneita lapsilukuja tarkastellessa, eli mitä uskonnollisempi, sen korkeampi aie ja ihanne. Toive-aie-erot käyttäytyvät kuitenkin eri tavoin kuin vanhemman ikäryhmän toive-toteutuserot: Ero on suurin kaikkein uskonnollisimmilla ja pienin vain hieman uskonnollisilla. Ei lainkaan uskonnolliset jäävät tähän väliin.

Kuten jo asuinpaikkakohtaisia eroja tarkastellessa todettiin, sekä ihanteelliseen että aiottuun lapsilukuun vastasi vain noin puolet tämän ikäryhmän vastaajista. Tuloksiin liittyy siis suurta tilastollista epävarmuutta. Jatkotutkimukset ovatkin tarpeen, mikäli eroja halutaan tarkastella lähemmin ja mikäli niiden perusteella halutaan esimerkiksi päätellä, onko väestöryhmien välillä epätasa-arvoa lastensaantimahdollisuuksissa.

Vanhemman ikäryhmän toive-toteutuserojen perusteella joitain arvioita voi kuitenkin tehdä. Suomalaiset näyttäisivät olevan jonkin verran epätasa-arvoisessa asemassa mahdollisuuksissaan päästä ihanteellisesta lapsiluvustaan todelliseen lapsilukuunsa. Ruotsinkieliset näyttävät onnistuvan tässä suomenkielisiä paremmin ja parisuhteessa olevat selvästi ilman parisuhdetta olevia paremmin. Mitä maaseutu-

maisempi asuinpaikka, sitä paremmin ihanteeseen päästään. Hieman uskonnolliset onnistuvat ihanteeseensa pääsemisessä paremmin kuin ei lainkaan tai enemmän kuin hieman uskonnolliset. Sen sijaan koulutuksen tai sukupuolen suhteen eroja ei juuri ollut.

Keskeisintä on kuitenkin huomata, että millään tarkastelluista väestöryhmistä ei ollut 35–45-vuotiaiden ikäryhmässä niin montaa lasta kuin he itse olisivat keskimäärin itselleen ihanteena pitäneet. Suomalaisten toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välinen ero on merkittävä: 0,66 lasta 35–45-vuotiaiden ikäryhmässä ja 0,59 lasta vielä 46–54-vuotiaillakin.

Yhteenveto: puuttuvat 0,6 lasta

Tuloksista ilmenee, että suomalaisten toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välinen ero on merkittävä: 0,66 lasta 35–45-vuotiaiden ikäryhmässä ja 0,59 lasta vielä 46–54-vuotiaillakin. Kun tarkastelimme 35–45-vuotiaita eri väestöryhmissä, missään ryhmässä ei ollut niin montaa lasta kuin mitä he itse olisivat keskimäärin itselleen ihanteena pitäneet. Ero toivottujen ja toteutuneiden lasten välillä on erityisen suuri niillä, jotka eivät elä parisuhteessa: heillä on peräti 1,28 lasta vähemmän kuin mikä olisi ollut heidän ihanteensa. Jos kaikki ”puuttuvat” lapset saataisiin, suomalaisten keskilapsiluku olisi yli kaksi lasta, kun se nyt näyttää jäävän reilusti alle kahteen lapseen.

4 Miksi suomalaiset toivovat ja eivät toivo lapsia

ässä luvussa analysoimme uudella kysymyssarjalla, miten tärkeäksi suomalaiset lastensaanti-ikässä olevat arvottavat erilaiset lapsen saamiseen liitetyt hyvät ja huonot puolet omassa päätöksessään yrittää tai olla yrittämättä saada lapsia. Onko nollaa lasta ihanteenaan pitävien, lasta toivovien ja lasten saantia epäroivien välillä eroa, miten olennaisina hyvät ja huonot puolet nähdään? Selittääkö hyvien ja huonojen puolien erilainen arvottaminen, miksi jotkut toivovat lapsia, toiset eivät ja muut eivät osaa sanoa?

Lasten hankkiminen on pitkään ollut normaalia ja lapsettomuus outoa. Lapsettomien määrän kasvaessa on kuitenkin relevanttia alkaa pohtia, miksi 2020-luvulla vielä hankitaan lapsia. Sekä se, että yrittää saada lapsen, että yrittämättä jättäminen, ovat yksilöllisiä ja elämäntilanteesta riippuvaisia valintoja.

Voi olettaa, että valintaa tehdessään ihmiset punnitsevat omaa identiteettiään, ympäristöstä tulevia viestejä ja lasten saamiseen liittyviä hyviä ja huonoja puolia ja tekevät päätöksensä niiden perusteella. Näistä tarkastelemme tässä lasten saamiseen liitettyjä hyviä ja huonoja puolia GGS-kyselyssä olleella, sovelletulla Miller-moduulilla (Mynarska & Raybould, 2020).

Miten lasta toivovat, eli ne, joiden lapsilukuihanne itselle on yksi tai enemmän, lapsen saantia epäroivät, eli ne, jotka eivät osanneet vastata kysymykseen, ja nollaa lasta ihanteenaan pitävät, arvottavat kuutta väitettä lasten saamisen mukanaan tuomista hyvistä ja huonoista puolista? Ehdotetut syyt yrittää saada lapsi tai lapsia liittyvät vaistojen ja arvojen mukaan toimimiseen, vanhempien välisen suhteen vahvistamiseen sekä lapsen ja hänen kasvattamisensa tuomaan iloon ja tyydytykseen. Syyt olla yrittämättä liittyvät vanhempien fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä heidän suhteeseensa toisiinsa sekä lapsesta huolehtimisen käytännön hankaluuteen ja vaikeuteen.

Kaikki kysytyt syyt on lueteltu oheisessa laatikossa. Niistä kuusi ensimmäistä luokitteimme syiksi yrittää saada lapsi ja kuusi jälkimmäistä syiksi olla saamatta lapsia. Kunkin väitteen tärkeyttä arvioitiin asteikolla 1. Ei ollenkaan tärkeä, 2. Vähemmän tärkeä, 3. Siltä väliltä, 4. Melko tärkeä ja 5. Erittäin tärkeä.

Ihmiset päättävät yrittää saada tai olla saamatta lapsia useista syistä. Arvioi kuinka tärkeitä seuraavat syyt ovat sinulle henkilökohtaisesti.

1. Vahvat äidilliset, isälliset tai vanhemman vaistot.
2. Lapsen saaminen vahvistaa vanhempien välistä suhdetta.
3. Saamalla lapsia vanhemmat voivat toteuttaa uskonnollisia perhe-elämän arvojansa.
4. Lapsen saaminen tuo vanhemmilleen elinikäisen ilon.
5. Lapsi on vahvistus vanhempien hedelmällisyydestä.
6. Lapsen kasvattaminen ja opastaminen on vanhemmille hyvin tyydyttävää.
7. Raskaus ja synnytys ovat kuormittavia naisille.
8. Lapsesta vastuussa oleminen on hyvin vaikeaa.
9. Lapsen kasvatus rajoittaa vanhempien mahdollisuuksia tehdä muita asioita.
10. Lapsen kasvatus kuormittaa vanhempia, ja vie paljon aikaa ja energiaa.
11. On vaikeaa sovittaa yhteen työtä ja lapsesta huolehtimista.
12. Lapsen saaminen lisää kuormitusta vanhempien väliseen suhteeseen.

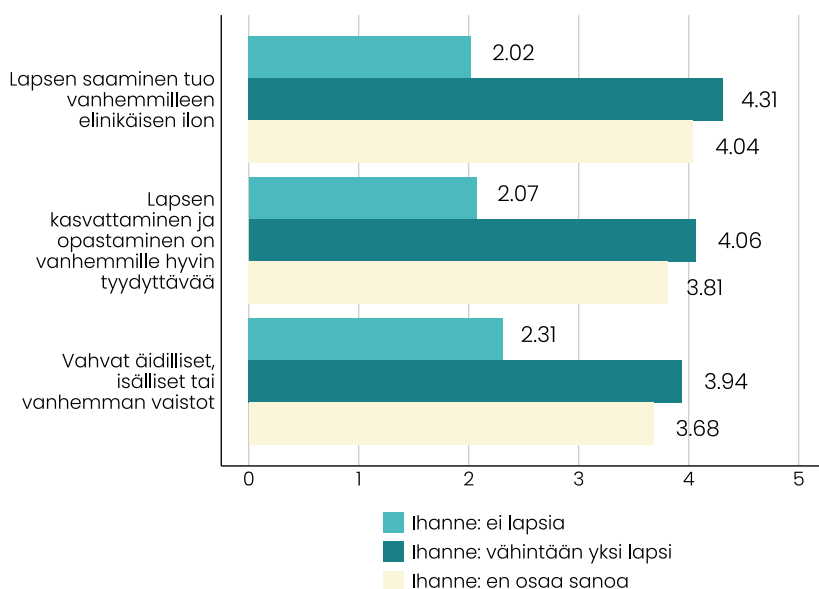
Vaikka näiden positiivisten ja negatiivisten mielikuvien listat eivät tavoitakaan kaikkia syitä, joita suomalaisilla on lapsenhankintapäätöksiensä takana, voi niiden perusteella silti päätellä, mitkä syyt nollaa lasta ihanteenaan pitävillä ja lapsen saantia epäröivillä korostuvat verrattuna lasta toivoviin.

Lapsen saamiseen liitetyt hyvät puolet

Niillä, jotka toivovat lapsia, tärkeimpinä syinä päätökselle yrittää saada lapsia pidettiin lapsen tuomaa elinikäistä iloa, lapsen kasvattamisesta koettua tyydytyksen tunnetta ja sitä, että pääsee toteuttamaan vaistoaan olla vanhempi. Myös nollaa lasta ihanteenaan pitävät ja lapsen saantia epäröivät tunnistivat nämä tärkeimmiksi syiksi, miksi yrittäisivät saada lapsia. Lapsettomuutta ihanteenaan pitävien tai lapsen saantia epäröivien ja lasta toivovien välillä oli kuitenkin suuri ero siinä, kuinka tärkeiksi syyt koettiin. Kun lasta toivovilla lapsen tuoman ilon keskiarvo skaalalla yhdestä viiteen oli 4,31, lapsen kasvattamisesta koetun tyydytyksen tunne 4,06 ja vanhemman vaiston toteuttamisen 3,94, lapsettomuutta ihanteenaan pitävillä ne olivat vastaavasti 2,02, 2,07 ja 2,31. Lasten

saantia epäröivien keskiarvot olivat lähempänä lasta toivovia kuin nollaa lasta toivovia: 4,04, 3,81 ja 3,68. (Kuvio 7.)

Kuvio 7. Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt myönteiset mielikuvat nollaa ja useampaa lasta ihanteena pitävillä sekä lapsilukuihanteestaan epävarmoilla. Tärkeimpien syiden keskiarvot.

N = 2671

Ero nollaa ja useampaa lasta toivovien välillä oli suurin siinä, kuinka tärkeäksi koettiin, että lapsi tuo elinikäisen ilon vanhemmilleen: lasta toivovien keskimääräinen arvio lapsen tuoman ilon tärkeydestä päätökselleen oli yli kaksinkertainen verrattuna nollaa lasta ihannoivien arvioon. Kysymyksen muotoilusta on kuitenkin hankala päätellä, mistä ero tarkalleen kertoo. Miten sellaiset vastaajat, joiden ihanteellinen lapsiluku on nolla, ovat vastanneet kysymykseen ”Kuinka tärkeä lapsen vanhemmilleen tuoma elinikäinen ilo on sinun päätöksessäsi haluta tai olla haluamatta lapsia”?

Tulkitsimme kysymyksen vastauksia siten, että jos nollaa lasta ihanteellisena pitävä ei koe väitettä merkityksellisenä, hän ajattelee joko, että väite ei pidä paikkaansa, eli lapsi ei toisi hänelle iloa, tai että huolimatta siitä, että lapsi toisi iloa, jokin muu asia painaa vaakakupissa niin paljon enemmän, että lapsen tuomalla ilolla ei ole hänen päätöksensä kannalta merkitystä. Jos nollaa lasta ihanteenaan pitävä taas pitää lapsen tuomaa iloa

merkityksellisenä, tämä tarkoittanee, että hän uskoo lapsen tuovan vanhemmilleen iloa, ja tämä on mahdollisesti jossain kohtaa ollut jopa asia, jonka vuoksi hän on ollut epävarma lapsilukuihanteestaan. Tällä hetkellä kuitenkin jokin muu, mahdollisesti elämäntilanteeseen liittyvä syy tai jopa este, saa hänet toivomaan itselleen nollaa lasta.

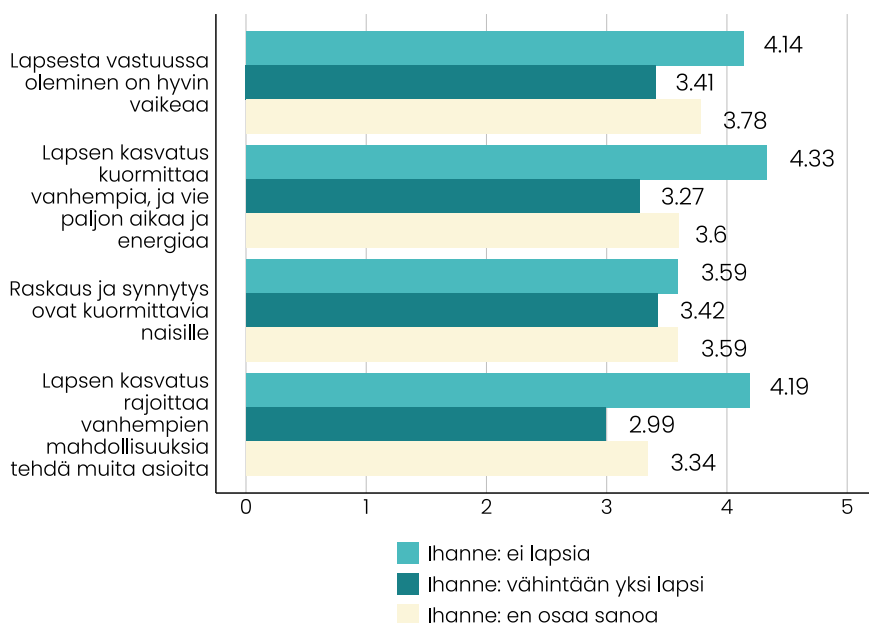
Vastaavia tulkintahaasteita liittyy siihen, mitä sellaiset henkilöt, joiden ihanteellinen lapsiluku on yksi tai sitä enemmän tarkoittavat, kun he vastaavat väitteisiin lapsen saamiseen liittyvistä huonoista puolista. Tulkitsemme näitä vastauksia samoin kuin nollaa lasta toivovien vastauksia lapsen saamiseen liittyviin hyviin puoliin: Jos haluaa lapsen, eikä pidä jotain lapsen saamiseen liittyvää huonoa puolta merkityksellisenä omalle päätökselleen haluta lapsia, ajattelee todennäköisesti, että väite ei pidä paikkaansa, tai että vaikka se olisikin totta, muut syyt ovat niin paljon tärkeämpiä, että kyseisellä seikalla ei ole merkitystä hänen päätöksensä kannalta. Jos lasta toivova sen sijaan pitää jotakin lapsen saamiseen liittyvää huonoa puolta tärkeänä päätöksensä kannalta, se voi tarkoittaa, että tämä on joskus ollut syy epäröidä lapsen saamista tai edes toivomista, mutta muut syyt ovat ainakin tällä hetkellä vieneet voiton epäröinnistä. Lapsen saantia epäröivien eli niiden, jotka vastasivat lapsilukuihanteekseen ”en osaa sanoa”, vastauksia on kaikkein helpoin tulkita. Epäröinnin perusteena lieneekin juuri se, että tunnistaa sekä hyviä että huonoja puolia, muttei osaa päättää, kummat ovat merkityksellisempiä.

Lapsen saamiseen liitetty huonot puolet

Kuinka tärkeitä lapsen saamiseen liittyvät huonot puolet sitten ovat olleet, kun nollaa ja yhtä tai useampaa lasta toivovat ovat päättäneet yrittää tai olla yrittämättä saada lapsia? Näyttää siltä, että sekä nollaa että useampaa lasta toivovat tunnistavat lapsen saamiseen liittyvät huonot puolet, eivätkä erot heidän välisissä keskiarvoissaan ole läheskään yhtä suuria kuin mitä lapsen saamiseen liitettyjen hyvien puolien kohdalla. Vastaajien kesken on myös hieman hajontaa siinä, mitä pidetään merkityksellisimpinä syinä yrittää tai olla yrittämättä saada lapsia. (Kuvio 8.)

Nollaa lasta ihanteena pitävien tärkeimmät syyt olla yrittämättä saada lapsia olivat ajatukset siitä, että lapsen kasvattaminen on kuormittavaa ja rajoittaa vanhempien muuta elämää sekä se, että lapsesta vastuussa oleminen on hyvin vaikeaa. Myös lasta toivovat tunnistivat vastuun ja kasvatuksen kuormittavuuden tärkeiksi omassa valinnassaan, mutta heillä korostui myös huoli siitä, että raskaus ja synnyttäminen ovat naisille kuormittavia. Lapsihaaveistaan epävarmoilla näkyivät samat syyt, ja heidän keskiarvonsa olivat suunnilleen lapsivapaiden ja lasta toivovien puolivälissä. Nollaa ja useampaa lasta ihanteenaan pitävien välillä suurin ero oli siinä, että nollaa lasta ihannoivat ajattelivat lapsen kasvattamisen olevan huomattavasti kuormittavampaa kuin mitä lasta toivovat sen ajattelivat olevan (ero keskiarvoissa 29 %, kun verrataan eron suuruutta lapsivapaiden keskiarvoon).

Kuvio 8. Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt kielteiset mielikuvat nollaa ja useampaa lasta ihanteenaan pitävillä sekä lapsilukuihanteestaan epävarmoilla. Tärkeimpien syiden keskiarvot.

N = 2671

län merkitys kokemukselle hyvistä ja huonoista puolista

Nollaa lasta ihanteenaan pitävien, lasta toivovien ja lastensaanti-ihanteissaan epävarmojen vastauksien keskiarvoja vertailtiin myös ikäluokittain, 20–34- ja 35–45-vuotiaiden ryhmissä (ks. Taulukko 6). Nuorempaan ikäluokkaan kuuluvista sekä nollaa että useampaa lasta toivovat ja lapsen saantia epäroivät pitivät lapsen tuomia haasteita tärkeämpinä syinä olla yrittämättä saada lapsia kuin mitä vanhempaan ikäluokkaan kuuluvat ajattelivat. Kenties nuorilla, 20–34-vuotiailla, opiskelut, työpaikan saaminen, itsensä löytäminen ja muut elämän isot projektit ovat vielä kesken, ja mikä tahansa lisähaaste tuntuu suuremmalta kuin 35–45-vuotiailla, joiden itsetuntemus ja arki ovat jo vakaampia ja lähiympäristöstä saadut kokemukset lapsen tuomista iloista tutumpia.

Odotettujen lapsen tuomien hyvien puolien osalta ikäluokittainen vertailu on myös kiinnostavaa. Lasta toivovien keskuudessa ikäluokkien välillä ei ole juuri eroa, kummat ajattelevat hyvien puolien olevan tärkeämpiä. Nollaa lasta toivovien puolella yli 35-vuotiaiden ryhmä pitää hyviä puolia itselleen tärkeämpinä tai yhtä tärkeitä syinä epäroida päätöstään olla yrittämättä saada lapsia kuin mitä nuorempien ikäluokka ajattelee. Lapsitoiveissaan epävarmoilla, eli niillä, jotka eivät osanneet sanoa ihanteellista lapsilukuaan, on vaihtelua siinä, kumpi ikäryhmä pitää mitäkin hyvää puolta tärkeämpänä.

Taulukko 6. Lasten saamisen yrittämiseen liitetyt myönteiset ja kielteiset mielikuvat ikäryhmittäin ja lapsilukuihanteen mukaan. Keskiarvot, kuinka tärkeänä syytä pitää (1 = ei ollenkaan tärkeä, 5 = Erittäin tärkeä).

Lapsen saamisen hyvät puolet

Lapsiluku- ihanne	Ikä- ryhmä	A	B	C	D	E	F	N
0	20–34 v.	2.24	1.37	1.11	1.88	1.13	2.06	165
	35–45 v.	2.43	1.82	1.09	2.35	1.26	2.1	92
1+	20–34 v.	3.93	3.01	1.42	4.26	1.74	4.09	1089
	35–45 v.	3.96	3.18	1.41	4.36	1.73	4.02	828
EOS	20–34 v.	3.6	2.62	1.33	3.97	1.56	3.86	329
	35–45 v.	3.82	2.92	1.45	4.17	1.43	3.71	168

- A. Vahvat äidilliset, isälliset tai vanhemman vaistot
 B. Lapsen saaminen vahvistaa vanhempien välistä suhdetta
 C. Saamalla lapsia vanhemmat voivat toteuttaa uskonnollisia perhe-elämän arvojansa
 D. Lapsen saaminen tuo vanhemmilleen elinikäisen ilon
 E. Lapsi on vahvistus vanhempien hedelmällisyydestä
 F. Lapsen kasvattaminen ja opastaminen on vanhemmille hyvin tyydyttävää

Lapsen saamisen huonot puolet

Lapsiluku- ihanne	Ikä- ryhmä	A	B	C	D	E	F	N
0	20–34 v.	3.78	4.22	4.28	4.4	3.56	3.69	165
	35–45 v.	3.22	3.97	4.02	4.18	3.5	3.65	92
1+	20–34 v.	3.5	3.51	3.12	3.38	3.01	3.08	1089
	35–45 v.	3.33	3.3	2.84	3.14	2.84	3.02	828
EOS	20–34 v.	3.72	3.94	3.59	3.79	3.27	3.29	329
	35–45 v.	3.32	3.47	2.85	3.23	2.95	2.85	168

- A. Raskaus ja synnytys ovat kuormittavia naisille
 B. Lapsesta vastuussa oleminen on hyvin vaikeaa
 C. Lapsen kasvatusta rajoittaa vanhempien mahdollisuuksia tehdä muita asioita
 D. Lapsen kasvatusta kuormittaa vanhempiä, ja vie paljon aikaa ja energiaa
 E. On vaikea sovittaa yhteen työtä ja lapsesta huolehtimista
 F. Lapsen saaminen lisää kuormitusta vanhempien väliseen suhteeseen

Nollaa lasta toivovien vastaukset ikäryhmittäin ovat kiinnostavia. Vanhemmassa ikäryhmässä lapsen tuomat hyvä puolet arvotetaan korkeammalle ja huonot puolet matalammalle kuin nuoremmassa ikäryhmässä. Tarkoittaako tämä, että iän myötä lasten saamiseen liitetyt haitat menettävät merkitystään ja toisaalta hyödyt näyttäytyvät merkittävämpinä, etenkin niillä, jotka pitävät ihanteellisena lapsilukunaan nollaa? Vai kuuluuko iäkkäämpien ”vapaaehtoisesti” lapsettomien joukkoon sittenkin niitä, jotka pitävät ihanteellisena lapsilukunaan nollaa elämäntilanteen tai muiden pakottavien syiden vuoksi, ja jos elämä olisi mennyt eri tavalla, he olisivat sittenkin toivoneet lasta?

Mielenkiintoista on myös, että sekä nollaa että useampaa lasta toivovat tunnistavat lasten ja lapsiarjen tuomat haasteet. Esimerkiksi raskauden ja synnytyksen kuormitus naisille arvioidaan lähes samankaltaisesti (ero suhteessa lasta toivovien keskiarvoon on vain noin viisi prosenttia, kun asiaa vertaillaan ilman ikäluokkia). Tässä kyselyssä listatut lapsen hankkimiseen liitetyt negatiiviset syyt eivät siis ilmeisesti ratkaise päätöstä, yrittääkö vai eikö yritä saada lasta.

Yhteenveto: Ei niin pahaa etteikö jotain hyvääkin

Syyt sille, miksi toiset päättävät yrittää saada lapsia ja toiset eivät, ovat tulostemme mukaan lasten saamiseen liitetyissä myönteisissä puolissa. Lasta toivovat arvottavat lasten tuomat ilot ja hyödyt huomattavasti korkeammalle kuin nollaa lasta ihanteenaan pitävät. Vastaus tämän Perhebarometrin tutkimuskysymykseen, miksi lapsia halutaan, näyttää siis olevan, että lasta haluavat tunnistavat lapsen tuomien huonojen puolien lisäksi myös hyvät puolet ja arvottavat ne huonoja puolia korkeammalle.

Lapsen saamisen epäröiminen näyttää puolestaan kumpuavan siitä, että hyvät ja huonot puolet näyttäytyvät suunnilleen yhtä painavina. Näin voi päätellä siitä, että lapsitoiveestaan epävarmat asettuivat lasta toivovien ja lasta ei-toivovien vastaajien välimaastoon arvioissaan sekä hyvistä että huonoista lapsen tuomista puolista. Heille päätöksen tekeminen on vaikeaa, ja sitä mahdollisesti lykätään.

Seuraavassa luvussa käsittelemmekin syitä, miksi perhebarometrikyselyn vastaajat siirtävät lastensaantia tulevaisuuteen tai eivät aio saada lapsia lainkaan.

5 Syyt siirtää lastensaantia

uvussa 5 esittelemme nuorten aikuisten lastensaantiaikeita ja tekijöitä, joiden he kokevat vaikuttavan päätökseensä. Tarkastelemme erikseen alle 35-vuotiaiden ja 35–45-vuotiaiden aikeita ja syitä, ja erottelemme lapsettomat vastaajat niistä, jotka ovat saaneet lapsen tai lapsia.

Analysioimme erikseen myös lastensaannin lykkäämisen tai hankkimatta jättämisen syitä sen mukaan, toivooko vai eikö toivo lapsia. Luvun lopussa vertaamme vuoden 2022 vastauksissa esiin nousseita tekijöitä lastensaannin lykkäämisen tai lasten hankkimatta jättämisen taustalla vuoden 2015 Perhebarometrin tuloksiin.

Taulukko 7. 20–45-vuotiaiden lastenhankinta-aiheet (%).

		On par-haillaan tai yrittää tulla raskaaksi	Aikoo hankkia lapsia jossain vaiheessa	Ei osannut sanoa	Ei aio hankkia lapsia	N
20–45-vuotiaat	Naiset	6.7	27.4	14.9	51.0	1111
	Miehet	8.1	34.9	13.3	43.7	888
Lapsettomat: 20–34-vuotiaat	Naiset	5.1	47.2	14.4	33.3	352
	Miehet	8.0	52.9	10.8	28.3	263
35–45-vuotiaat	Naiset	4.5	7.0	14.9	73.6	116
	Miehet	5.5	20.0	20.8	53.7	208
Yhden lapsen vanhemmat: 20–45-vuotiaat	Naiset	16.1	29.1	18.1	36.7	194
	Miehet	13.1	36.3	14.6	36.0	138
2–3 lapsen vanhemmat: 20–45-vuotiaat	Naiset	3.9	13.5	13.4	69.2	396
	Miehet	7.5	11.6	9.6	71.3	225

‘Oletko suunnitellut hankkivasi lisää lapsia?’

Perhebarometrikyselyssä kaikilta vastaajilta kysyttiin, ovatko he suunnitelleet hankkivansa lapsen tai lisää lapsia. Vastausvaihtoehtoina olivat Kyllä, joskus tulevaisuudessa, Kyllä, minä tai puolisoni yrittää nyt raskautta tai on raskaana, En ole ja En osaa sanoa. Kaikista vastaajista 45 prosenttia ei (enää) aikonut hankkia lapsia ja 31 prosenttia aikoi hankkia lapsia joskus tulevaisuudessa. Noin seitsemän prosenttia yritti parhaillaan raskautta tai (kumppani) oli raskaana.” 14 prosenttia ei ollut aikeestaan varmoja. Naisista noin puolet ei aikonut hankkia lapsia, miehistä 44 prosenttia. Naisista runsas neljännes ja miehistä reilu kolmannes aikoi hankkia lapsia jossain vaiheessa. Taulukossa 7 on esitetty 20–45-vuotiaiden lastensaantiaiheet tarkemmin.

Syyt lykätä lastensaantia tai pysyä lapsettomana

Kaikilta niiltä, jotka eivät parhaillaan olleet raskaana tai yrittäneet tulla raskaaksi, kysyttiin, missä määrin erilaiset tekijät vaikuttavat siihen, ettei lastenhankinta tunnu vastaajasta juuri nyt ajankohtaiselta.

Lueteltuina oli 29 erilaista, muun muassa elämäntilanteeseen, työhön, opintoihin, parisuhteeseen sekä taloudelliseen tilanteeseen liittyvää tekijää. Näiden erilaisten lastensaannin lykkäämiseen mahdollisesti vaikuttavien syiden vaikutusta pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla (*ei vaikuta lainkaan – vaikuttaa paljon*). Lisäksi vastaajille tarjottiin mahdollisuus olla ottamatta kysymykseen kantaa (*en osaa sanoa* sekä *ei koske minua*). Alla tarkastellaan erilaisilla lapsiluvuilla eri ikäryhmissä yleisimmin mainittuja lastensaannin lykkäämisen syitä.

Nuoret aikuiset (20–34-vuotiaat)

Tarkastelemme ensin 20–34-vuotiaita, jotka ovat lisääntymisbiologian kannalta parhaassa iässä saada lapsia. Lapsettomista tämän ikäisistä vain seitsemän prosenttia oli kyselyn vastaushetkellä raskaana tai yritti tulla raskaaksi. Puolet aikoi tulevaisuudessa hankkia lapsia ja 13 prosenttia ei osannut tai halunnut sanoa, hankkisiko lapsia. 31 prosenttia ei aikonut hankkia lapsia. Joka kolmas heistä, jotka eivät juuri nyt suunnitelleet lastenhankintaa, koki sen, ettei ylipäättään halua saada lapsia, vaikuttavan lastensaannin lykkäämiseen tai lasten hankkimattomuuteen vähintään jonkin verran, ja joka viides paljon. Kuviossa 9 on esitetty nuorten aikuisten nimeämät syyt sille, ettei lastensaanti juuri nyt tunnu ajankohtaiselta. Tekijät on järjestetty *vaikuttaa paljon* -vastausten yleisyyden mukaan.

Lastensaannin siirtäminen liittyi kyselyvastausten perusteella ennen kaikkea elämänvaiheeseen. Keskeisin syy olla suunnittelemaan lapsia oli halu tehdä muita kiinnostavia asioita, jonka 61 prosenttia koki vaikuttavan aikeisiin vähintään jonkin

verran, ja yli kolmannes paljon. Muut kiinnostavat asiat korostuivat erityisesti naisilla, ja heistä lähes puolet vastasi niiden vaikuttavan lastensaantiaikeisiin paljon. Toiseksi eniten aikeiden taustalla vaikutti haluttomuus luopua nykyisestä elämäntyylistä, jonka yli puolet mainitsi vaikuttavan aikeisiin vähintään jonkin verran, ja vajaa kolmannes paljon. Kokemus joutumisesta luopumaan nykyisestä elämäntyylistä vaikutti enemmän naisten kuin miesten lastensaantiaikeisiin.

Myös muut tärkeimmiksi koetut syyt lastensaannin siirtämisen taustalla liittyivät elämäntilanteeseen tai -vaiheeseen. Lasten ei koettu olevan ajankohtaisia parisuh-teessa, ja toisaalta omat tai puolison opinnot nähtiin esteeksi perheellistymiselle. Noin viidenNES vastasi sopivan kumppanin puutteen vaikuttavan aikeisiin paljon, miehistä jopa joka neljänNES. Muita elämänvaiheeseen liittyviä syitä olivat kokemus omasta liian nuoresta iästä, haluttomuus, sitoutua pieniin lapsiin ja halu edetä ammatissa tai uralla. Joka viides vastasi aikeisiin vaikuttavan paljon sen, että oma asunto on liian pieni. Oman tai perheen taloudellisen tilanteen näki painavaksi syyksi hieman harvempi, 17 prosenttia, samoin kuin työn ja pienen lapsen hoidon yhteensovittamisen hankaluuden.

Niin naisista kuin miehistä vajaalla viidenNEKSELLÄ aikeisiin vaikutti paljon oma kokemus sopimattomuudesta vanhemmaksi, ja lähes yhtä monella ilmastonmuutoksen aiheuttama huoli oman lapsen tulevaisuudesta.

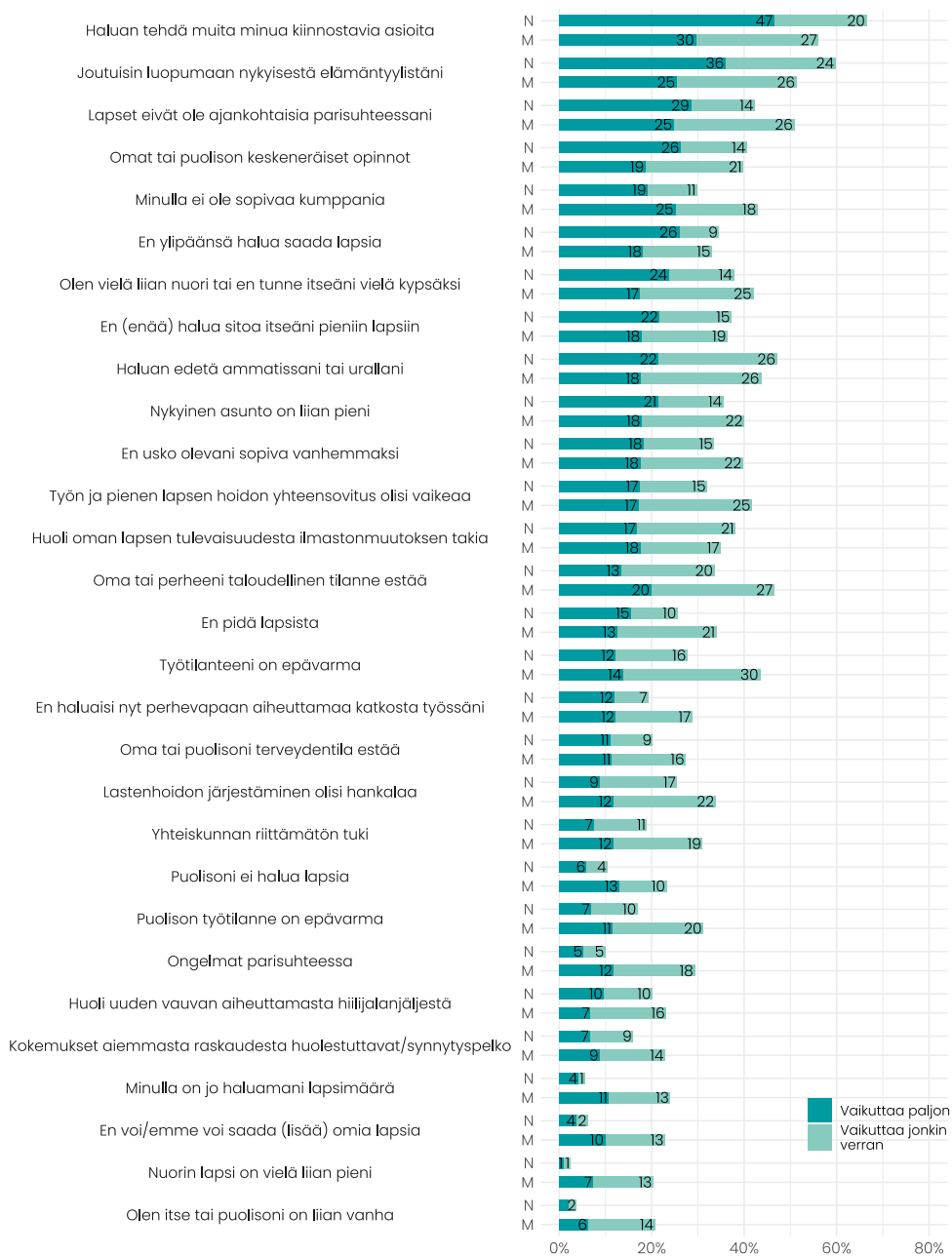
35–45-vuotiaat

Naisten hedelmällisyys alkaa heiketä merkittävästi keskimäärin 35 ikävuoden jälkeen ja miestenkin 40 vuoden ikäisenä. Vaikka miehet voivat pysyä hedelmällisinä läpi elämänsä, ei heillä tyypillisesti ole itseään kovin paljon nuorempaa (nais-)kumppania. Heteroparien keskimääräinen ikäero on Suomessa noin kaksi vuotta. 35–45-vuotialla lastensaannin mahdollisuudet alkavat siis jo merkittävästi heiketä. Silti heidänkin joukossaan on niitä, jotka edelleen lykkäävät lastenhankintaa, vaikka lapsia vielä joskus mahdollisesti haluaisivatkin.

Tässä ikäryhmässä perhebarometrikyselyn lapsettomista vastaajista lykkääjiä, eli joskus tulevaisuudessa lastenhankintaa suunnittelevia, oli naisista seitsemän prosenttia ja miehistä 20 prosenttia, epävarmoja yhteensä noin 20 prosenttia. Viisi prosenttia oli tai heidän puolisonsa oli raskaana tai yritti tulla raskaaksi. Suurin osa, kaikista vastaajista lähes kaksi kolmesta ja naisista lähes kolme neljästä, tähän asti lapsettomina pysyneistä aikoo kuitenkin jatkaa lapsivapaata elämää. Tämä näkyi myös syissä lykätä lastenhankintaa tai olla hankkimatta lapsia, sillä lähes puolet näistä vastaajista mainitsi syyksi haluttomuuden ylipäättään saada lapsia (Kuvio 10).

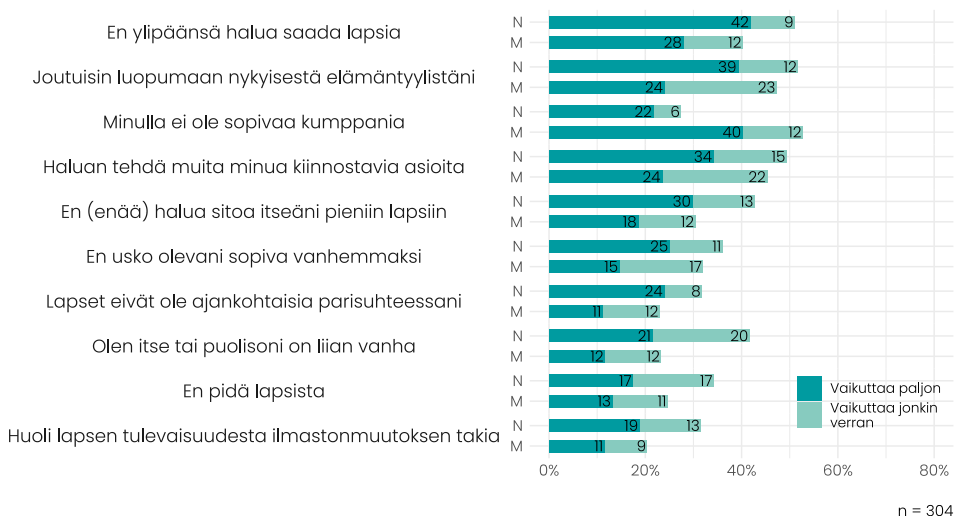
Kuten luvun alussa mainittiin, lykkääminen ei suinkaan aina ole vapaaehtoista. 35–45-vuotiaiden lapsettomien miesten yleisin syy lykätä lastenhankintaa on tämänkin Perhebarometrin perusteella sopivan kumppanin puute. Se vaikuttaa miehistä

Kuvio 9. 20–34-vuotiaiden lapsettomien naisten ja miesten nimeämät syyt sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista (%). N=naiset, M=miehet.

jopa puolen lastensaantiaikeisiin, naisista neljänneksen. Muita keskeisiä syitä ovat halu tehdä muita kiinnostavia asioita, nykyisestä elämäntyylistä luopuminen, haluttomuus sitoa itseään pieniin lapsiin sekä kokemus sopimattomuudesta vanhemmaksi.

Kuvio 10. 35–45-vuotiaiden lapsettomien naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista (%). N=naiset, M=miehet.

Lapsettomat vastaajat, lapsilukuihanteena vähintään yksi lapsi

Mikä saa sellaiset vastaajat lykkäämään lastenhankintaa, jotka mahdollisesti tulevaisuudessa toivoisivat lapsia ja oman ikänsä puolesta voisivat nähdä itsensä jo vanhempina? Kysyimme Perhebarometrikyselyssä vastaajilta sopivinta ikää tulla vanhemmaksi niin naisille kuin miehille. Otimme erikseen tarkasteluun sellaiset 20–45-vuotiaat vastaajat, jotka olivat jo saavuttaneet sopivimmaksi katsomansa iän tulla vanhemmaksi, ja joiden lapsilukuihanne oli vähintään yksi lapsi. On muistettava, että emme kysyneet vastaajien omaa ihanneikää tulla vanhemmaksi, joten näkemykset sopivasta iästä kuvaavat jossain määrin normia. Tällä tarkastelulla pystyimme kuitenkin huomioimaan vastaajan näkemyksen sopivasta iästä tulla vanhemmaksi, ja suhteuttamaan tämän vastaajan omaan ikään.

Osoittautui, että lykkäämisessä on näillä vastaajilla ennen kaikkea kyse siitä, ettei heillä ole sopivaa kumppania, jonka kanssa lasta yrittäisi. Aiempien Perhebarometrien perusteella tämä on korostunut erityisesti miesten syynä lykätä lastenhankintaa, mutta nimenomaan lasta toivovia tarkastellessa tämä näyttäisi olevan yhtä

lailla naisille tärkein syy lastensaantiaikeiden lykkäämisen taustalla. Kolmanneksella 20–45-vuotiaista sopivan kumppanin puute vaikutti lastensaannin lykkäämiseen paljon, yli 40 prosentilla vähintään jonkin verran.

Vaikka parisuhde olisikin, se ei välttämättä ole siinä vaiheessa, että lastenhankinta tuntuisi ajankohtaiselta. Vajaa kolmannes vastaajista perusteli lastensaannin lykkäämistä sillä, etteivät lapset ole parisuhteessa vielä ajankohtaisia. Naisista joka viides koki tämän vaikuttavan lastensaannin lykkäämiseen paljon.

Silti näidenkin vastaajien joukossa nykyisestä elämäntyylistä luopuminen ja halu tehdä muita kiinnostavia asioita saivat heidät lykkäämään lastenhankintaa. Nämä olivat hieman useammin naisille tekijöitä, jotka vaikuttivat päätökseen lykätä lastensaantia. Muita keskeisiä tekijöitä olivat elämänvaiheeseen tai talouteen liittyvät tekijät, kuten omat tai puolison keskeneräiset opinnot, nykyisen asunnon liian pieni koko sekä oma tai perheen taloudellinen tilanne. Lisäksi oma tai puolison terveydentila oli osalla esteenä lastensaannille. Perhevapaan aiheuttama katkos työelämässä ei houkuttanut etenkin naisia.

Kärkipäähän lastensaannin lykkäämiseen vaikuttavissa tekijöissä nousi huoli siitä, että ilmastonmuutos uhkasi lapsen tulevaisuutta. Vajaa kolmannes näki sen vaikuttavan lastensaantiaikeidensa taustalla vähintään jonkin verran. Keskeiset tekijät on esitetty Kuviossa 11.

Kuvio 11. 20–45-vuotiaiden lapsettomien, ihannelapsiluvukseen vähintään yhden lapsen maininneiden naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä sille, ettei lastensaanti ole ajankohtaista (%). Ne vastaajat, jotka olivat saavuttaneet ilmoittamansa ihanneikänsä tulla vanhemmaksi. N=naiset, M=miehet.

Ihanteena lapsettomuus

Niillä vastaajilla, jotka mainitsevat lapsilukuihanteekseen nolla lasta, syyt olla hankkimatta lapsia ovat luonnollisesti hyvin erilaisia kuin lasta toivovien syyt lykätä lastenhankintaa. Eniten syissä korostuu, etteivät he ylipäättään halua lapsia: yli 90 prosenttia naisista ja lähes 80 prosenttia miehistä piti tätä vähintään jonkin verran vaikuttavana tekijänä (Kuvio 12). Kaksi kolmesta 20–45-vuotiaasta naisesta ja yli puolet miehistä vastasi aikeisiin vaikuttavan vähintään jonkin verran sen, ettei vastaaja koe olevansa sopiva vanhemmaksi. Joka toisella naisella tämä vaikutti aikeisiin paljon.

Päätös olla hankkimatta lasta liitetään herkästi lapsivastaisuuteen. Tämä ei kyselyaineiston perusteella kuitenkaan selitä aikeita tyhjentävästi. Nollaa lasta ihanteenaan pitävistä hieman useampi kuin joka toinen ilmoitti lykkäämiseen tai lasten hankkimatta jättämiseen vaikuttaneen vähintään jonkin verran sen, ettei pidä lapsista. Myös osalla lapsettomista, vähintään yhtä lasta ihanteenaan pitävistä tämä vaikutti lastensaannin lykkäämiseen: 17 prosenttia heistä vastasi sen, ettei pidä lapsista, vaikuttavan lastensaantiaikeisiin.

Nollaa lasta ihanteenaan pitävät listasivat keskeisimmiksi syiksi lykätä lastenhankintaa tai olla hankkimatta lapsia elämäntyylin liittyviä asioita: halun tehdä muita kiinnostavia asioita, haluttomuuden luopua nykyisestä elämäntyylistä ja haluttomuuden sitoa itseään pieniin lapsiin. Erityisesti naiset vaikuttivat kokevan, että lapsensaaminen tarkoittaisi nykyisestä elämäntyylistä luopumista. Kuten Luvussa kolme totesimme, nollan lapsen ilmoittaminen ihanteeksi ei välttämättä tarkoita, etteikö toisenlaisessa elämäntilanteessa voisi haluta lapsia. Lapseton elämäntyylillä on joka tapauksessa se lähtökohta, johon on sopeuduttu ja josta käsin tilannetta arvioidaan. Suuri osa tästä joukosta saattaa identifioitua vapaaehtoisesti lapsettomaksi, mutta osan kohdalla kyse voi olla myös esimerkiksi olosuhteista johtuvasta lapsettomuudesta.

Olosuhteista johtuvaan lapsettomuuteen viittasi osan kohdalla muun muassa parisuhdetilanne. Niin miehillä kuin naisilla parisuhteen olemassaololla ja sen vaiheella koettiin olevan merkitystä lastensaantiaikeille. Noin 40 prosenttia nollaa lasta ihanteenaan pitävistä ilmoitti, että aikeisiin vaikuttaa vähintään jonkin verran se, etteivät lapset ole ajankohtaisia parisuhteessa. Miehistä vajaa kolmannes ja naisista joka viides vastasi sopivan kumppanin puutteen vaikuttavan aikeisiin vähintään jonkin verran. Lisäksi vaikutti halu edetä ammatissa tai uralla sekä kokemus työn ja pienen lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeudesta.

Kiinnostavaa on, että ilmastonmuutos on noussut osaksi yleisimmin mainittuja syitä, joiden koetaan vaikuttavan päätökseen lykätä lastenhankintaa tai olla hankkimatta lapsia. Nollaa lasta ihanteenaan pitävistä peräti 40 prosenttia ilmoitti, että huoli lapsen tulevaisuudesta ilmastonmuutoksen takia vaikuttaa heidän päätökseensä ainakin jonkin verran. Myös huoli uuden vauvan aiheuttamasta hiilijalanjäljestä vaikutti monen päätöksen taustalla.

Kuvio 12. 20–45-vuotiaiden lapsettomien, ihannelapsiluvukseen nolla lasta maininneiden naisten ja miesten nimeämät 10 yleisintä syytä olla suunnittelematta lapsia (%).
N=naiset, M=miehet.

Lapsiperheellisten syyt lykätä toivottua lastensaantia

Tarkastelemme vielä lopuksi niitä vastaajia, joilla on jo lapsia, mutta jotka eivät tällä hetkellä suunnittele lastenhankintaa. Tarkastelemme erikseen yhden lapsen vanhempia ja heistä erityisesti niitä, jotka ihanteellisesti toivoisivat saavansa lisää lapsia, sekä niitä, joilla on jo kaksi tai kolme lasta. Kahden lapsen ihanne on Luvun kolme perusteella Suomessa hyvin vahva. Onkin kiinnostavaa, mitkä tekijät saavat yhden lapsen vanhemmat pitäytymään yhdessä lapsessa, ja toisaalta, mikä saa normin mukaisen kahden lapsen ihanteen saavuttaneet jäämään siihen.

20–45-vuotiaista yhden lapsen vanhemmista 15 prosenttia oli tai yritti parhaillaan tulla raskaaksi. Kolmannes aikoi tulevaisuudessa hankkia lapsia, miehistä hieman suurempi osuus kuin naisista (36 % ja 29 %). Runsas kolmannes sekä miehistä että naisista ei aikonut hankkia toista lasta. 16 prosenttia oli epävarma aikeistaan.

Yhden lapsen vanhemmilla yleisin syy sille, ettei toista lasta ollut ainakaan juuri tällä hetkellä suunnitteilla, oli halutun lapsiluvun täytyminen (Kuvio 13). Neljännos mainitsi sen vaikuttavan aikeisiin paljon. Toiseksi merkittävimmäksi syyksi lastensaannin lykkäämisen syistä nousi työn ja pienen lapsen hoidon yhteensovitus: joka viides nainen mainitsi tämän vaikuttavan aikeisiin paljon, ja sen rinnalla kulki haluttomuus sitoa itseään pieniin lapsiin. Oman tai perheen taloudellisen tilanteen koki

vaikuttavan vähintään jonkin verran vajaa kolmannes niin miehistä kuin naisista. Lisäksi usein mainittiin oma tai puolison ikä ja se, etteivät lapset ole ajankohtaisia parisuhteessa.

Kuvio 13. 10 yleisimmin mainittua lastensaannin lykkäämisen syytä 20–45-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla (%). N=naiset, M=miehet.

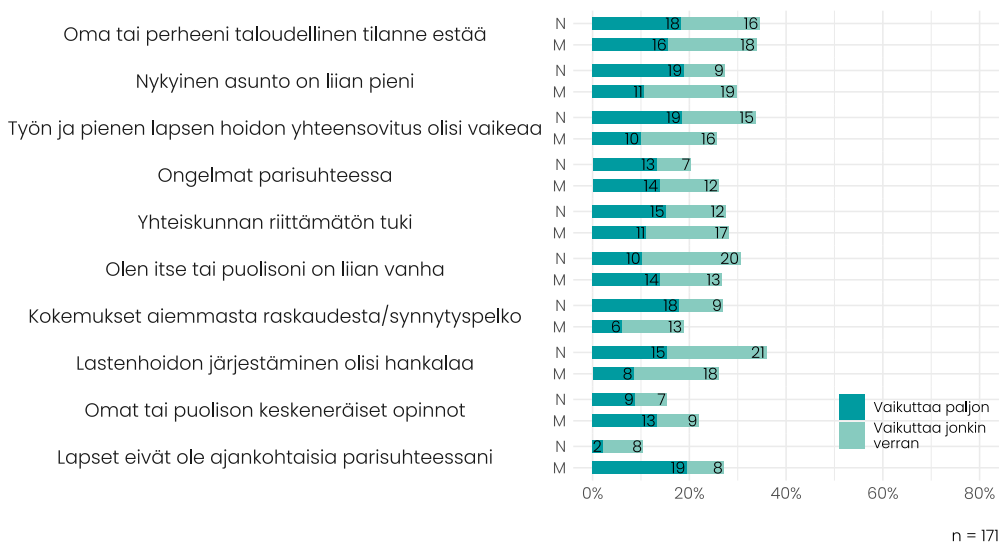

Alle 35-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla keskeisin syy lykätä lastensaantia oli perheen taloudellinen tilanne. Erityisesti miehet listasivat myös tyypillisesti monia muita syitä lastenhankinnan lykkäämiselle tai hankkimatta jättämiselle, kuten omat tai puolison keskeneräiset opinnot, oman työtilanteen epävarmuuden, yhteiskunnan riittämättömän tuen sekä parisuhteen ongelmat. Nuoremman ikäryhmän naisista viidennes ja miehistä vajaa kolmannes mainitsi syyksi oman halutun lapsiluvun saavuttamisen.

Kun nuoremman ikäryhmän kohdalla miehet kokivat laajemmin erilaisten syiden vaikuttavan lastensaantiaikeiden taustalla, oli 35–45-vuotiaiden kohdalla asia päinvastoin: naiset perustelivat lastensaannin lykkäämistä tai siitä luopumista useammin erilaisin syin ja arvioivat niiden vaikutuksen suuremmaksi. Sekä tämän ikäryhmän naisilla (42 %) että miehillä (37 %) yleisin syy oli oman halutun lapsiluvun täyttyminen. Naisille muita merkityksellisiä syitä olivat oman tai puolison liian korkea ikä, haluttomuus sitoa itseään enää pieniin lapsiin sekä työn ja pienen lapsen hoivan vaikea yhteensovitus. Joka neljäs nainen vastasi kokemusten aiemmasta raskaudesta tai synnytyspelon vaikuttavan vähintään jonkin verran, joka viidennen kohdalla ne vaikuttivat aikeisiin paljon.

Niillä yhden lapsen vanhemmilla, jotka halusivat enemmän kuin yhden lapsen, erityisesti jaksaminen ja taloudellinen tilanne vaikuttivat siihen, että seuraavan lapsen hankintaa lykättiin tai siitä luovuttiin (Kuvio 14). Peräti joka viides koki, että perheen taloudellinen tilanne vaikutti lykkäämiseen tai sisarusshaaveista luopumiseen paljon. Myös muut, spesifimmät talouteen ja jaksamiseen liittyvät syyt kohosivat tärkeimpien syiden listalle: nykyinen asunto koettiin liian pieneksi, työn ja pienen lapsen hoidon yhteensovittaminen hankalana, parisuhteessa oli ongelmia ja yhteiskunnalta ei saanut riittävästi tukea. Muita keskeisiä syitä olivat ikä, eli vastaaja koki itsensä tai puolisonsa olevan liian vanha, sekä synnytyspelko ja kokemukset edellisestä raskaudesta tai synnytyksestä. Erityisesti naiset kokivat lisäksi lastenhoidon järjestämisen hankalaksi.

Kuvio 14. 10 yleisimmin mainittua lastensaannin lykkäämisen syytä 20–45-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla, joiden lapsilukuihanteena oli vähintään kaksi lasta (%). N=naiset, M=miehet.

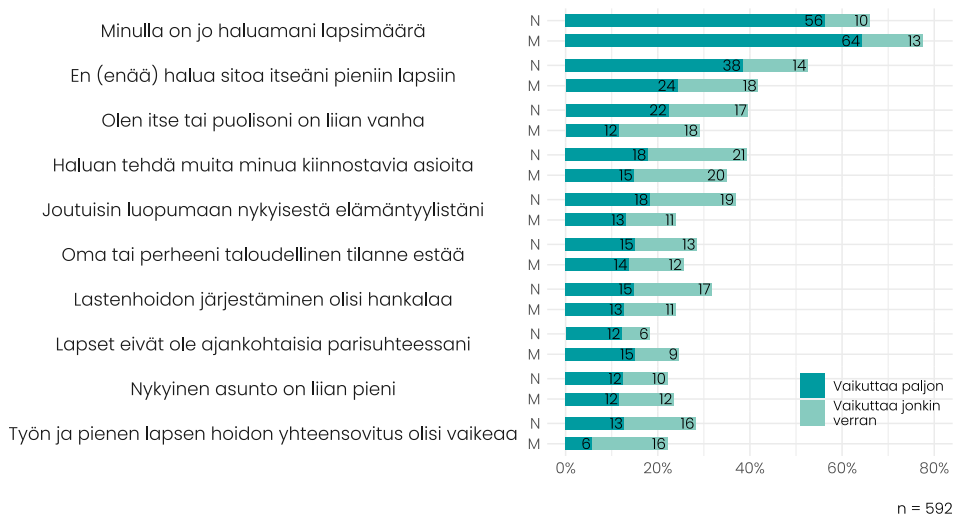
Syiden lista ei anna mairittelevaa kuvaa vanhemmuudesta yhden lapsen kanssa tai toisaalta siitä, millaiset puitteet suomalainen yhteiskunta onnistuu lapsiperhearjelle luomaan. Erityisesti työn ja pienten lasten hoidon kokeminen haastavaksi on jopa hieman yllättävä tulos. Vuoden 2019–2020 Perhebarometrissa tarkastelimme nimitäin työn ja perheen yhteensovittamisen onnistumista suomalaisissa lapsiperheissä, ja tuolloin yli 90 prosenttia myös pienten lasten vanhemmista ilmoitti työn ja perheen yhteensovittamisen onnistuvan vähintään melko hyvin heidän perheessään (Sorsa & Rotkirch, 2020, s. 76–79). Toisaalta yhteensovittamisen ilmoitti onnistuvan erittäin

hyvin hieman alle 30 prosenttia kahden ja kolmen lapsen vanhemmista, yhden lapsen vanhemmista peräti 36 prosenttia.

Toisin sanoen, yhden lapsen vanhemmilla työn ja perheen yhteensovittaminen näyttäisi onnistuvan hieman helpommin kuin useamman lapsen vanhemmilla. Tämä näkyy myös, kun vertaamme yhden lapsen vanhempien syitä lykätä seuraavien lasten hankintaa tai jättää ne hankkimatta syihin, joita kahden tai kolmen lapsen vanhemmat ilmoittavat. Työn ja pienten lasten hoidon yhteensovittaminen ei heillä nouse aivan yhtä keskeiseksi lykkäämisen tai lapsen hankkimattomuuden syyksi: kymmenen prosenttia kahden tai kolmen lapsen vanhemmista mainitsi sen vaikuttavan lykkäämiseen tai lasten hankkimatta jättämiseen paljon, kun yhden lapsen vanhemmista näin ajatteli 16 prosenttia.

Myöskään talouteen tai jaksamiseen liittyvät syyt eivät kahden tai kolmen lapsen vanhemmilla olleet yhtä merkittäviä tekijöitä lykätä seuraavien lasten hankintaa tai olla hankkimatta niitä kuin yhden lapsen vanhemmilla. Yli kaksi kolmesta kahden tai kolmen lapsen vanhemmista koki jo saavuttaneensa haluamansa lapsiluvun, ja tämän jälkeen keskeisimmiksi syiksi nousivat elämäntyyliin liittyvät tekijät sekä oma tai puolison ikä. Syyt lykätä lastenhankintaa tai luopua siitä kahden tai kolmen lapsen vanhemmilla on esitetty Kuviossa 15.

Kuvio 15. 10 yleisimmin mainittua lastensaannin lykkäämisen tai lasten hankkimatta jättämisen syytä 20–45-vuotiailla kahden tai kolmen lapsen vanhemmilla (%).
N=naiset, M=miehet.

Syyt lykätä lastenhankintaa tai olla hankkimatta lapsia vuonna 2015 ja vuonna 2021

Tarkastellaksemme muutosta aiempaan vertasimme tässä Perhebarometrissä esiin nousseita tekijöitä lastensaannin lykkäämisen taustalla vuoden 2015 Perhebarometrin tuloksiin. Kyselyssä esitettyjen tekijöiden lista oli kyselyissä muutoin sama, mutta tänä vuonna kysyimme lisäksi ilmastonmuutoksen vaikutuksista lastensaantiaikeisiin sekä lisäsimme kohdan “en ylipäänsä halua saada lapsia”. Keskeisin ero vuoden 2015 kyselyyn oli kysymysten esitysjärjestys sekä arviointiasteikkojen erilaisuus. Tämän vuoden kyselyssä tekijät esitettiin satunnaistetussa järjestyksessä vastaajille, kun vuonna 2015 järjestys oli kaikille vastaajille sama. Tekijöitä myös arvioitiin erilaisilla asteikoilla. Kun aiemmin pyydettiin arvioimaan erilaisten tekijöiden tärkeyttä neliportaisella asteikolla (*ei lainkaan tärkeä – erittäin tärkeä*), kysyttiin vastaajilta nyt, kuinka paljon listatut tekijät olivat vaikuttaneet lastensaantiaikeisiin (*ei vaikuta lainkaan – vaikuttaa paljon*). Vastaajille annettiin myös hieman toisistaan poikkeava mahdollisuus olla ottamatta kysymykseen kantaa (en osaa sanoa -vastausvaihtoehto). Näin ollen tulokset eivät ole sellaisenaan vertailukelpoisia keskenään, ja esimerkiksi vuonna 2015 eri tekijöiden tärkeyttä arvioitiin kauttaaltaan merkittävämmiksi kuin niiden vaikutusta lastensaantiaikeisiin tämän vuoden kyselyssä.

Eri seikkojen tärkeysjärjestyksistä voi kuitenkin yrittää arvioida, onko vuosien välillä keskeisissä syissä lykätä lastensaantia tai olla hankkimatta lapsia tapahtunut muutosta. Vaikka vastaajajoukkoa oikaistiinkin kumpanakin vuonna vastaamaan paremmin väestörakennetta, on tuloksia tulkitessa huomattava, että vastaajajoukkoa kohdennettiin tänä vuonna lapsiperheellisiin vastaajiin. Kyselyiden aihepiiri oli erilainen, joten vastaajajoukko on luultavimmin rajautunut hieman eri tavoin mielenkiinnonkohteidensa perusteella.

Seuraavassa tuloksia vertaillaan tärkeysjärjestyksen perusteella: millaiset tekijät arvotettiin vuosina 2015 ja 2022 korkeammaksi erilaisten syiden listalla. Vertailua on tehty pääosin 1–4-skaaloilla annetuista vastauksista, eli EOS-vastaukset on jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Lapsettomat (20–34 v.)

Vuoden 2015 Perhebarometrin 20–34-vuotiaista lapsettomista naisista 45 prosenttia ja miehistä lähes kolmasosa suunnitteli saavansa lapsia. Vuoden 2022 kyselyssä osuudet olivat erityisesti miehillä suuremmat. Puolet aikoi tulevaisuudessa hankkia lapsen, naisista 47 prosenttia ja miehistä 53 prosenttia. Seitsemän prosenttia oli parhaillaan raskaana tai yritti tulla raskaaksi. Vajaa kolmannes ei aikonut hankkia lapsia. Hieman useampi kuin joka kymmenes ei ollut aikeistaan varma.

Syyt lastensaannin lykkäämisen tai lasten hankkimatta jättämisen taustalla olivat samankaltaisia nyt kuin vuonna 2015. Tuolloin nuorilla, lapsettomilla aikuisilla

tärkein syy lykätä lastensaantia oli sopivan kumppanin puute. Noin kaksi kolmesta mainitsi sen olevan syynä hyvin tärkeä skaalalla 1–4. Tämän vuoden kyselyssä osuus oli kolmannes, ja se oli arvioitujen tekijöiden listalla vasta kuudentena. Useammin miehet kuin naiset kokivat sopivan kumppanin puutteen vaikuttavan aikeisiin.

Kun tarkasteltiin vain skaalalla 1–4 annettuja vastauksia, toiseksi tärkeimpänä syynä pidettiin vuonna 2015 puolison haluttomuutta saada lapsia. Vasta tämän jälkeen tuli halu tehdä muita kiinnostavia asioita, mikä oli tämän vuoden Perhebarometrin syiden listalla eniten aikeisiin vaikuttava tekijä. Vuonna 2022 haluttomuus luopua nykyisestä elämäntyylistä arvioitiin suhteessa muihin tekijöihin merkittävämmäksi kuin vuonna 2015. Hieman tärkeämmäksi kuin 2015 koettiin nyt myös halu edetä ammatissa tai uralla.

Yhden lapsen vanhemmat (20–45 v.)

Vuoden 2015 Perhebarometrissä yhden lapsen vanhemmista yli puolet naisista ja neljännes miehistä aikoi saada lisää lapsia. Naisista joka viides ja miehistä joka kolmas oli epävarma siitä, aikoiko saada vielä lapsia. Nyt lastensaantiaikeet jakautuivat tasaisesti naisten ja miesten välillä: naisista 45 prosenttia aikoi hankkia lapsia nyt tai joskus tulevaisuudessa, kun osuus miehistä oli 49 prosenttia. Yhden lapsen vanhemmista reilu 15 prosenttia ei ollut varma aikeistaan.

Kuten nytkin, vuonna 2015 merkittävin syy aikeiden taustalla oli saavutettu lapsiluku. Tuolloin sopivan kumppanin puute oli noussut keskeiseksi syyksi verrattuna aiempaan, vuoden 2008 Perhebarometriin: vajaa 40 prosenttia sekä miehistä että naisista piti sopivan kumppanin puutetta hyvin tai jokseenkin tärkeänä tekijänä. Nyt sopivan kumppanin puute ei ollut merkittävimpien syiden joukossa. Useammin kuin nyt, lastensaannin lykkäämistä tai siitä luopumista perusteltiin vuonna 2015 myös puolison haluttomuudella saada lisää lapsia. Kuten vuonna 2015, haluttomuus sitoa itseään pieniin lapsiin oli tärkeimpien syiden joukossa. Lisäksi merkittävimpien syiden joukossa oli oma tai perheen taloudellinen tilanne, oma tai puolison terveydentila, työtilanteen epävarmuus ja yhteiskunnan riittämätön tuki. Elämänvaiheeseen liittyvät tekijät kuten nuori ikä ja halu tehdä muuta kiinnostavaa eivät niinkään enää vaikuttaneet aikeisiin. Kun vuonna 2015 aikeita perusteltiin useammin ongelmilla parisuhteessa, näkivät yhden lapsen vanhemmat nyt merkityksellisemmäksi sen, etteivät lapset ole ajankohtaisia parisuhteessa.

Työelämän vaatteet nousivat tämän vuoden kyselyssä aiempaa selvemmin esiin. Saavutetun lapsiluvun jälkeen merkittävimpana mainittiin työn ja pienen lapsen hoidon yhteensovittamisen hankaluus. Lähes neljännes kysymystä 1–4 skaalalla (*ei vaikuta lainkaan – vaikuttaa paljon*) arvioineista yhden lapsen vanhemmista mainitsi sen vaikuttavan aikeisiin paljon, kun vuonna 2015 noin joka kymmenes yhden lapsen vanhempi piti tekijää erittäin tärkeänä skaalalla 1–4 (*ei lainkaan tärkeä – erittäin tärkeä*).

Yhteenvedo: Miksi lastensaantia ei ainakaan tällä hetkellä suunnitella?

Haluttomuus luopua nykyisestä elämäntyylistä on kyselyaineiston perusteella varsin merkityksellinen tekijä harkittaessa lastensaantia. Lapsettomilla vastaajilla se yhdessä muiden kiinnostavien asioiden kanssa vaikutti aikeisiin keskeisesti. Näin oli niiden vastaajien kohdalla, jotka mainitsivat ihanteelliseksi lapsiluvuksi itselleen nolla lasta, mutta myös niiden, jotka mainitsivat ihanteekseen vähintään yhden lapsen. Nykyisen elämäntyylin merkitys näyttäisi myös hieman vahvistuneen aiemmasta. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tarkastella, mitä kaikkea elämäntyyliin ja siitä luopumiseen liitetään: missä määrin kyse on lapsiperheellistymisen mielikuvista, missä määrin esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittamisen haasteista ja toisaalta taloudellisista tekijöistä.

Yhden lapsen vanhemmilla oma ja parisuhteen jaksaminen sekä taloudellinen tilanne vaikuttivat lastensaannin lykkäämiseen niillä, joiden lapsilukuihanteena oli useampi lapsi. Heillä korostui työn ja pienen lapsen yhteensovituksen ja lastenhoidon järjestämisen hankaluus, yhteiskunnan riittämätön tuki sekä kokemukset aiemmasta raskaudesta tai synnytyspelko.

Lasta toivovilla lapsettomilla keskeisimmäksi tekijäksi nousi sopivan kumppanin puute, ja osalla parisuhteen vaihe vaikutti lastensaantiaikeiden taustalla. Muita merkityksellisiä tekijöitä olivat vastaajan oma tai puolison taloudellinen tilanne ja huoli lapsen tulevaisuudesta ilmastonmuutoksen vuoksi.

Nollaa lasta ihanteenaan pitävistä suurimmalla osalla se, ettei lasta ollut suunnitella, selittyi sillä, ettei vastaaja ylipäänsä halua saada lapsia. Muut tekijät liittyivät keskeisesti elämäntyyliin ja haluttomuuteen sitoa itseään pieniin lapsiin. Yli puolella, erityisesti naisilla, aikeiden taustalla vaikutti ajatus omasta sopimattomuudesta vanhemmaksi.

Tukeaksemme jokaisen omaa lapsilukutoivetta – sisältäen nollaa lasta toivovat – tulisi yhteiskunnassa antaa tilaa erilaisille elämänmuodoille ja perheellistymisen poluille. Erilaisten syiden kartoittaminen kysymällä, miksi lastensaantia ja -toivetta lykätään, auttaa tekemään näkyväksi toiveiden ja elämäntilanteiden kirjoa. Kun tarkastellaan nollaa lasta ihanteenaan pitäviä, tuloksemme antavat osviittaa siitä, etteivät kaikki lastensaantiaikeista luopumiseen liittyvät tekijät liity yksiselitteisesti vain vapaaehtoiseen lapsettomuuteen, vaan osittain myös olosuhteisiin, kuten parisuhteen tilanteeseen tai huoleen ilmastonmuutoksesta. Mikäli elämäntilanteen sanelemana syntyy kokemus, etteivät lapset ole itselle mahdollisuus tai ettei vastaa vanhemmuuden normeja, voi oman toimijuuden kannalta olla edullisinta arvottaa lapsitoive matalaksi. Samalla on selvää, etteivät kaikki toivo tai halua lapsia elämäänsä. Haluamattomuuden takana ei läheskään aina ole erityistä syytä, vaan se, ettei lasta halua, on joillekin yhtä ilmeistä kuin se, että haluaa hengittää.

6 Epävarma tulevaisuus, epävarma lapsiluku?

erhebarometrin viimeisessä luvussa paneudumme lastensaantitoiveisiin suurten maailmankriisien aikana. Esitämme ensimmäistä kertaa Suomessa edustavilla aineistoilla, miten ympäristön ja ihmiskunnan kehitys sekä niihin liitetyt huolet ovat yhteydessä aikeisiin saada omia lapsia. Onko ilmastonmuutoksella, liikakansoituksella, sodan, pandemian, talouden taantumien tai työttömyyden uhalla yhteyttä omaan ihanteelliseen tai aiotuun lapsilukuun? Miten suomalaiset kokevat COVID-19-pandemian ja Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaan vaikuttaneen lapsilukutoiveisiinsa tai lastensaannin ajoittamiseen?

Huolestuneisuuden ja epävarmuuden mittarit ja analyysitavat

Suorilla kysymyksillä ilmastonmuutoksen vaikutuksesta lastensaantiin saadaan selville vastaajan subjektiivinen näkemys, kokevatko he, että ilmastonmuutos vaikuttaisi heidän lastensaantiaikeisiinsa. Samoin tehtiin myös tämän julkaisun edellisessä luvussa. Sen perusteella noin viidenneksen lastenhankintaiässä olevista suomalaisista kokee, että huoli ilmastonmuutoksesta vaikuttaa siihen, että he lykkäävät lastenhankintaa tai jättävät lapset kokonaan hankkimatta.

Alla esitämme ilmastokriisin ja väestönkasvun huolen toisesta näkökulmasta. GGS-kyselyssä kysyimme lapsilukuihanteesta ja -aikeesta sekä ilmastonmuutoksen ja liikakansoituksen aiheuttamista huolista erikseen ja eri kohdissa kyselyä. Näin pyrimme saamaan vastauksen, ovatko huolestuneisuuden määrä ja lapsilukuihanteet konkreettisella tavalla yhteydessä toisiinsa riippumatta siitä, kokeeko vastaaja ihanteen vaikuttavan huolen määrään tai toisin päin.

Mittasimme, kuinka huolestuneita vastaajat kertoivat olevansa kolmestatoista eri aiheesta. Huolenaiheet sekä keskiarvot, kuinka huolestuneita vastaajat niistä keskimäärin olivat, on esitetty Taulukossa 8.

Taulukko 8. Jos ajattelet tulevaisuutta, kuinka huolestunut olet seuraavista asioista? Huolenaiheiden keskiarvot 20–45-vuotiailla, kun 1 = en ollenkaan huolestunut ja 4 = hyvin huolestunut, poislukien NA-vastaukset (N=2755).

Huolenaihe	Huolestuneisuuden keskiarvo
Terrorismi	2.51
Ilmastonmuutos	2.98
Liikakansoitus	2.78
Taloudelliset kriisit	2.8
Pakolaisten määrän lisääntyminen	2.85
Korkea työttömyysaste	2.72
Järjestäytynyt rikollisuus	2.51
Sotilaalliset konfliktit	2.51
Globaalit epidemiat	2.78
Heikentynyt demokratia	2.72
Eriarvoisuuden lisääntyminen	2.87
Poliittiset ääriliikkeet	2.74
Tulevien sukupolvien tulevaisuudennäkymät	2.91

Tarkastelemme tässä huolenaiheista erityisesti ilmastonmuutoksen, liikakansoituksen, sotien, pandemioiden, talouskriisien ja työttömyyden yhteyksiä lastensaantiin. Valinta tehtiin lähinnä syiden ajankohtaisuuden vuoksi, minkä lisäksi taloudelliset huolet otettiin mukaan tarkasteluun siksi, että taloudellisten taantumien on aiemmassa kirjallisuudessa osoitettu olevan vahvasti yhteydessä syntyvyyteen (ks. esim. Sobotka ym., 2011). Myös vuoden 2015 Perhebarometrissa ja tämän Perhebarometrin Luvussa 5 talouteen ja työttömyyteen liittyvät epävarmuudet olivat keskeisimpien syiden joukossa, miksi suomalaiset lykkäsivät lastenhankintaa tai luopuivat siitä kokonaan.

Alla analysoimme huolenaiheiden yhteyttä vastaajan ihanteelliseen ja aiottuun lapsilukuun regressiomalleilla sekä vertaamalla huolestuneiden ja ei-huolestuneiden lapsilukuihanteiden jakaumia. Koronapandemian ja sodan vaikutusta arvioimme vertailemalla eri ikäisten naisten ja miesten jakautumista niihin, jotka kokevat sodan/pandemian vaikuttaneen toiveisiinsa ja niihin, jotka eivät koe sen vaikuttaneen. Lisäksi esitämme, millaisia syitä vastaajat antoivat avovastauksissa sille, että olivat muuttaneet lastensaantiaikeitaan sodan tai pandemian vuoksi.

Regressioissa kukin huolenaihe asetettiin omaan malliinsa selittämään ihannetta tai aietta. Muodostimme myös kaikista huolenaiheista yleistä huolestuneisuutta kuvaavan summamuuttujan, joka sai arvokseen huolenaiheiden keskiarvon, ja tutkimme tämän muuttujan selittävyttä lapsilukuihanteelle ja aiotulle lapsiluvulle omissa malleissaan. Kontrolloimme malleissa sukupuolen, koulutuksen ja iän sekä aiemmissa

luvuissa ihanteiden kanssa yhteydessä oleviksi havaitsemamme parisuhdestatuksen, asuinpaikkatyyppin kaupunki-maaseutuasteen ja uskonnollisuuden. Tämän lisäksi kontrolloimme yksittäisten huolenaiheiden malleissa yleisen huolestuneisuuden.

Kaikki kontrolloinnit toteutettiin mahdollisimman yksinkertaisesti ilman yhteisvaikutusmuuttujia. Huolenaiheista oli alun perin kysytty asteikolla, jossa 1=hyvin huolestunut ja 4=en ollenkaan huolestunut, mutta käänsimme asteikon tulkinnan helpottamiseksi. Siten malleissa huolestuneisuuden ja lapsilukuihanteen tai -aikeen yhteys on negatiivinen, jos huolestuneemmat haluavat vähemmän lapsia, ja päinvastoin. Parisuhdestatuksessa verrokkina käytetään parisuhteessa olevia ja sukupuolella miehiä. Muista muuttujista käytämme malleissa niiden jatkuvia skaaloja.

Huolestuneiden ja ei-huolestuneiden lapsilukuihanteiden jakaumia tarkastellaan siten, että huolestuneiksi ajatellaan ne, jotka vastasivat olevansa hyvin tai melko huolestuneita kyseisestä aiheesta, ja ei-huolestuneiksi ne, jotka eivät olleet erityisen tai ollenkaan huolestuneita. Lapsilukuihanteen ja -aikeen luokittelimme edellisten lukujen tapaan neljään: 0, 1, 2 tai vähintään kolmea lasta toivoviin/aikoviin, minkä lisäksi otimme mukaan ne, jotka olivat vastanneet, etteivät osaa sanoa.

Huolenaiheiden sekä lapsilukuihanteiden ja -aikeiden epäsuorien yhteyksien lisäksi kysyimme Perhebarometrikyselyssä suoraan paitsi edellisessä luvussa käsitellyistä ilmastonmuutoksesta ja liikakansoituksesta, myös kokevatko lastensaanti-iässä olevat suomalaiset koronapandemian tai Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaan vaikuttaneen heidän lastensaantitoiveisiinsa tai lasten saannin ajoitukseen.

Pandemiaan liittyen kysyimme, ovatko vastaajan lapsilukua koskevat toiveet muuttuneet koronapandemian aikana joko toivetta kasvattaen tai vähentäen. Tämän lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, onko pandemia vaikuttanut lastensaannin *ajoitukseen* joko lastensaantia aikaistaen, lykäten tai jotenkin muuten. Sotaan Ukrainassa liittyen kysyimme, onko sota ja muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne vaikuttanut vastaajan lastensaantia koskeviin suunnitelmiin joko toivetta kasvattaen, vähentäen tai jotenkin muuten. Niille vastaajille, joilla pandemialla tai sodalla oli ollut jonkinlainen vaikutus lastensaantisuunnitelmiin, tarjottiin kaikkiin kolmeen kysymykseen mahdollisuus tarkentaa avovastauksella, miten suunnitelmat olivat muuttuneet. Analysoimme 20–45-vuotiaiden naisten ja miesten vastauksien jakaumia 5-vuotisikäryhmissä. Nostamme esille myös joitakin kiinnostavia avokysymysten vastauksia.

Alla esitämme ensin maailmanpoliittisten huolenaiheiden yhteyttä ihanteelliseen ja aiottuun lapsilukuun. Sitten perehdymme vastaajien kokemuksiin siitä, miten korona ja Ukrainan sota ovat vaikuttaneet heidän lastensaantiaikeisiinsa.

Maailmanpoliittiset huolenaiheet, lapsilukuihanteet ja aiottu lapsiluku

Miten yleinen huolestuneisuus eri kriiseistä on yhteydessä ihanteelliseen ja aiottuun lapsilukuun lastensaanti-iässä olevilla 20–45-vuotiailla suomalaisilla? Toivovatko tai suunnittelevatko enemmän huolestuneet kenties vähemmän tai enemmän lapsia kuin ei-huolestuneet?

Vastaus on, että enemmän huolestuneet sekä toivovat että suunnittelevat vähemmän lapsia kuin vähemmän huolestuneet (Taulukko 9).

Taulukko 9. Yleisen huolestuneisuuden yhteys lapsilukuihanteeseen ja -aikeeseen.

Malli 1 A: Yleisen huolestuneisuuden yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	Merkitsevyystaso
(Leikkauskohta)	2.41	0.20	11.82	***
Sukupuoli: Nainen	0.00	0.05	0.07	
Ikä	-0.01	0.00	-2.65	**
Koulutus	0.04	0.02	2.46	*
Asuinpaikka kaupunki-maaseutuasteikolla	0.08	0.02	5.13	***
Uskonnollisuus	0.11	0.01	11.84	***
Parisuhdetilanne: Ei parisuhteessa	-0.23	0.06	-3.78	***
Huolestuneisuus	-0.20	0.06	-3.54	***

Mallin selitysaste: korjattu R²-luku 0.10. Merkitsevyystasot ovat ***: p<0.001, **: p<0.01, *: p<0.05.

Malli 1 B: Yleisen huolestuneisuuden yhteys aiottuun lapsilukuun

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	Merkitsevyystaso
(Leikkauskohta)	3.89	0.27	14.62	***
Sukupuoli: Nainen	-0.21	0.07	-2.96	**
Ikä	-0.06	0.01	-10.91	***
Koulutus	0.07	0.02	3.46	***
Asuinpaikka kaupunki-maaseutuasteikolla	0.07	0.02	3.54	***
Uskonnollisuus	0.10	0.01	8.27	***
Parisuhdetilanne: Ei parisuhteessa	-0.31	0.08	-3.99	***
Huolestuneisuus	-0.32	0.07	-4.41	***

Mallin selitysaste: korjattu R²-luku 0.14. Merkitsevyystasot ovat ***: p<0.001, **: p<0.01, *: p<0.05.

Molemmissa malleissa myös kaikki kontrollimuuttujat olivat tilastollisella tavalla merkitsevässä yhteydessä lapsilukuihanteeseen tai -aikeeseen, pois lukien sukupuoli lapsilukuihanteita selittävissä mallissa. Mallien selityksasteet jäivät melko alhaisiksi: ihanteita kuvaava malli selitti noin kymmenen prosenttia ihanteiden vaihtelusta, ja aikeita kuvaava malli noin 14 prosenttia aikeiden vaihtelusta.

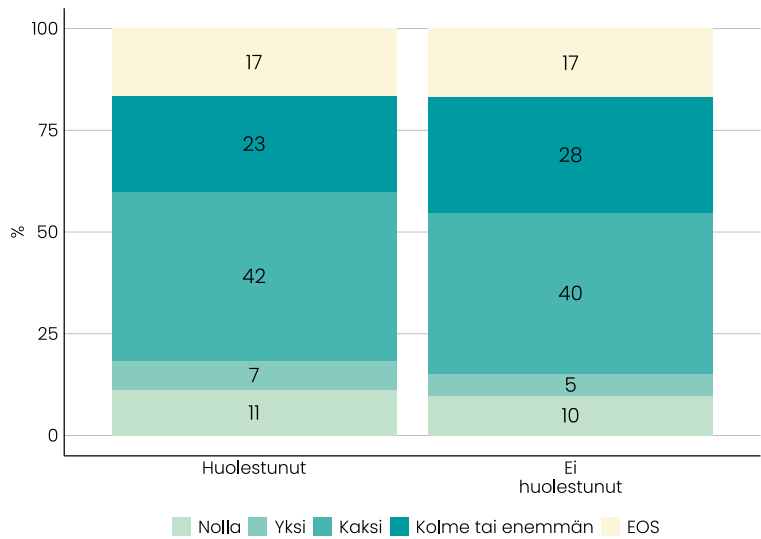
Vaikka yleistä huolestuneisuutta kuvaava muuttuja oli muodostettu kaikista huolenaiheista, eri huolenaiheet eivät olleet samanlaisessa yhteydessä lapsilukuihanteisiin tai -aikeisiin. Yksittäisten huolenaiheiden ihanteellista lapsilukua selittävissä malleissa suurin osa huolenaiheista – huolet työttömyydestä, tulevaisuudesta, talouskriiseistä, eriarvoistumisesta, demokratiavajeesta, pakolaisista, sodista, ääriliikkeistä ja pandemioista – eivät olleet tilastollisesti merkitsevällä tavalla yhteydessä lapsilukuihanteeseen.

Odotetusti huolet liikakansoituksesta ja ilmastonmuutoksesta olivat käänteisesti yhteydessä lapsilukuihanteeseen: mitä enemmän oli niistä huolissaan, sitä pienempi lapsilukuihanne oli. Mielenkiintoista kyllä huolet terrorismista ja rikollisuudesta olivat sen sijaan päinvastoin positiivisessa yhteydessä ihanteisiin, eli mitä huolestuneempi kyseisestä asiasta oli, sitä suurempi oli myös lapsilukuihanne.

Lapsilukuaikeita selittävissä malleissa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei löytynyt ilmastonmuutokseen, terrorismiin, pakolaismääriin, työttömyyteen, ääriliikkeisiin, eriarvoistumiseen, pandemioihin eikä demokratiavajeeseen liittyvistä huolista. Sen sijaan huolet talouskriiseistä, tulevaisuudesta ja liikakansoituksesta olivat yhteydessä pienempään ja huolet sodista ja rikollisuudesta suurempaan aiottuun lapsilukuun. Mallien tulokset on esitelty tarkemmin liitteessä 2.

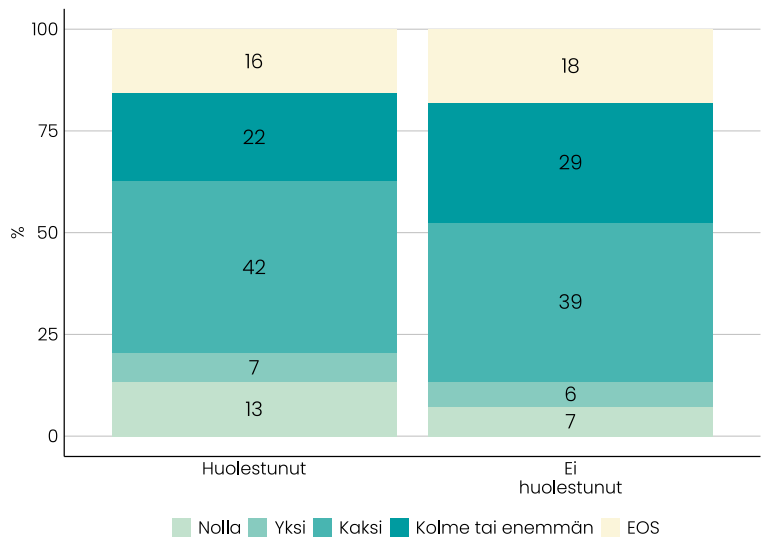
Tässä olemme kiinnostuneita ennen kaikkea ilmastonmuutoksen ja liikakansoituksen, talouskriisien ja työttömyyden sekä sotien ja pandemioiden aiheuttamien huolien yhteydestä lapsilukuihanteeseen ja -aikeeseen. Regressiomallien perusteella huolet ovat hieman eri tavoin yhteydessä ihanteisiin ja aikeisiin. Liikakansoitus ja ilmastonmuutos olivat näistä kuudesta ainoat, jotka olivat yhteydessä lapsilukuihanteisiin. Yhteys oli negatiivinen, eli mitä enemmän oli huolissaan, sitä pienempi lapsilukuihanne oli. Kuvioissa 16 ja 17 on havainnollistettu ihanteellisia lapsilukuja niillä, jotka ovat hyvin tai melko huolestuneita ilmastonmuutoksesta/liikakansoituksesta ja niillä, jotka eivät ole lainkaan tai erityisen huolestuneita niistä.

Kuvio 16. Ilmastomuutoksesta huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan.

N = 2424

Kuvio 17. Liikakansoituksesta huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen ihanteellisen lapsiluvun mukaan.

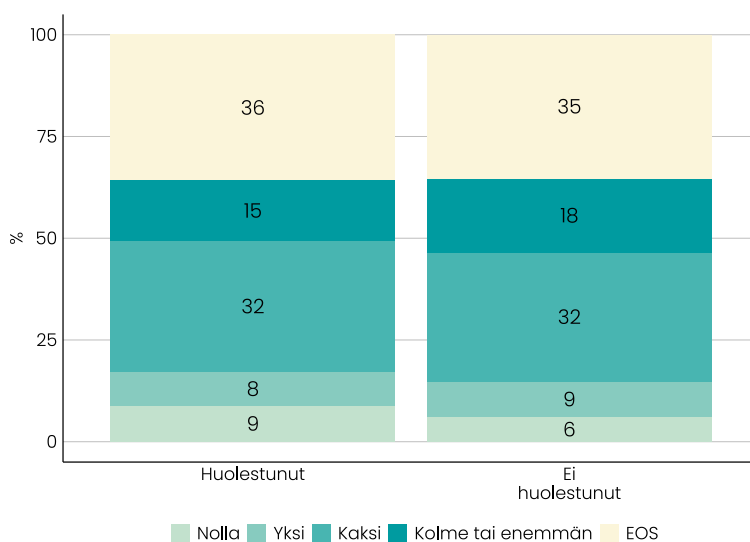
N = 2380

Kuvioissa näkyviin osuuksiin on otettu mukaan myös niiden osuudet, jotka eivät osanneet sanoa lapsilukuihannettaan. Heitä oli merkittävä osa vastaajista, keskimäärin noin 17 prosenttia. Huolestuneisuus ilmastomuutoksesta tai liikakansoituksesta ei kuitenkaan ole näiden kuvioden perusteella yhteydessä siihen, etteikö osaisi sanoa omaa lapsilukuihannettaan, vaan lapsilukuihanteen epäröiminen johtuu muista syistä.

Jos vastaaja on huolissaan ilmastomuutoksesta tai liikakansoituksesta, hän toivoo muita todennäköisemmin etenkin nollaa, mutta myös yhtä tai kahta lasta. Kolmea tai sitä useampaa lasta ilmastomuutoksesta tai liikakansoituksesta huolestuneet sen sijaan toivovat muita harvemmin. Tulos on merkittävä, sillä se osoittaa yhdessä regressioanalyysin kanssa, että huoli ilmastomuutoksesta tai liikakansoituksesta on todella yhteydessä lapsilukuihanteeseen. Yhteys ei riipu siitä, kysytäänkö asiaa suoraan, kuten Luvussa 5 tehtiin (Vaikuttaako huoli oman lapsen tulevaisuudesta ilmastomuutoksen takia siihen, ettei juuri nyt suunnittele lastenhankintaa), vai epäsuorasti, kuten tässä (kaksi erillistä kysymystä eri kohdissa kyselylomaketta).

Lapsilukuaikaisiin olivat regressiomallien perusteella yhteydessä kiinnostuksen kohteena olevista kuudesta huolenaiheesta talouskriisit ja liikakansoitus, joista huolissaan oleminen oli yhteydessä matalampaan aiottuun lapsilukuun, sekä sodat, jotka olivat yhteydessä korkeampaan aiottuun lapsilukuun. Kuvioissa 18, 19, ja 20 on esitelty nollaa, yhtä, kahta tai vähintään kolmea lasta aikovien sekä niiden, jotka eivät osanneet sanoa aiettaan, osuudet sen mukaan, onko näistä huolissaan vai ei.

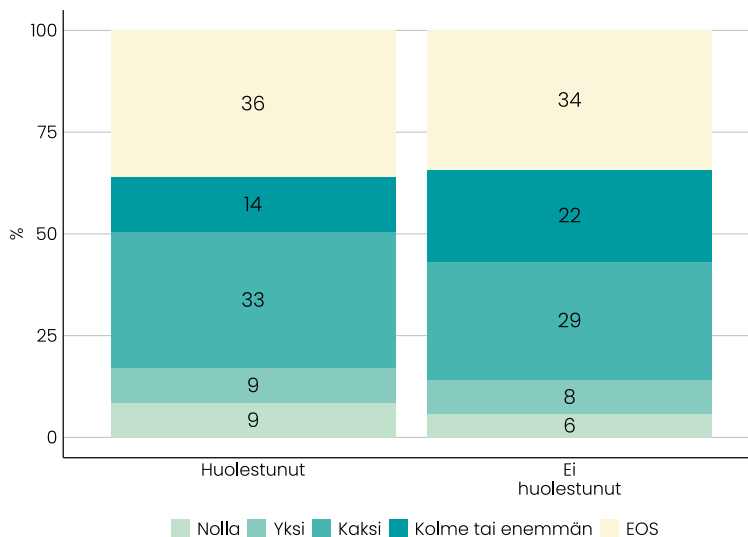
Kuvio 18. Liikakansoituksesta huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen aiotun lapsiluvun mukaan.

N = 1681

Kuten lapsilukuihanteiden kohdalla, myös lapsilukuaikeiden kohdalla huoli liikakansoituksesta on yhteydessä erityisesti siihen, että aikoo muita todennäköisemmin olla hankkimatta lapsia ja muita epätodennäköisemmin saada kolme tai enemmän lapsia. Myös ilmastonmuutoksen kohdalla vastaava tulos löytyi, mutta regressiomallissa ilmastonmuutoksella ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä lapsilukuaikeeseen. Todennäköisesti yhteyden puuttuminen johtuu siitä, että niin moni on huolissaan ilmastonmuutoksesta. Siten niitä, jotka eivät ole huolissaan ilmastonmuutoksesta on liian vähän verrattuna huolissaan oleviin, jotta luotettavia tilastollisia tuloksia saataisiin tällä otoskoolla. Joka tapauksessa ainakin huoli liikakansoituksesta on ihanteen lisäksi yhteydessä myös matalampaan lapsilukuaikeeseen, vaikka asiaa tarkastellaan epäsuorasti kahdella erillisellä kysymyksellä.

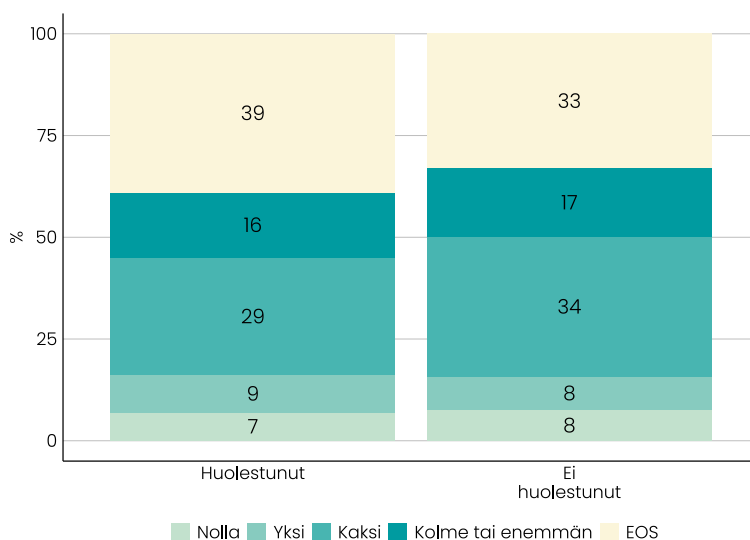
Kuvio 19. Talouskriiseistä huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen aiotun lapsiluvun mukaan.

N = 1697

Huolilla talouskriiseistä oli odotetusti lapsilukuaikeeseen samanlainen yhteys kuin huolilla liikakansoituksesta: huolestuneet aikovat muita useammin olla hankkimatta lapsia, ja heille on muita harvinaisempaa aikoa hankkia kolmea tai sitä useampaa lasta.

Kuvio 20. Sotilaallisista konflikteista huolissaan ja ei huolissaan olevien jakautuminen aiotun lapsiluvun mukaan.

N = 1675

Huoli sodista näyttää olevan yhteydessä ennen kaikkea siihen, ettei osaa sanoa, aikooko tai kuinka monta lasta aikoo hankkia. Jos ”en osaa sanoa” vastaajat poistaisi tarkastelusta, regressiomallilla havaittu tulos – eli että sodista huolissaan olevat toivovat muita enemmän lapsia – näkyisi selvemmin. Pidämme mahdollisena, että tulos heijastaa aitoa ilmiötä, ja huoli sodista liittyy jollain tapaa siihen, että aikoo hankkia enemmän lapsia. On muistettava, että näitä vastauksia kerättiin pääosin ennen hyökkäyssodan alkua Ukrainaan helmikuussa 2022. Pohdimme siksi yhteyttä tarkemmin, kun olemme analysoineet Perhebarometrikyselyn vastaukset siihen, kokeeko Venäjän hyökkäyssodan vaikuttaneen ajatuksiinsa lastensaannista.

COVID-19-pandemian vaikutukset lastensaantiin

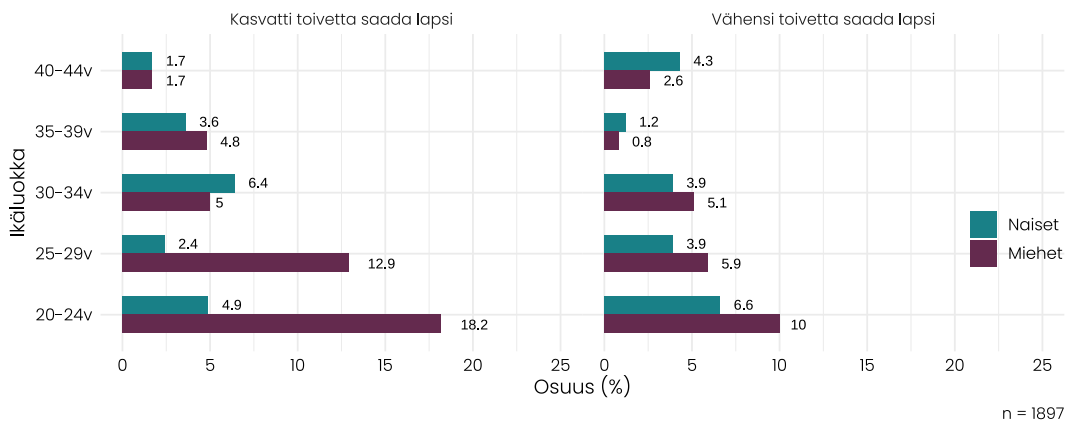
Lama ja epävarmuus verottavat yleensä lastensaantia vauraissa maissa. Koronakevään 2020 yhteiskunnalliset sulut olivat tässä suhteessa aivan erityinen sokki. Sen seurauksena vuodenvaihteessa 2020–2021 vauraissa maissa syntyi noin seitsemän prosenttia vähemmän lapsia kuin sitä edeltävänä vuonna. Espanjassa syntyvyys laski jopa 20 prosenttia. Syntyvyyden notkahdus näkyy erityisesti niissä maissa, joissa korona on koetellut rankasti sekä terveyttä että taloutta, kuten Ranskassa, Italiassa ja Yhdysvalloissa. Oli myös maita, joiden syntyvyyteen pandemia ei näyttäisi vaikuttaneen juuri lainkaan. Useimmissa maissa syntyvyys kuitenkin toipui vuoden 2021

aikana (Sobotka ym., 2021). Suomi ja muut Pohjoismaat olivat tässä kansainvälinen poikkeus. Suomessa tehtiin aikaisempiin kuukausiin verrattuna selvästi enemmän vauvoja koronakevään ja -kesän aikana, mikä näkyi syntyneissä lapsissa loppuvuodesta 2020 ja alkuvuonna 2021. Tämä pätee myös, kun huomioi pandemiaa edeltäviä syntyvyystrendejä (Nisén ym., 2022).

Emme ole tiedneet, miten suomalaiset itse arvioivat lastensaantia koskevia päätöksiään pandemian aikana sen myöhäisemmässä vaiheessa ja yhteiskunnallisten rajoitusten poistettua. Kysyimme siksi vastaajilta elokuussa 2022, ovatko heidän lapsilukua koskevat toiveensa muuttuneet koronapandemian vuoksi.

Koronapandemian osalta suurin osa, 83 prosenttia vastaajista, arvioi, etteivät toiveet lapsiluvun tai lastensaannin ajoituksen suhteen olleet muuttuneet pandemian myötä. Kuusi prosenttia vastasi pandemian kasvattaneen toivetta saada lapsi, kun neljällä prosentilla vastaajista se oli vähentänyt toivetta. Kuusi prosenttia ei osannut tai halunnut ottaa kysymykseen kantaa. Miehet kokivat hieman naisia useammin pandemian kasvattaneen toivetta saada lapsi: miehillä osuus oli kahdeksan prosenttia, kun se oli naisilla neljä prosenttia.

Kuvio 21. "Ovatko lapsilukua koskevat toiveesi muuttuneet koronapandemian vuoksi?" 20–44-vuotiaat miehet ja naiset ikäryhmittäin (%).

Eniten pandemian kokivat vaikuttaneen nuoret, alle 30-vuotiaat miehet. 20–24-vuotiaista miehistä 18 prosenttia ja 25–29-vuotiaista miehistä 13 prosenttia vastasi pandemian kasvattaneen toivetta saada lapsi. Naisilla vaikutus oli suurin 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa kuusi prosenttia vastasi pandemian kasvattaneen toivetta saada

lapsi. Lapsitoive oli pandemian myötä vähentynyt pääosin yhtäläisesti niin naisilla kuin miehilläkin eri ikäryhmissä. Alle 25-vuotiaiden ikäryhmä koki pandemian vähentäneen toivetta hieman muita useammin. Alle 25-vuotiaista naisista seitsemän prosenttia ja miehistä 10 prosenttia vastasi koronapandemian vähentäneen lastensaantia koskevaa toivetta. (Kuvio 21.)

Avoimissa vastauksissaan vastaajat kuvasivat, kuinka pandemia oli herätellyt lapsitoiveita tai korostanut lapsiperheellistymisen merkitystä. Toisille pandemia merkitsi epävarmuutta tulevaisuudesta ja taloudellisesta tilanteesta. Tukiverkoston apuun ei voinut muun muassa rajoitusten myötä luottaa.

”[Koronapandemia] vahvisti hieman sitä, että haluaisi vielä ehkä tulevaisuudessa lapsen.”

”Perhe on ollut itselleni aina tärkeä, ja sen merkitys on korostunut entisestään koronapandemian aikana.”

”Perheen merkitys on kasvanut [koronapandemian vuoksi], ja olen ymmärtänyt, etten halua työuran olevan elämäni pääasia.”

”Periaatteessa ajattelen, että voisin vielä saada yhden lapsen nykyisten lisäksi. Perheessä on turva.”

”Ennen [koronapandemiaa] en kuvitellut haluavani lapsia”

”Huomasin että elämä on aika tylsää kun on vain kotona joten lapsen kanssa kotona oleminen tuntuu luontevammalta ja etätöiden yleistymisen on myös vaikuttanut aisaan.”

”Tuntuu ettei tähän taloudellisen maailmantilanteeseen kannata hankkia lapsia.”

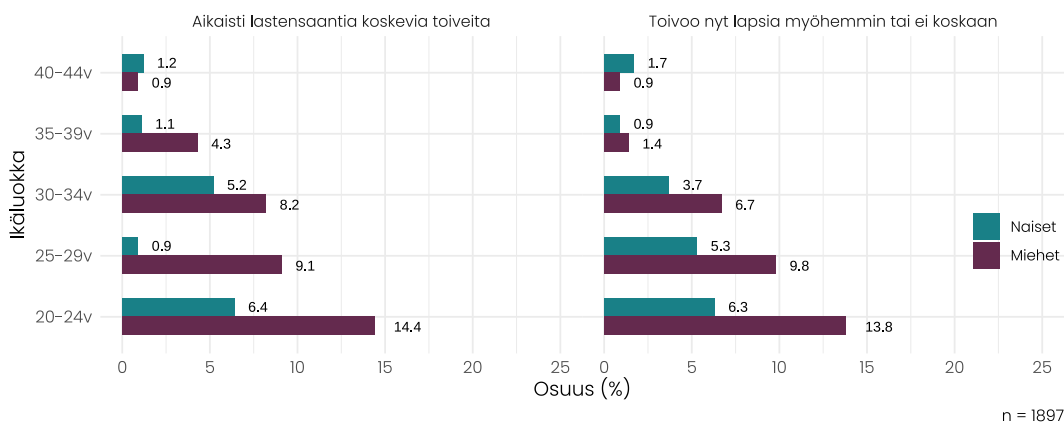
”Se lisäsi epävarmuutta kaikin puolin ja sitoutuminen uuteen lapseen saati hedelmöityshoitoon olisi suuri lisästressi.”

”Koronapandemia on sotkenut oman elämän niin perusteellisesti, että saa olla tyytyväinen kun pystyy edes nykyisestä lapsesta huolehtimaan. Ei olisi voimia eikä taloudellisia resursseja enää selvittää isommalla lapsiluvulla.”

”Toi epävarmuutta ja vähensi mahdollisuuksia isovanhempien apuun.”

Pandemialla on ollut vastaavanlainen vaikutus lastensaannin ajoitukseen kuin toiveeseen saada lapsi. Viisi prosenttia 20–45-vuotiaista vastaajista koki sen vaikuttaneen toivetta aikaistaen ja viisi prosenttia toivetta lykäten. Viisi prosenttia ei osannut tai halunnut sanoa. Erityisesti nuoret miehet kokivat pandemian vaikuttaneen ajoitukseen. Alle 25-vuotiaista miehistä 14 prosenttia koki pandemian aikaistaneen ja 14 prosenttia lykänneen suunnitelmia, naisista kuusi prosenttia vastasi sen aikaistaneen tai lykänneen. (Kuvio 22.)

Kuvio 22. ”Onko koronapandemia vaikuttanut siihen, milloin sait tai suunnittelet saavasi lapsia?” 20–45-vuotiaat miehet ja naiset ikäryhmittäin (%).

Niillä vastaajilla, joilla lapsitoive oli kasvanut, pandemia oli tehnyt toiveesta ajankoh-
taisemman. Osalla vastaajista epävarmuus tulevaisuudesta sai siirtämään lastensaantia tai luopumaan siitä. Moni kuvasi, kuinka pandemia oli vaikeuttanut lapsitoiveen toteuttamista käytännössä: vaikeuttamalla sopivan kumppanin löytämistä tai yhteydenpitoa muualla asuvaan puolisoon, sekä siirtämällä rajoitusten aikaan lapsettomuushoitoja.

”Toiveissa on saada lisää lapsia nyt. Aikaisemmin olisin ehkä halunnut olla töissä pidempään ennen toisen lapsen toivomista.”

”Olisin ehkä odottanut muutaman vuoden, mutta koronapandemia osoittautui hyväksi hetkeksi saada lapsi.”

”En koe enää kiirettä sen suhteen, milloin alamme yrittää lasten saantia.”

”En ole suunnitellut nyt lasta, mutta jos olisin, odottaisin niin kauan että korona on varmuudella täysin ohi, sillä en halua raskautta häiritsemään koronatestauksia, maskeja, karanteeneja ja muita epämiellyttäviä asioita. Maailman täytyy olla normaali, ilman mitään rajoituksia, jotta edes harkitsisin.”

”Korona on riski raskaanaolevalle ja lykkäsin pandemian vuoksi lapsihaaveita.”

”Koronapandemia osoitti kuinka hauraalla pohjalla maailman talous on ja kuinka paljon enemmän puskuria on oltava toimeentulon turvaamiseksi. Lapset haittaavat puskurin luontia joten niiden hankkimista voi siirtää tai jättää hankkimatta.”

”Koronapandemia heikensi mahdollisuuksia mahdollisen kumppanin löytämiseen ja uskoa siihen, että lasten saaminen enää olisi mahdollista.”

”Meni yli kaksi vuotta vailla mahdollisuutta tavata sopiva kumppani.”

”Aikaikkuna lastensaannin suhteen sulkeutui.”

”Hedelmöityshoidot viivästyivät koronan vuoksi.”

”Puolison tulo Suomeen viivästyi.”

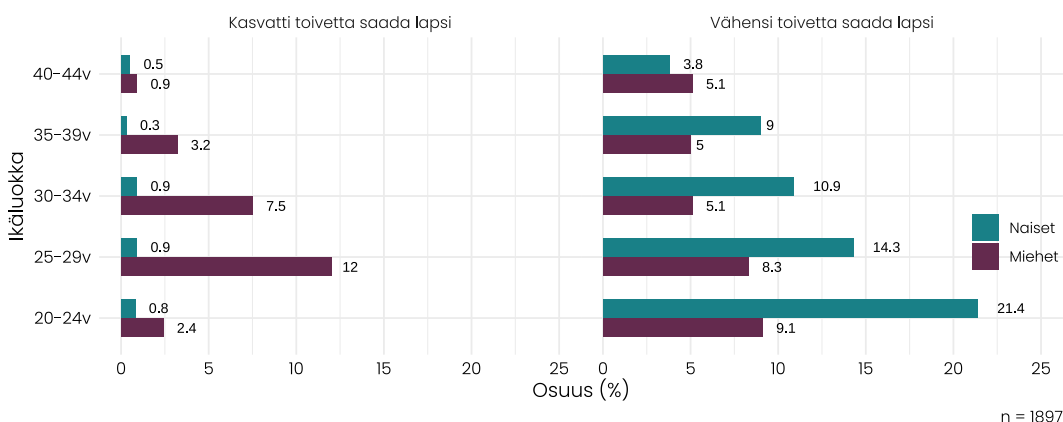
”Pandemian aikana aloimme puolison kanssa puhua toisesta lapsesta. Hän kuitenkin ahdistui lopulta ajatuksesta ja haki eroa.”

Ukrainan sodan vaikutukset lastensaantiin

Kysyimme myös, miten Venäjän helmikuussa 2022 alkanut laajamittainen hyökkäyssota Ukrainaan on mahdollisesti vaikuttanut lapsitoiveisiin. Kyselyn hetkellä tämä sota oli yhteiskunnallisessa keskustelussa vahvemmin esillä kuin koronapandemia, jonka puhkeamisesta oli kulunut jo 2,5 vuotta.

Ukrainan sodalla ei ollut vaikutusta suurimman osan lastensaantia koskeviin suunnitelmiin. 78 prosenttia 20–45-vuotiaista vastasi näin. Viidellä prosentilla se oli kasvattanut ja yhdeksällä prosentilla vähentänyt toivetta saada lapsi. Merkittävää oli, että naisilla sota ei ollut kasvattanut toivetta, kun miehistä yhdeksällä prosentilla oli. Naisista hieman useampi kuin joka kymmenes vastasi sodan vähentäneen toivetta saada lapsi, miehillä osuus oli kuusi prosenttia.

Kuvio 23. ”Onko tänä vuonna alkanut sota Ukrainassa ja muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne vaikuttanut lastensaantia koskeviin suunnitelmiisi?” 20–44-vuotiaat naiset ja miehet ikäryhmittäin (%).

Eniten sota oli vaikuttanut nuorten, alle 25-vuotiaiden lastensaantia koskeviin suunnitelmiin. Heistä muita alhaisempi osuus eli vain 62 prosenttia vastasi, ettei sodalla ollut vaikutusta suunnitelmiin. Hieman reilu viidennes alle 25-vuotiaista naisista vastasi sodan vähentäneen toivetta saada lapsi, miehistä samoin ajatteli vajaa kymmenennes. Nuorista miehistä lähes neljännes koki sodan kasvattaneen toivetta saada lapsia, mutta nuorista naisista vain prosentti. (Kuvio 23.)

Avovastauksissaan vastaajat kuvailivat sodan aiheuttamaa huolta ja epävarmuutta tulevasta. Osaltaan tämä linkittyi talouden näkymiin, osaltaan kokemukseen siitä, ettei lapsen saaminen tämänhetkiseen maailmantilanteeseen olisi vastuullista. Muutama vastaaja kertoi Ukrainan sodan vain ennestään vahvistaneen päätöstä pysyä lapsettomana.

”Epävakaa maailmantilanne. En halua enää lapsia tähän maailmaan.”

”En halua tuoda pientä lasta tällaiseen maailmaan, jossa pienestä pitäen näkee vain uhkakuvia sodasta ja maapallon tuhoutumisesta.”

”Onko oikeutettua hankkia lasta maailmaan, jossa tilanteet pahenevat monitahoisesti.”

”Uskomme maailman vakauteen on järkkynyt ja epätietoisuus talouden ja turvallisuuden kehityksestä vähentää halua tuoda lisää kärsijä tähän maailmaan.”

”Pohdin enemmän oman talouden vakautta ja kykyä turvata lapselle tarvittava kasvu ympäristö.”

”Sama kuin pandemiaa koskien, tulevaisuuden epävakaus, tuntuu jo raskaalta joutua pelkäämään oman ja nykyisen lähipiirin tulevaisuudesta.”

”Se sekä lisäisi haluani että vähensi sitä. Sota vahvisti haluani sitoutua puolisooni ja rakentaa yhdessä jotain ”kestävää”, mutta samaan aikaan herätti pelkoa turvallisuudesta.”

Avokysymyksiin tuli vastauksia pääosin naisilta ja ennen kaikkea niiltä, joiden lastensaantiaikeisiin sota oli vaikuttanut negatiivisesti. Muutama miesvastaaja kuitenkin kuvaili ajatuksiaan siitä, miksi sota oli vahvistanut halua saada lapsi:

”Suomi tarvitsee tulevaisuudessakin puolustajia.”

”Haluan kasvattaa reserviä.”

”Tuntuu todennäköisemmältä että jos tulevaisuudessa Suomessa voisi olla sota, mutta pariin kolmeen vuoteen Venäjä tuskin siihen kykenee. Leikki-ikäisen lapsen hoitaminen kriisioloissa olisi vaikeaa, mutta kuitenkin helpompaa kuin vauvan. Olisi hyvä siis ajoittaa tulevien lasten vauvaikä mahdollisimman pian, vielä kun olot ovat hyvät.”

Yhteenveto: kriisien moninaiset vaikutukset

Luvussa raportoimme, miten huolilla ilmastonmuutoksesta ja liikkakansoituksesta on selvä yhteys ihanteelliseen ja liikkakansoituksella myös aiottuun lapsilukuun: mitä huolestuneempi näistä oli, sitä vähemmän toivoi itselleen lapsia ja sitä todennäköisemmin ei halunnut lapsia. Huolella talouskriiseistä oli samanlainen yhteys lapsilukuaikeisiin muttei ihanteisiin. Huolella sodista oli myönteinen yhteys aiottuun lapsilukuun, eli mitä enemmän oli huolissaan, sitä enemmän lapsia aikoi saada. Sen sijaan huoli työttömyydestä ei ollut näistä kumpaankaan yhteydessä.

Myöskään pandemioista huolehtimisen ja lapsilukuihanteiden tai -aikeiden välillä ei löydetty merkittävää yhteyttä. Tämän perusteella näyttääkin, ettei huoli COVID-19-pandemiasta vaikuta siihen, kuinka monta lasta lopulta aikoo saada tai kuinka montaa pitää ihanteellisena itselleen. Pandemian suorilla tai epäsuorilla vaikutuksilla voi tuki olla yhteyttä – esimerkiksi etätöiden kasvu on saattanut vaikuttaa puolisoitten arkeen tavalla, joka suosii lastensaantia.

Enemmistö vastaajista katsoi, ettei pandemia tai Ukrainan sota ole vaikuttanut heidän lastensaantitoiveisiinsa tai -aikeisiinsa. Niiden kohdalla, jotka olivat kokeneet vaikutuksia, ne olivat kaksisuuntaisia: noin viiden prosentin kohdalla koronapandemia alensi ja noin viiden prosentin kohdalla se vahvisti lisääntymishalua. Sota kasvatettiin niin ikään viiden prosentin lastensaantitoiveita, mutta vähensi hieman useamman, noin joka kymmenennen toiveita tai aikeita. Pandemian ja sodan vaikutukset näkyivät ennen kaikkea nuorilla, erityisesti miehillä. Nuorista alle 30-vuotiaista miehistä noin 15 prosentilla pandemia oli kasvattanut lapsitoivetta. Samalla sota oli vähentänyt joka viidennen alle 25-vuotiaan naisen toivetta saada lapsi.

Lähteet

- Comolli, C. L., Neyer, G., Andersson, G., Dommermuth, L., Fallesen, P., Jalovaara, M., Jónsson, A. K., Kolk, M., & Lappegård, T. (2021). Beyond the Economic Gaze: Child-bearing During and After Recessions in the Nordic Countries. *European Journal of Population*, 37(2), 473–520. <https://doi.org/10.1007/s10680-020-09570-0>
- Eronen, E., Niskanen, V., Veijola, R., & Simonen, J. (2022). *Sä teet tän elämän itelles. Alle 30-vuotiaiden nuorten aikuisten näkemyksiä hyvästä elämästä*. Nuorten hyvä-elämä-tutkimushanke, E2 Tutkimus.
- Hellstrand, J., Nisén, J., Miranda, V., Fallesen, P., Dommermuth, L., & Myrskylä, M. (2021). Not Just Later, but Fewer: Novel Trends in Cohort Fertility in the Nordic Countries. *Demography* 58(4): 1373–1399. <https://doi.org/10.1215/00703370-9373618>
- Hellstrand, J., Nisén, J., & Myrskylä, M. (2020). All-time low period fertility in Finland:- Demographic drivers, tempo effects, and cohort implications. *Population Studies*, 74(3), 315–329. <https://doi.org/10.1080/00324728.2020.1750677>
- Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, E., Mayall, E. E., Wray, B., Mellor, C., & van Susteren, L. (2021). Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey. *Lancet Planet Health*, 5, 863–873. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3)
- Jylhä, M., Enroth, L., & Halonen, P. (2019). Vanhoista vanhimpien terveys ja toimintakyky. *Duodecim*, 135, 1085–1091.
- Komp, K., & Aartsen, M. (2013). *Old Age in Europe: A Textbook of Gerontology* (K. Komp & M. Aartsen, Toim.). Springer.
- Lainiala, L. (2012). *Toiveesta toteutukseen. Suomalaisten lastenhankintaa selittäviä tekijöitä*. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 44/2012. https://www.stat.fi/til/vaerak/2019/01/vaerak_2019_01_2020-10-23_tie_001_fi.html
- Miettinen, A. (2015). *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E49/2015.
- Mikkola, H. J., Hiilamo, H., & Eloranta, J. (2020). Syntyvyyden laskun alueelliset muutostekijät Suomessa. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja*, 116(3), 428–447.
- Mynarska, M., & Raybould, A. (2020). *An experimental GGS module: Measuring child-bearing motives, desires and intentions based on the TDIB model*. https://www.ggp-i.org/wp-content/uploads/2020/10/Mynarska-and-Raybould_Fertility-items-GGS2020_AG.pdf
- Nisén, Jessica., Jalovaara, M., Rotkirch, A., & Gissler, M. (2022). Fertility recovery despite the COVID-19 pandemic in Finland? (ilmestyy). *Finnish Journal of Social Research*.

- Rotkirch, A. (2020). Syntyvyyden lasku ja muuttunut lastensaantimaisema. Teoksessa T. Sorsa (Toim.), *Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020* (ss. 27–48). Väestöliitto.
- Rotkirch, A. (2021). Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä. *Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:2.
- Rotkirch, A., Tammissalo, K., Miettinen, A., & Berg, V. (2017). *Miksi vanhemmuutta lykätään?* Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Väestöntutkimuslaitoksen Katsauksia E51/2017.
- Savelieva, K., Jokela, M., & Rotkirch, A. (2022). Reasons to Postpone Childbearing during Fertility Decline in Finland. *Marriage and Family Review*. <https://doi.org/10.1080/01494929.2022.2083283>
- Savelieva, K., Nitsche, N., Berg, V., Miettinen, A., Rotkirch, A., & Jokela, M. (2022). *Birth cohort changes in fertility ideals: Evidence from repeated cross-sectional surveys in Finland*. <https://services.fsd.tuni.fi/catalogue/series/14?tab=studies&lang=en>
- Sobotka, T., Jasilioniene, A., Galarza, A. A., Zeman, K., Nemeth, L., & Jdanov, D. (2021). *Baby bust in the wake of the COVID-19 pandemic? First results from the new STFF data series*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/mvy62>
- Sobotka, T., Skirbekk, V., & Philipov, D. (2011). Economic recession and fertility in the developed world. *Population and Development Review*, 37(2), 267–306. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00411.x>
- Sorsa, T. (2020). *Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*. Helsinki: Väestöliitto.
- Sorsa, T., & Rotkirch, A. (2020). *Työ ja perhe ne yhteen soppii?* Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E43/2020. Helsinki: Väestöliitto
- THL. (2022). *Perinataalitalasto 2021, Ennakko*. https://www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2022/Liitetaulukot/Perinataalitalasto_2021_ENNAKKO_Liitetaulukot.Pdf.
- Tikanmäki, H., Reipas, K., Lappo, S., Merilä, V., Nopola, T., & Sankala, M. (2022). *Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2022*. Eläketurvakeskus.
- Tilastokeskus. (2020). *Lapsettomuus yleistynyt kaupunkialueiden miehillä ja maaseutualueiden naisilla*. https://www.stat.fi/til/vaerak/2019/01/vaerak_2019_01_2020-10-23_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. (2021). *Isät tilastoissa*. <https://www2.tilastokeskus.fi/Tup/Poiminto-ja-Tilastovuodesta/Isat-Tilastoissa.html>.
- Vignoli, D., Bazzani, G., Guetto, R., Minello, A., & Pirani, E. (2020). *Uncertainty and Narratives of the Future: A Theoretical Framework for Contemporary Fertility*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-48519-1_3
- Vikat, A. (2002). Fertility in Finland in the 1980s and 1990s: Analysis of Fertility Trend by Age and Parity. Familial, Situational, and Attitudinal Determinants of Third-Birth Intentions and Their Uncertainty. *Finnish Yearbook of Population Research*, 159–178. <https://doi.org/10.23979/fypr.44975>

GGs Suomen aineiston painottaminen vuoden 2022 Perhebarometriä varten

GGs Suomen aineiston painokertoimet muodostuvat kahdesta osasta. Ensin aineistolle laskettiin otantatodennäköisyyksiä korjaavat peruspainot. Ne olivat tarpeen, sillä otannassa ylliedustettiin ruotsinkielisiä ja 18-44-vuotiaita alueittain. Sitten peruspainoja korjattiin huomioimaan vastaajakatoa. Tässä hyödynnettiin rekisteritietoja, joita oli paitsi vastaajista, myös koko otoksesta. Vastaajakatoa korjaavat painot laskettiin lasso probit -mallinnuksella, ja ne ovat mallin ennustamien todennäköisyyksien käänteislukuja. Lopulliset painokertoimet ovat perus- ja vastaajakatopainojen (normalisoituja) tuloja.

Peruspainot

Peruspainot kuvaavat, kuinka montaa henkilöä väestössä otokseen valittu henkilö edustaa. Koska otos oli poimittu ositetulla satunnaisotannalla, painokertoimet laskettiin kullekin ositukselle erikseen. Ositukset tehtiin kielen (ruotsi/muu), ikäryhmän (18-44/45-54) ja maakunnan mukaan: ruotsinkieliset ositettiin ensin iän ja sitten maakunnan mukaan, muunkieliset pelkästään iän mukaan. Osituksella pyrittiin varmistamaan, että otokseen saadaan riittävästi ruotsinkielisiä ja nuoria vastaajia, sekä vastaajia eri puolilta Suomea. Peruspaino on sama kaikille samaan ositukseen kuuluville, ja se lasketaan jakamalla ositukseen kuuluvien henkilöiden määrä väestössä ositukseen kuuluvien henkilöiden määrällä otoksessa.

Vastaajakatopainot

Joihinkin väestöryhmiin kuuluvat vastaavat muita herkemmin kyselyihin, ja toiset taas eivät juuri koskaan. Esimerkiksi naiset vastaavat tyypillisesti miehiä yleisemmin. Vastaajajoukkoon aiheutuu tästä vinoumia, joita vastaajakatopainot pyrkivät korjaamaan. Toisin kuin peruspainoihin, vastaajakatopainoihin huomioidaan tyyppi-

lisesti lukuisia muuttujia. Vastaajien ryhmittely satoihin ellei tuhansiin ryhmiin ei ole järkevää, joten painojen laskemiseen on käytettävä jotain toista tapaa. GGS-aineiston vastaajakatopainojen laskemiseen käytettiin lasso probit -mallinnusta. Otokseen luotiin uusi muuttuja ”vastannut/ei vastannut”, joka asetettiin mallissa ennustettavaksi muuttujaksi. Ennustaviksi muuttujiksi asetettiin ika (5v ikäluokittain), sukupuoli, koulutus, lapsiluku ja asuinmaakunta. Nämä muuttujat valittiin, sillä niitä käytettiin myös vuoden 2015 Perhebarometrin painokertoimien laskemisessa, ja GGS-aineistosta haluttiin mahdollisimman vertailukelpoinen sen kanssa. Mallia varten muuttujat faktoroiitiin, ja mallissa niistä huomioitiin kaikki kahdenväliset interaktiot. Vastaajakatopaino on mallin ennustaman todennäköisyyden käänteisluku.

Lopulliset painokertoimet

Vastaajan lopullinen painokerroin on peruspainon ja vastaajakatopainon normalisoitu tulo. Täydellisessä maailmassa lopullisten painokertoimien summa olisi sama kuin vastaajien edustaman väestönosan koko. Koska vastaajakatopainot laskettiin todennäköisyysmallilla, näin ei kuitenkaan aivan ole:

Mallissa käytetyt muuttujat

Mallissa käytetyistä muuttujista rekisterissä oli täydelliset tiedot iästä, sukupuolesta ja asuinmaakunnasta. Koulutuksen suhteen pääteltiin, että jos tietoa ei ollut, henkilöllä ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa tai tutkinto oli muusta syystä tuntematon. Luokan koko vastasi tunnettua perusasteen koulutuksen varassa olevien osuutta. Lapsiluvusta ei tässä vaiheessa ollut käytössä tietoa henkilön lapsiluvusta, ainoastaan perheeseen kuuluvista lapsista. Jos tietoa ei ollut, pääteltiin että henkilöllä on 0 lasta. Myös näiden henkilöiden osuus vastasi tunnettua lapsettomien osuutta tässä ikäluokassa.

Yksittäisten huolenaiheiden yhteys lapsilukuihanteisiin ja aikeisiin regressiomalleissa

Malli 2 A: Huolen terrorismista yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,38	0,20	11,75	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,01	0,05	-0,10	0,917
Ikä	-0,01	0,00	-2,53	0,012
Koulutus	0,04	0,02	2,59	0,010
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,65	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	11,58	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,23	0,06	-3,65	0,000
Huolestuneisuus	-0,29	0,07	-4,33	0,000
Huoli terroris- mista	0,11	0,04	2,71	0,007

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 3 A: Huolen ilmastonmuutoksesta yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,48	0,21	12,02	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,03	0,05	0,62	0,534
Ikä	-0,01	0,00	-2,80	0,005
Koulutus	0,05	0,02	2,84	0,005
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,57	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	11,53	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,24	0,06	-3,85	0,000
Huolestuneisuus	-0,13	0,06	-2,05	0,041
Huoli ilmaston- muutoksesta	-0,09	0,04	-2,44	0,015

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.11

Malli 4 A: Huolen liikakansoituksesta yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,39	0,20	11,82	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,02	0,05	-0,33	0,741
Ikä	-0,01	0,00	-2,27	0,024
Koulutus	0,04	0,02	2,53	0,011
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,90	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	10,96	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,23	0,06	-3,68	0,000
Huolestuneisuus	-0,03	0,06	-0,42	0,674
Huoli liikakansoi- tuksesta	-0,17	0,03	-5,15	0,000

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.11

Malli 5 A: Huolen talouskriiseistä yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,42	0,20	11,83	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,00	0,05	0,02	0,981
Ikä	-0,01	0,00	-2,65	0,008
Koulutus	0,04	0,02	2,20	0,028
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	5,07	0,000
Uskonnollisuus	0,11	0,01	12,03	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,24	0,06	-3,90	0,000
Huolestuneisuus	-0,14	0,07	-1,96	0,050
Huoli talous- kriiseistä	-0,06	0,04	-1,38	0,166

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.11

Malli 6 A: Huolen pakolaismääristä yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,36	0,20	11,55	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,01	0,06	0,20	0,845
Ikä	-0,01	0,00	-2,78	0,006
Koulutus	0,04	0,02	2,58	0,010
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	5,06	0,000
Uskonnollisuus	0,11	0,01	11,90	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,22	0,06	-3,56	0,000
Huolestuneisuus	-0,22	0,06	-3,50	0,000
Huoli pakolais- määristä	0,04	0,03	1,14	0,255

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.11

Malli 7 A: Huolen työttömyydestä yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,37	0,20	11,60	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,00	0,05	0,05	0,962
Ikä	-0,01	0,00	-2,52	0,012
Koulutus	0,04	0,02	2,40	0,017
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,95	0,000
Uskonnollisuus	0,11	0,01	11,66	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,24	0,06	-3,89	0,000
Huolestuneisuus	-0,24	0,07	-3,54	0,000
Huoli työttömyy- destä	0,05	0,04	1,27	0,205

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 8 A: Huolen rikollisuudesta yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,51	0,20	12,43	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,00	0,05	0,09	0,928
Ikä	-0,01	0,00	-2,93	0,003
Koulutus	0,04	0,02	2,81	0,005
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,68	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	11,03	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,25	0,06	-4,12	0,000
Huolestuneisuus	-0,39	0,07	-5,80	0,000
Huoli rikollisuudesta	0,19	0,04	5,06	0,000

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.11

Malli 9 A: Huolen sodista yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,42	0,21	11,73	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,00	0,05	0,03	0,976
Ikä	-0,01	0,00	-2,50	0,012
Koulutus	0,04	0,02	2,40	0,016
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,92	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	11,35	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,24	0,06	-3,84	0,000
Huolestuneisuus	-0,26	0,07	-3,46	0,001
Huoli sodista	0,06	0,04	1,42	0,156

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 10 A: Huolen pandemiaista yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,38	0,20	11,62	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,00	0,05	0,08	0,940
Ikä	-0,01	0,00	-2,58	0,010
Koulutus	0,04	0,02	2,31	0,021
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,09	0,02	5,17	0,000
Uskonnollisuus	0,11	0,01	11,82	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,24	0,06	-3,86	0,000
Huolestuneisuus	-0,20	0,07	-2,87	0,004
Huoli pandemiaista	0,01	0,04	0,16	0,870

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 11 A: Huolen demokratiavajeesta yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,4	0,2	11,6	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,0	0,1	0,3	0,795
Ikä	0,0	0,0	-2,4	0,017
Koulutus	0,0	0,0	1,8	0,080
Asuinpaikka kaupunki-maa-seutuasteikolla	0,1	0,0	5,2	0,000
Uskonnollisuus	0,1	0,0	11,5	0,000
Parisuhdetilanne: Ei parisuhteessa	-0,3	0,1	-4,0	0,000
Huolestuneisuus	-0,2	0,1	-2,3	0,022
Huoli demokratiavajeesta	0,0	0,0	-0,7	0,466

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 12 A: Huolen eriarvoistumisesta yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,37	0,21	11,45	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,02	0,06	0,40	0,689
Ikä	-0,01	0,00	-2,30	0,021
Koulutus	0,04	0,02	2,35	0,019
Asuinpaikka kaupunki-maa-seutuasteikolla	0,08	0,02	4,77	0,000
Uskonnollisuus	0,11	0,01	11,49	0,000
Parisuhdetilanne: Ei parisuhteessa	-0,24	0,06	-3,90	0,000
Huolestuneisuus	-0,16	0,07	-2,21	0,027
Huoli eriarvoistumisesta	-0,04	0,04	-1,03	0,302

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 13 A: Huolen ääriliikkeistä yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,33	0,20	11,42	0,000
Sukupuoli: Nainen	0,01	0,05	0,12	0,904
Ikä	-0,01	0,00	-2,08	0,038
Koulutus	0,04	0,02	2,30	0,021
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	4,84	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	10,97	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,24	0,06	-3,88	0,000
Huolestuneisuus	-0,15	0,07	-2,16	0,031
Huoli ääri- liikkeistä	-0,03	0,04	-0,91	0,361

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 14 A: Huolen tulevaisuudesta yhteys lapsilukuihanteeseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	2,34	0,20	11,49	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,01	0,05	-0,13	0,899
Ikä	-0,01	0,00	-2,28	0,023
Koulutus	0,04	0,02	2,42	0,016
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,09	0,02	5,35	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	11,02	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,26	0,06	-4,14	0,000
Huolestuneisuus	-0,23	0,07	-3,42	0,001
Huoli tulevaisuu- desta	0,04	0,04	1,16	0,248

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.1

Malli 2 B: Huolen terrorismista yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,88	0,26	14,78	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,21	0,07	-3,11	0,002
Ikä	-0,06	0,01	-10,86	0,000
Koulutus	0,07	0,02	3,66	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,24	0,001
Uskonnollisuus	0,09	0,01	8,09	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,29	0,08	-3,77	0,000
Huolestuneisuus	-0,38	0,09	-4,49	0,000
Huoli terrorismista	0,06	0,05	1,22	0,221

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.13

Malli 3 B: Huolen ilmastonmuutoksesta yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,91	0,27	14,48	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,20	0,07	-2,77	0,006
Ikä	-0,06	0,01	-10,90	0,000
Koulutus	0,08	0,02	3,65	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,12	0,002
Uskonnollisuus	0,10	0,01	8,25	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,31	0,08	-3,92	0,000
Huolestuneisuus	-0,28	0,08	-3,44	0,001
Huoli ilmaston- muutoksesta	-0,04	0,04	-0,94	0,348

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.14

Malli 4 B: Huolen liikakansoituksesta yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,79	0,26	14,52	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,22	0,07	-3,19	0,001
Ikä	-0,06	0,01	-10,71	0,000
Koulutus	0,08	0,02	4,17	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,37	0,001
Uskonnollisuus	0,08	0,01	7,09	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,30	0,08	-3,82	0,000
Huolestuneisuus	-0,11	0,08	-1,37	0,172
Huoli liika- kansoituksesta	-0,19	0,04	-4,51	0,000

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.15

Malli 5 B: Huolen talouskriiseistä yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,98	0,27	14,88	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,24	0,07	-3,44	0,001
Ikä	-0,06	0,01	-10,90	0,000
Koulutus	0,06	0,02	3,15	0,002
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,56	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	8,32	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,32	0,08	-4,08	0,000
Huolestuneisuus	-0,14	0,09	-1,51	0,131
Huoli talous- kriiseistä	-0,20	0,05	-3,59	0,000

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.14

Malli 6 B: Huolen pakolaismääristä yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,85	0,26	14,56	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,18	0,07	-2,59	0,010
Ikä	-0,06	0,01	-11,36	0,000
Koulutus	0,08	0,02	3,84	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	3,77	0,000
Uskonnollisuus	0,09	0,01	7,82	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,29	0,08	-3,78	0,000
Huolestuneisuus	-0,34	0,08	-4,13	0,000
Huoli pakolais- määristä	0,03	0,04	0,78	0,437

Mallin selityssaste: Adjusted R2 0.14

Malli 7 B: Huolen työttömyydestä yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,84	0,27	14,28	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,19	0,07	-2,80	0,005
Ikä	-0,06	0,01	-10,47	0,000
Koulutus	0,07	0,02	3,33	0,001
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,38	0,001
Uskonnollisuus	0,10	0,01	8,41	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,31	0,08	-3,93	0,000
Huolestuneisuus	-0,38	0,09	-4,39	0,000
Huoli työttömyydestä	0,07	0,05	1,31	0,189

Mallin selityssaste: Adjusted R2 0.14

Malli 8 B: Huolen rikollisuudesta yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,98	0,26	15,49	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,21	0,07	-3,07	0,002
Ikä	-0,06	0,01	-11,60	0,000
Koulutus	0,09	0,02	4,39	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,06	0,02	3,18	0,002
Uskonnollisuus	0,08	0,01	6,85	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,32	0,08	-4,17	0,000
Huolestuneisuus	-0,60	0,08	-7,14	0,000
Huoli rikollisuu- desta	0,29	0,05	6,20	0,000

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.16

Malli 9 B: Huolen sodista yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,92	0,27	14,54	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,22	0,07	-3,16	0,002
Ikä	-0,06	0,01	-10,65	0,000
Koulutus	0,07	0,02	3,19	0,001
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,46	0,001
Uskonnollisuus	0,09	0,01	7,95	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,31	0,08	-3,94	0,000
Huolestuneisuus	-0,47	0,10	-4,88	0,000
Huoli sodista	0,16	0,06	2,86	0,004

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.14

Malli 10 B: Huolen pandemioista yhteys lapsilukuaikaseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,85	0,27	14,36	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,22	0,07	-3,10	0,002
Ikä	-0,06	0,01	-10,89	0,000
Koulutus	0,07	0,02	3,42	0,001
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	3,54	0,000
Uskonnollisuus	0,10	0,01	8,18	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,30	0,08	-3,75	0,000
Huolestuneisuus	-0,35	0,09	-3,94	0,000
Huoli pande- mioista	0,04	0,05	0,83	0,406

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.13

Malli 11 B: Huolen demokratiavajeesta yhteys lapsilukuaikaseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,83	0,27	14,36	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,19	0,07	-2,71	0,007
Ikä	-0,06	0,01	-10,93	0,000
Koulutus	0,07	0,02	3,58	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,08	0,02	3,70	0,000
Uskonnollisuus	0,09	0,01	7,76	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,28	0,08	-3,61	0,000
Huolestuneisuus	-0,29	0,09	-3,23	0,001
Huoli demokratia- vajeesta	-0,01	0,05	-0,30	0,764

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.14

Malli 12 B: Huolen eriarvoistumisesta yhteys lapsilukuaikaseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,89	0,27	14,41	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,19	0,07	-2,67	0,008
Ikä	-0,06	0,01	-10,81	0,000
Koulutus	0,08	0,02	3,75	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,33	0,001
Uskonnollisuus	0,09	0,01	7,63	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,30	0,08	-3,85	0,000
Huolestuneisuus	-0,36	0,09	-3,92	0,000
Huoli eriarvois- tumisesta	0,03	0,05	0,59	0,553

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.13

Malli 13 B: Huolen ääriilikeistä yhteys lapsilukuaikaseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,71	0,26	14,05	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,22	0,07	-3,18	0,001
Ikä	-0,06	0,01	-10,91	0,000
Koulutus	0,08	0,02	3,90	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,21	0,001
Uskonnollisuus	0,09	0,01	7,44	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,29	0,08	-3,79	0,000
Huolestuneisuus	-0,19	0,09	-2,16	0,031
Huoli ääri- ilikeistä	-0,07	0,05	-1,61	0,109

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.13

Malli 14 B: Huolen tulevaisuudesta yhteys lapsilukuaikaiseen

	Estimaatti	Keskivirhe	t-arvo	p-arvo
(Leikkauskohta)	3,86	0,26	14,67	0,000
Sukupuoli: Nainen	-0,19	0,07	-2,81	0,005
Ikä	-0,06	0,01	-11,07	0,000
Koulutus	0,08	0,02	3,92	0,000
Asuinpaikka kaupunki-maa- seutuasteikolla	0,07	0,02	3,55	0,000
Uskonnollisuus	0,08	0,01	7,06	0,000
Parisuhde- tilanne: Ei pari- suhteessa	-0,31	0,08	-3,98	0,000
Huolestuneisuus	-0,19	0,09	-2,15	0,032
Huoli tulevaisuu- desta	-0,11	0,05	-2,23	0,026

Mallin selitysaste: Adjusted R2 0.13

Suomen GGS-kyselydataan yhdistetyt rekisteritiedot

Syntymävuosi	Vanhempainpäiväraha
Kuolinpäivämäärä	Henkilön biologisten lasten lukumäärä
Sukupuoli	Henkilön kaikkien lastenlukumäärä
Syntymämaakunta	Biologisen lapsen syntymäpäivä
Syntymäkunta	Adoptiolapsen syntymäpäivä
Syntymävaltio	Avioliiton solmimispäivämäärä
Kansalaisuus	Eropäivämäärä
Syntyperä	Asuinliitot (yhteen- ja erilleenmuuttopäivämäärät, asuinliiton järjestysnumero; avioliiton järjestysnumero)
Kieli	Puolison kuolinpäivä
Asuinmaakunta	Puolison korkein koulutusaste
Asuinkunta	Puolison korkeimman koulutusasteen suoritussuosi
Sivillisääty	Puolison sosioekonominen asema
Sosioekonominen asema	Matka oman äidin kotiin kilometreissä
Korkein koulutusaste	Matka oman isän kotiin kilometreissä
Korkeimman tutkinnon koulutusala	Oman äidin sosioekonominen asema
Korkeimman tutkinnon suoritussuosi	Oman isän sosioekonominen asema
Ammattiasema	Matka puolison äidin kotiin kilometreissä
Saanut opintotukea	Matka puolison isän kotiin kilometreissä
Pääasiallinen toiminta	Puolison äidin sosioekonominen asema
Ammattikoodi, karkeistettu	Puolison isän sosioekonominen asema
Työttömyystietoja	
Asuntokunnan koko	
Asuntokuntarakenne	
Asunnon hallintaperuste	
Asunnon huoneluku	
Talotyyppi	
Asunnon varustetaso	
Perheen nuorimman lapsen ikä	
Perheasema	
Perheen alle 18 v. lasten lukumäärä	
Perheen alle 7 v. lasten lukumäärä	
Perheen alle 3 v. lasten lkm	
Perheen koko	
Perhetyyppi	
Uusperhe	
Vain äidin alle 18-v. t lasten lkm	
Vain isän alle 18-v. t lasten lkm	
Tietoja eläkkeensaannista	
Tulotiedot (ylin persenttiili karkeistettu)	
Varallisuustiedot (ylin persenttiili karkeistettu)	
Lapsen kotihoidon tuki ja osittainen hoitoraha	

2020-luvulla maailma myllertää Suomen ympärillä. On pandemiaa, sotaa Euroopassa, ilmastokriisiin ei löydy ratkaisuja, talouskin näyttäytyy ennalta-arvaamattomana. Silti elämä jatkuu, ja tulevaisuutta pitää ainakin yrittää suunnitella. Suuri osa elämän suunnittelua on päätös, haluanko joskus saada lapsen.

Vuoden 2022 Perhebarometri *Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla?* havainnoi nimensä mukaisesti, millaisia lastenhankinta- tai -hankkimattomuussuunnitelmia suomalaisilla, hedelmällisessä iässä olevilla aikuisilla on. Tiedämme, että lapsia saadaan aiempaa vähemmän, mutta ovatko myös lapsilukua koskevat ihanteet laskeneet? Kuinka monen ihanteena on pysyä kokonaan lapsettomana, ja onko nollaa lasta toivovien osuus kasvanut vai laskenut 2000-luvulla?

Perhebarometri selvittää, miksi toiset päättävät yrittää saada lapsia ja toiset eivät, ja millaisia eroja väestöryhmien välillä löytyy. Vaikuttavatko globaalit uhkakuvat suunnitelmiin? Entä erilaiset lastensaantia koskevat mielikuvat? Barometrissä esitetään myös suomalaisten nimeämät keskeiset syyt siihen, että lastenhankintaa siirretään korkeammalle iälle.

Syntyvyys ja sen aleneminen ovat yhteiskuntamme polttavia puheenaiheita. Meneillään on kulttuurinen murros, jossa lasten saaminen ei enää määrittele hyvää elämää kaikille. Samalla neljä viidestä toivoo kahta tai useampaa lasta. Syntyvyys olisi nykyistä korkeampaa, jos suomalaiset saisivat toivomansa määrän lapsia, mikä tällä hetkellä ei toteudu.

Perhebarometri pyrkii osaltaan esittelemään, millaisia ajatuksia, tunteita ja elämäntilanteita suomalaisten lastensaantipäätöksien takana on 2020-luvulla. Toivomme kirjan olevan antoisa niin nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville, päätöksentekijöille kuin kaikille syntyvyydestä ja lastensaantipäätöksistä kiinnostuneille.

